

nka
Nemzeti
Kulturális Alap

VÁR UCCA MŰHELY
irodalmi és művészeti lap

XXIV. évfolyam, 79. szám
2023/1

Főszerkesztő:
Fenyvesi Ottó

Szerkesztő:
Kilián László

Kiadja a Művészetek Háza,
Veszprém, Vár utca 17.

Telefon:
+36-88-425-204

Drótposta:
varuccamuhely@gmail.com

Borítóterv:
Áfrány Gábor

Kéziratokat nem őrzünk meg
és nem küldünk vissza!

A kiadásáért felel:
Grászli Bernadett,
a Művészetek Háza Veszprém
igazgatója

Nyomdai munkálatok:
OOK-Press Kft., Veszprém

Tördelés:
Dénes Tamás

ISSN 1586-7838

Támogatók:
Nemzeti Kulturális Alap

Veszprém Megyei Jogú Város
Önkormányzata

Művészetek Háza Veszprém

Tartalom

Fábián László: Körte és lódarázs	3
Iancu Laura versei	7
Ayhan Gökhan rövidprózái	9
Benedek Miklós: Hadúr	10
Vasas Tamás: Logán füzetéből	11
Bene Zoltán: Az igazak (regényrészlet)	15
Will Alexander versei	21
Vilém Flusser: Utótörténetek (Kapcsolatunk)	23
Losoncz Alpár: Tamás Gáspár Miklós démóniája	28

KÖNYVRÓL KÖNYVRE

Hörcher Eszter: Az egyszerűség esztétikája (Nádasdy Ádám)	34
Bence Erika: „A papír az nem szemét. A te életed, az szemét.” (Toroczkay András)	40
Czini Zoltán: Némaságba burkolózva (Molnár T. Eszter)	43
Péntek Imre: Úri passzió: könyvtárosélet a mai Magyarországon	46
Illés Andrea: Szajkó István művészete	55

Németh István Péter: A Petőfi-olvasó Weöres	57
Simek Valéria versei	70
Leopold Pistoli versei	73
Ivánovics Beatrix: Lapjai a szobák	77
Hannos Gábor: prelúdiumok egy gyázmiséhez	81

**Számunkban Szajkó István festményei szerepelnek.
A reprodukciókat a Mátyás István készítette.**

Fotó: Mátyás István

Szajkó István 1955-ben a szerbiai Csonoplyán született. 1973-ban Újvidéken végzett az iparművészeti középiskola grafika szakán. 1978-ban a zágrábi Képzőművészeti Akadémia festészeti szakán diplomázott. 1981-ben tagja lett a Vajdasági Képzőművészek Egyesületének, majd 1992-ben a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének is. 1982 óta szabad művész. Számos egyéni és csoportos kiállítása volt szerte Európában. Lókúton és Szabadkán él és alkot.

FÁBIÁN LÁSZLÓ

Körte és lódarázs

Egy vélelmezett barátság története

...akkor történt, abban a szörnyű aszályos évben – így kezdődnek majd a krónikák a bibliai mérvű újabb „szűk esztendőkre” alakítva az időszámítást, nos, valóban akkor elképesztő körtetermést hozott egyetlen koros fám, tulajdonképpen nem igazán győztem összeszedni sem, mivel míg hajoldoztam alatta, szinte megállás nélkül potyogtak az apró gyümölcsök (errefelé tuskéskörte a nevük) – érettek, félérettek egyaránt –

a legfurább az volt az egészben, hogy a tavaszi elvirágzás után korántsem csak az elszontyolodott fehér szirmok hullottak alá (mintegy a havazás metaforájaként), de apró, sárgás körtekezdemények is, úgy ítéltük, a körülmények (fagyok, az állandó szél, a gyakori esők, amiket nyáron már visszasírtunk volna, a megfelelő szárnyas rovarok megfogyatkozása) visszavetették a beporzást, nem *kötöttek* a virágok – sóhajtoztunk valahányan magtalanságra ítélt gyümölcsfáink alatt; aztán egy kora nyári napon alulról szemlézni kezdtem körtefámat éppen olyan pillanatban, amikor a nap fölülről, a lehető legoptimálisabb szögben bevilágította sűrű lombzatát, sőt, fénylő kerek levelei talán megsokszorozták a napvilágot, észre kellettennem – fennhangon megállapítottam – szépecskén van a vén fám gyümölcs, hogy honnét, miként, ezekre a metafizikainak tetsző kérdésekre nem bírtam választ adni, ám – ahogy jeleztem – ekkora mennyiségre semmiképpen nem számítottam, arra egyáltalán, hogy készenlétbe kell helyeznem a cerfréshordókat, az alkalmas kést, amivel az összegyűjtött gyümölcsöt egyesével beleszeletem az edényekbe –

visszafogott optimizmusomat a hatvanliteres kishordó jelképezte: legalább azt tölthessem meg, ami már önmagában is időigényes tevékenységnek látszott (az lett!), nehezteltem magamra: legalább egy hagyományos paraszti répatörőt (S-alakú acélkés kézhez-álló nyéllel, ha netán nem ismerné a „nyájas” – nyegléskedem oktatólag) beszerezhettem volna, hogy megússzam ezt a szaporátlan aprózást, ugye, így utólag, a lépcsőházban... idehablatyolva az „urbánus” szófordulatot; semmivel sem lett könnyebb bölcselgéseim után helyzetem, a körte egyre hullott, akár a hó (*lenta la neve fiocca, fiocca*) egy olasz versben, amit valaha kívülről bebifláztam, vénségemre azonban a mindannyiunkat fenyegető demencia kisöpörte emlékezetemből, ahogyan – teszem azt – elhagyott szeretőim nevét (na, ez itt éppen nem a reklámhelye!), töredelmesen hajladoztam

minden egyes lepottyant körte után, fölvgadalásukkal gyorsan barnuló levük megfogta – talán bizonyítékul – munkás kezemet, azt viszont föl-emelt fővel megvallhatom, egyetlen egyszer sem csúszott bele késem, apróbb-nagyobb lelki sebeken kívül egyéb sérüléseim nem adódtak; he-teken át, amíg tartott a körteérés, esténként kaptam az ágyban bizonyos utalásokat napközbeni hajlongásaimra, ésszerűnek véltem forgolódásaim mérséklését, hevesességét föltétlenül;

hullott a fáról az áldás szakadatlan, ha szél támadt (ahogy vidé-künkön elég sűrűn), körte-szőnyeg borította pillanatok alatt az udvart, nemhogy autóval, gyalogosan sem igen lehetett közlekedni eltaposásuk nélkül, sürgető kényszerré vált fölgyűjtése;

néha elméláztam: milyen rapszodikus, mennyire gazdaságtalan oly-kor a természet (gondviselés lenne?), hetekkel korábban lehangoltan vehettem tudomásul, cseresznyefámon alig-alig mutatkozott bogyó, a meggyeken annyi sem, de az egres, a ribizli sem méltányolta várakozá-somat (jó, jó, én is tudom, a virágzások ideje nem esik egybe, fagyok, beporzó rovarok más és más időpontokban jelentkeznek, ám éppen erről medítálok kissé elvontabban), amit dehogy pusztán az elégedetlenkedő önzés piszkál ki belőlem, általánosságban sem sokkal jobb a helyzet, fáj-dalmasan hektikus termésekről jajognak a beszámolók – ezúttal nem felelőtlen riogatások;

szorgalmazkodásom eredménye: egyszer csak megtelt a kishor-dóm, úgy döntöttem, számomra elegendő lesz annyi pálinka, amennyit az kiad, a többi körtét fölvgatlan szórom bele a nagy műanyagbordóba – barátom számára, akinek van darálója, könnyen megoldja a gyümölcs földolgozását cefrévé, jutott neki bőven a cirka három héten át gyűjtöge-tett anyagból; kis kerti traktorján szállította el a hordót, másodjára még vagy félhordónyt szedtem össze neki, jó ideig naponta találhattam a fa alatt továbbra egy-két puhára érett (szottyos) emlékeztetőt –

ugyanakkor különös barátságot (szabadjon így minősítenem akkor is, ha bizonyíthatóan csak én jellemezhetem ezzel a szóval kapcsolatunkat) köszönhetek a hosszúra nyúlt körtézésnek: egészen pontosan egy félel-metes „ragadozó” tapintatos (alighanem ezt a jelzőt senki nem használta fajtársaira sem) érdeklődését irányomban; hamar fölfigyeltem rá, hogy a lehullott gyümölcs édeskés illata a fa alá csábítja méhek, darazsak sereg-lejét, érdemes ügyelnem rá, nehogy fölmarkoljak egyet, és hamarosan a lódarazzsal is találkoztam, éppen egy frissen leesett körtének megrepedt héja csábította a szétterülő alkörmös bokor nagy levele alá; nem nyúltam be az ő körtéje után, bármily különös, azt gondoltam, ennyit megérdemel, bizonyára részt vehetett a beporzásban, a bőséges termést részben neki köszönhetem; föllengzős gondolat volt, ha rákérdeznek, képtelen lettem volna megválaszolni, érdekli-e a lódarazsakat a virágméz (persze, ha az nem, annál inkább a mézet szívogató más rovarok, mint zsákmányok), de

magától értetődőnek véltem, nem akadtam bele saját ötletembe, vagyis jó szívvel hagytam ott neki a kiválasztott gyümölcsöt; ettől kezdve egyre inkább viszonyként kezeltem találkozásainkat, amelyek végtére is rendszerek voltak, hiszen naponta legalább kétszer, de néha háromszor szedtem föl derék fám ajándékát, a lódarázs pedig (nem bírnám megindokolni, miért képzeltem, hogy minden alkalommal ugyanarról a rovarról van szó, aligha találtam volna testén azonosító jeleket, bár amilyen következetes göggel viselkedik a természet, valószínűleg nincs két tökéletesen egyforma belőlük, ahogyan – például – két egyforma csíkozású zebra sem, és a lódarázs mintázata is csíkjaira épül), igen az én darazsam, majdnem minden alkalommal lomhán körülröpüli testemet – érzem: üdvözlésképpen, sosem mutatja azt az agresszivitást, támadó kedvet, amit az emberi tapasztalat tulajdonít fájának (higgadtan azzal a megszorítással, hogyha veszélyeztetve érzi fészket, ahogyan ifjúkoromban tapasztaltam, amikor egy magas, öreg fűz odvában vörös vércséket kerestem volna, ám darázsfészkekbe nyúltam, ami ezúttal nem metafora);

rövidebben: ez a lódarázs ragaszkodott hozzám én pedig úgy láttam, viselkedésével föltétlenül tudtomra kívánja hozni –

visonzásul szerettem volna meggyőzni: nem félek tőle, jelenlétét jogosnak tekintem, nem találok zavarónak, mi több, amint utaltam rá, valami hálaféle körvonalazódott iránta lelkemben;

egy alkalommal utánam kíváncsiskodott (föltűntek már a humanizáló fogalmak, amikkel hozzá kapcsolódom?), túllépve a körtefa árnyékát, beóvakodtam a tüskétlen szeder indái közé, hogy poharamba gyűjthessem a már feketére érett, meghízott szemeket, meghallottam közvetlen közletről dongását, rögvést tapasztalhattam, szerinte az üdvözlő kör ott is kijár nekem, majd nyomban utána békésen visszatért a körték közé, némiképpen azt bizonyítva, különbséget tud tenni az édes körte- és az enyhén savanykás szedercsemege között –

szeretném remélni, olvasóim nem gyanúsítanak infantilizmussal pusztán amiatt, hogy akaratot és lelket látok egy rovarban, aminek ráadásul a „sajtója” sem igazán pozitív, főként azt képelem, valamiféle kommunikációs vonzalom mutatkozhat közte és ember között, ha csak nem én bárgyulok alá a rovarnívóra, mint Kafka Gregor Samsája, jöllehet, *mesémet* nem szánom sem allegóriának, sem egyéb parabolának;

minden este, a kettőnk *kerti partija* valóban lejátszódott, sőt, többször megismétlődött – szinte szertartásosan hasonló formában, megbízható indulatmentességgel mindkét fél részéről;

pajtásom egyetlen valódi meglepetést produkált: egy későnyári estén barátokkal koccintgattunk nálam, tárva volt a bejárati ajtó, mi pedig az étkezőasztalt ültük körül, nem tartottunk szűnyogoktól sem, még fönn volt a háló az ajtó előtt, ámbár néhány „vacsoravesztő”, azaz éjjeli lepke átvergődte magát a könnyű akadályon, próbált helyet találni magának a lámpa

nagyátmérőjű búrája alatt, de valószínűleg idegesítette őket jelenlétünk, tehát inkább a búra alatt is vergődtek, amikor a társaság hölgytagja váratlan mozdulattal hajához kap, „ez meg micsoda?” fölkiáltással próbál lesöpörni egy, a szálak közé keveredett idegen lényt, én meg odafordulva – nyomban fölismertem, „házi” lódarazsam bizalmaskodik vendégemmel, ne bánts, óvatosan söpörd le – szóltam azonnal oda, tartottam tőle, hogy megcsípheti, de retorzió nélkül lepördült a hajról, dönögve továbbszállt, egészen az én fejemig, de ugyancsak elhessentettem, végezetül lecsillapodva nyugodott meg a lámpa magasságbeállító kallantyúján, mintha jelezni akarta volna elégedettségét: lám, bejutottam fényes (az hát, ő a sötétségből érkezett!) társaságotokba, hiszitek vagy sem, jogom van itt tartózkodnom –

miért ne? – egyeztem bele magamban;

majdnem éjfélig maradt együtt a társaság, házi lódarazsam kifogástalanul viselkedett, azt csak nem vethetjük szemére, hogy illetlenül hallgatózott; a vendégek távoztával a szűnyoghálót félre vontam az ajtó elől, eloltottam a lámpát, barátomat pedig visszatessékeltem a sötétségbe, azután zártam magamra a házat (amiatt nem vállaltam vele az együttműködést, balesettől tartottam a sötétben, párnámra, takarómra keveredhet, ha mászkálni támad ingere, agyonnyomhatom akaratlan, vagy megcsíphet önvédelemből, eszembe sem jutott, gonoszságot föltételezni)

*

másnap reggel a félhomályban ismeretlen eredetű szemetet gyanítottam horezmi szőnyegemen, söprűt, kislapátot vittem a szobába, fölsöpörtem és közelebb léptem vele az ablakhoz, ijedten azonosítottam: ép redős szárny, darázstetem; kivittem a jóval világosabb konyhába, azonnal megbizonyosodhattam benne: életében valóban lódarázs (*vespa crabro*) lehetett, ám valamikor az idők kezdetén pusztulhatott el, mára múmiává aszott –

megkönnyebbülve föllélegeztem, barátom és házi lódarazsam életben lehet valahol a kertben, de már nem talál körtét az ismert helyeken, megeshet, nem találkozunk többé, mert szégyenszemre azt sem tudom, meddig él ez a kifejezetten csinos rovar, sejtésem szerint viszont jönnek még szűk esztendőik...

P.s.

ahogy magamfajta esetlen filoszhoz illik, utánanéztam: nektárt csak a királynő szív, a többiek (herék, dolgozók) beérik más ízeltlábúak, ekként méhek elfogyasztásával; a fészek összes tagja elpusztul ősszel, csak a megtermékenyített királynő éli át a telet, és alapít új családot a következő évre; hm, nem túl gazdaságos életsors...

IANCU LAURA

Télutó

ha hátra nézek nem azt keresem
felszáradt-e lábam nyoma
s a patakban sem arcom
maradványai néznek vissza
ha ömlik a fény
a hideg visszavonul lábamba
s mint mély sóhajtás a tudóm tágítja
vállam rángatja ide-oda
két vak kő kiáltozik
zúzmarás szerelmes pár
még nem ölelte ki magát
és hol vannak még a hajnali órák
a fák talpát csiklandozó szél
összefagyott kezem s nem tudja
egybenőtt imádkozik vagy fél

Markolók

az angyalszobornak
amit a téesz a földből kimarkolt
álmban kiújul a szárnya
s a keselyű válláról csap
a szemérmes búzatábla bujdosóira
s miközben beszélni tanítom a gipszajkat
s a glória csillagát újrafestem
évszakidegen puffedt homályok
takarják el a Napot
jobb is hogy ez az eső
csak a keddre virradó éjszakámra zúdult volna
nincs angyal nincs föld nincs búza
csak tücskök bogarak kukacok
kicsik és finnyások: nem markolásznak
ördög tudja mióta éheznek hogy
mindenkit felfalnak

Tolvajbeszéd

forduljak el – mondta anyám
ha szemből támad a kísértés
s ha minden az? – kérdezem én
hol eltűnőben
hol a lábban a vér
újságból kivágott arc
nem látom nem is hallom
csak fölél mint a szél szívja
testlen belébe a föld nedűjét
és leszek megszitált por
erdők büntudat-takarója
forduljak el – ha mondja
a szembenézés vakságot okoz
s a vak embert oda viszik ahova –
a többit úgy is tudom
de a lassú lilulás tisztítótüze
bár neve: fájdalom
színváltó görbületeibe’ – ugye én is látom
ugyanott ugyanabban a sivatagban
te már ülsz én még féltalpan

Béke madarakkal

csodálkozol hogy
szanaszét hagyott tárgyaidd kihűlnek
azt hiszed ha
egymás mellé teszem
összefognak megölelnek
a balzsam amit hajamra kentem
estére levegőtlen lesz
s már észre sem veszem
vidám érkezésedet
hullámzó mozdulataid
nem hozzák vissza
a vihar előtt csend
hajszolt békegalambjait

AYHAN GÖKHAN

Boldogság

Eléri őket a veszély tudata, és a levegő szűk folyosóin a méreg, mint fecskendőn át érkező gyógyszer, s abban a pillanatban a lakosság magára veszi a menekülést ruha és illem helyett,

vezetékekből elfogy a víz, vezeklésekből elfogy az élet,

nincs fájdalom egy ponton túl, egy pontban foglalom össze a menekülést: üresen hagyott házakban, kulturális és nagyon fontos eseményt megtárgyaló intézményekben a veszély minden széket zavarba ejt, s a ház, a kulturális és nagyon fontos eseményt megtárgyaló intézmény a gondos, Lükianosz korabeli isten nevében újrateremtetik: kórterem a ház, a kulturális és a nagyon fontos eseményt megtárgyaló intézmény,

kórtermekbe nem érkezik vendég, megállapítást nyer, hogy jó, milyen jó, ahova nem érkezik vendég, megállapítást nyert, nincs tartós betegség, szép, tiszta, napfényes kórterem van, sok-sok várakozó szék, már-már öröm, szentség, felelőtlenség,

tétlen várakozás őshonossága, pár hónap múlva megérkező állatok diktatúrája, mint letűnt birodalom helyén új nemzedék, nemzetség szokásrendet foglal, visszaálljon a kórterem házzá, kulturális és nagyon fontos eseményt megtárgyaló intézménnyé, hiszen ez lehetetlen, mátol új medret választ magának az élet.

Megsimogatom az állatokat

Kabai Lóránt emlékére

Az állatokhoz hasonló beszédem kifordítom, mint gyerekek kezét fordítják ki gyerekek gonoszán, ettől állatok nyelvén szólalok meg, beszédem állatok nyelve közé akadt kéz, lábért, gyerekért, simogatásért, az állatok beszédén tett sétában, gyerekkézerdő tisztásán, hűvös fűszálán az állat felismerhető, vagy nem, mint kézről nem alkot véleményt másik kéz a maga őszinteségében, születtem állatok simogatásáért, lábáért, gyerekekért, erdők sírásáért.

BENEDEK MIKLÓS

A hadúr

A hadúr parancsára újabb és újabb városokat éheztek ki.
A települések bejárataihoz tankokat vezényeltek.
Amelyik város ellenállt lebombázták.
A repülők minden nap 18.00-kor emelkedtek a magasba.
A felhők között repülve várták a parancsot.
És a tanácsadók megnyugtatták a hadúrt, hogy minden így van jól.

Az ország központi régióját aszály sújtotta.
Az emberek és állatok éheztek.
A hadúr parancsára kiürítették a peremvidékek éléskamráit.
A fővárosban hatalmas lakomát csaptak.
A lakomát hetente kétszer megismételték.
És a tanácsadók megnyugtatták a hadúrt, hogy minden így van jól.

A hadúr hosszú asztal mögött ülve fogadta a küldötteket.
Valaki kért, valaki felajánlással érkezett, de mindenki lehajtott fejjel.
A hadúr adott és követelt.
A követek ritkán éltek meg a másnapot.
És a tanácsadók megnyugtatták a hadúrt, hogy minden így van jól.

És a tanácsadók akkor is megnyugtatták, amikor a keleti végek kormányzóit vízbe fojtották.
És akkor is megnyugtatták, amikor a rendfenntartó erők képviselői megadták magukat.

A főváros kapui kinyíltak.
A legelkeseredettebb ellenállók a palota ajtaján dörömböltek.
És a hadúr egyenként kivégeztette a tanácsadókat.
És a hadúr megnyugodott.
Parancsaira csak a visszhang válaszolt.

VASAS TAMÁS
Logan füzetéből

I. Semleges fák a paradicsomból

ősz volt.
még meleg.
kinéztünk egy szép
házat a kertvárosban
és vettünk egy felfújható
medencét. otthon átpakoltuk
a dobozába a közüzemi számlák
feladóvevényeit, végre lett valamink,
amiben elférnek... és boldogok lettünk.

II. Fannik és nem paradicsomi fák

azt mondom, hogy, mondom, hogy...
te is mondog, hogy... hiszed, máris elakadtam.
ilyenkor *nézd a fákat*; a mindenben rejlő nyers,
éltető félelmet, a nyújtózkodás határainak
parancsolatát. rólam is hidd, valld, hogy
itt tévedtem el. pedig mögötted vagyok
már régen, csak éppen azért mondom,
hogy így értsd; a szabadulóművészet
kudarca bennem miként bontható
le teoretikusan (is). késő van?

vakon választottam nyakörvet,
jó szűket, schrödinger
macskájának,
nincs késő.

hiszem, hogy a végén nekem lesz igazam,
nézd a fákat, nem az elmúlás, nem az eltűnés,
nem a visszatérés konfabulációját rejtettem
szószatyorba, csak mondom, de nem tudod,
hogy mikor beszélek például a kakilásról,

csak hogy többet ne mondjak. mármint
most, mert most mondanám,
amit végül nem. egy lájk?

ja, hogy itt *nem megy*...

jó, nem sértelek meg
téged soha többé.

III. A rönk

...ide jövök, ha éltem napjai...

enyém lehet még ez a mondat?
és ha más fejezi be, akkor is?

tudom, hogy láttalak
már valahol.

barátkoznánk, semmit több.

nem lenne szomorú,
sem boldog a vége.

az eső lemossa szépen a plakátokat
a nagyvárosi körutak hirdetőoszlopairól,
a karmaim elszáradnak, a szakállam
pedig nem nő tovább.

relatív fénye a szobában

havat ígérték, de csak eső jött.

mindig ez van november és december fordulóján.

először álmodott. tudta,
nem lenne valódi történet a története,
ha nem álmodott volna.

egy templomszentelésről, amit hosszú utazás követ,
az otthonról, arról, aminek kivételesen jót tett,
hogy akkor érkezett oda, amikor
a tujákat ismét elültették.

a hálaadás emlékére 2015-ből,
amit egyedül töltött.

lényegében megálmodott egy világot,
ahol még ünneplik a hálaadást.

most már emlékezett, miért fájnak annyira
ezek a kilátástalan forgolódások a kanapén.

érezte az összeizzadt pulóverében
a különbségeket föld és ég között.

ott, ahol havat ígérnek, de csak eső jön,
és muszáj tovább menni egy őrjítőn
egyszerű, de távoli dallam felé.

ezt nevezte magában áldásnak.

bárcsak lennének még kosaras kártyák.
vagy legalább megtalálná valahol a lomok
között azt a foszforeszkáló bulls gumikártyát.
gyerekkorában nagyon büszke volt rá, minden
haverjának megmutatta, és semmire nem volt
hajlandó elcserélni, még a legnagyobb kártyaláz
idején sem. egyesek szerint egy olyan ma hatvan,
sőt, akár hetven dollárt is érhet. egyébként roynak
van némi spórolt pénze, nem is kevés. de nem érti.

nem érti, hogy az egyre tompább gondolatai miért
ficánkolnak ezeknek a régi kacatoknak a nyomában,
amikor épp a szerelmi életét kellene gőzerővel
reparálnia, nem kis deus ex machina
közrehatással. vagy van valami
közük hozzá, gondolja, vagy
épp megőrlülni készül.

délután van. ellenőrzi apja mellkasának
szabályos emelkedését az ebéd utáni

sziesztája közben, aztán megpróbál
letölteni öt twin peaks epizódot.

minden a seedek mennyiségétől függ.

tegnap elkezdte olvasni ali smith ősz
című regényét. megállapítja, hogy
tetszik neki, és hogy jó érzés
úgy tenni, mintha értene
az irodalomhoz.

„...coming to town.”

már elfogadtam, mondja roy, hogy nem olyan,
és soha nem is lesz olyan, mint egy mezei
nátha.

szorongás.

permanens jellegű.

a 68-ban kilőtt szemű, sebzett fókák testi
fájdalmainak örök kivetülése a lélekben.

(egy! lélekben.)

ez csak egy ember fájdalma
lehet a világon.

hát ezért nem

diagnosztizálható, és jobban
nem is tudná elmagyarázni,
így csak dúdolgat tovább.
nem értik, ő igen, hogy
milyen fájdalmas
szembesülni
azzal, hogy

már nincs „úgy” amerika.

BENE ZOLTÁN
Asztaltól ágyig

(Részlet az *Igazak* című, készülő regényből)

Amikor november 3-án a Monarchia aláírta a fegyverszüneti megállapodást Padovában, Igaz Gerő sebesült lábába belehasított a fájdalom. S mint az efféle hasogatásokkor mindig, ezúttal is szinte letaglózta a veszteség érzése; a szívét facsarta mindaz, amit azáltal veszített, hogy a lövészárokban töltötte azt az időt, amit az iskolapadban és a város utcáin lófrálva, a mozgóképszínház hátsó sorában szorongva, a folyóparton lányokkal andalogva, a szobája sarkában, könyvvel a térdén, a sportpályákon vagy éppen az anyja szoknyája mellett, az apja történeteit hallgatva kellett volna, és mindaz a tömérdék szenvedés, amit átélnie és látnia kellett. Ha mindent, amin keresztülment (és megy) egy győztes háborúért visel el, akkor sem lenne könnyű dolga, egy tönkrevet, tönkretett és megalázott országban azonban még sokkal-sokkal nehezebb.

– Ideje volt a békének – szögezte le komoran Bagdy úr. – És a Nemzeti Tanács talán nem rontja el...

Néhány napja még reggeltől estig azt hallgatta Igaz Gerő Bagdy úrtól, mekkora szégyen, hogy a rendőrség ennek a magát Magyar Nemzeti Tanácsnak nevező fölforgató egyletnek az oldalára állt. Amikor már nem bírta tovább a rangidős nyomozó zsörtölődését, megkérdezte:

– Jobb lett volna újra lőni az emberekre, Bagdy úr, mint a Lánchídon pár nappal ezelőtt?

– Az a sortűz tartotta fönna a rendet! – vont a föl a szemöldökét az idősebb nyomozó megütközve. – Aminek mi vagyunk az őrei kolléga úr, a nevünkben is benne van!

– Én lőttem a taljánokra – mondta erre Igaz Gerő –, és azt sem élveztem, holott azok is lövöldöztek rám. A saját honfitársaimra inkább nem fognék fegyvert...

– Egy nyomozónak legfőljebb a bűnözőkre kell fegyvert fognia! – kerülte ki a vitát Bagdy úr.

– Mindenesetre Károlyi gróf a miniszterelnök, ehhez kell tartanunk magunkat – szögezte le Igaz Gerő.

– Nekem legfőljebb Somogyi doktor, a polgármester parancsol, nem ez a vörös arisztokrata, aki megölette Tisza Istvánt!

– Nem tudjuk, ki ölette meg Tiszát – ingatta a fejét Igaz Gerő. – Meglehet, senki nem bízta meg azt a különítményt, meglehet, egyszerűen csak raboltak, garázdálkodtak, vagy személyes bosszút álltak... Tudja az ég, mi vezette őket...

– Maga, dacára a frontnak és az ott szerzett tapasztalatainak, rendkívül és gyógyíthatatlanul naiv, Igaz kolléga... – legyintett Bagdy úr, és tovább füstölgött a Károlyi-kormány miatt.

Azóta másfél hónap telt el, Károlyi Mihály továbbra is a miniszterelnöki székben ült, a háború véget ért mindenütt, valamennyi fronton, nyomorúságos béke köszöntött az országra, az emberek lelkére pedig lélekölő szorongás telepedett. Tartottak a holnaptól, rettegtek a holnaputántól.

– Károlyi nem fog minket megvédeni a győztesektől, akárki meglássa – vélekedett Horváth úr még valamikor december elején. – Oláhok, rácok, tótok ideje jön. Meg a zsidóké, én mondom.

Hát, a titkosrendőrség éppen Horváth úrnál is vizsgálódhatna, gondolta Igaz Gerő, amikor ez a két mondat az eszébe jutott – mintha csak az Ébredőket hallaná...

A jelentését letisztázta, legépeltette, aláírta, odahelyezte Bagdy úr asztalára. Az állt benne, aminek benne kellett állnia.

December 18-a volt, szerda, az alig több, mint egy hete, december 13-án elkövetett gyilkosság, Nagy Gyula meggyilkolásának ügye lezárult. Mindenki meglegedésére, mondja majd Bagdy úr, s egyet fog vele érteni Borbola bűnügyi kapitány meg Temesváry doktor is. De ő, Igaz Gerő tisztában volt azzal, hogy nem az igazságot derítették föl. Miközben hitt abban, hogy az lett volna a dolguk – talán valóban megengedhetetlenül naiv, ahogy Bagdy úr többször is a fejéhez vágta már.

– Menjen haza, pihenje ki magát – lépett az irodába Bagdy úr, megakasztva ezzel Igaz Gerő töprengését. – A jelentést majd én továbbítom. És ne aggódjon, nem leszek fukar a dicsérő szavakkal!

Igaz Gerő elhaló hangon mondott köszönetet, s nyomban élt is a fölkinált lehetőséggel. Olyan fáradtnak érezte magát, mint amikor teljes mettfelszerelésben kellett megmászniuk a kopár, köves hegyeket ott lenn, délen. Mielőtt sietősen hazaballagott volna, a Liliom utcába, mégis erőt vett magán, és benézett a lefoglalt áruk raktárába. Sándor, az öreg raktáros úgy fogadta, mintha a rokona lenne, és óvatosan egy zacskó kávé csúsztatott a zsebébe, miközben a szeme közben úgy mosolygott, ahogy a kutyáké szokott, amikor hazaér a gazdájuk. A fiára emlékeztette Igaz Gerő, ezt már egy esztendővel korábban tisztázták. A fiára, aki még az elején, a muszka fronton esett el. Soha nem tért haza a teste sem.

– Gránát robbantotta széjjel – mesélte az apa hónapokkal korábban, könnyes szemmel. – Négyüket ölte meg az a gránát, egyetlen nagy maszszává aprította szegénykéket... Az anyja nem is tudja, ő azt hiszi, egyszer majd eltemetheti itthon...

A nyomozó megszorította Sándor kezét, ahogyan az utóbbi időben mindig tette, valahányszor találkoztak. Szavak nem hangzottak el közöttük már régóta. Nem lett volna értelme a beszédnek.

Kisné megörült a kávénak, egyből főzött is egy-egy nagy csészével mindkettejüknek. Miután megitták, Igaz Gerő bezárkózott a szobájába, és az utolsó ópiumlabdacsához menekült. Lázálmában ismét megjelent Gönczy hadnagy, ám a jól ismert történet ezúttal a felénél megszakadt. Nagy Gyula és Klára tolakodott be a látomásaiba erőszakosan, kíméletlenül, őket az égett arcú és Kovács, Széll Jolán és Schneider hadnagy követték, végül megjelentek a titkosrendőrök, kezükben Stíber levágott fejével...

Amikor verejtékben fürödve fölriadt, a téglagyári munkás neve visszhangzott a fejében.

– A kurva életbe – nyögte –, én berendeltem ma a Rákóczi térre!

Bár mindene fáj, és úgy érezte, az utca bizonytalanul folyik el a lába alól a semmibe, mégis beloholt az irodába. Bagdy úr szerencsére nem tartózkodott benn, Stíber Aurél viszont a folyosón ülve várakozott.

– Közbejött ez-az – mentegetőzött Igaz Gerő rekedten. A nyelve alig forgott. Úgy érezte, mintha egy darab taplót szopogatna.

– Ha ad igazolást, hogy itt voltam, elüldögélek én naphosszat – vonogatta a vállát a szemtanú.

– Jöjjön – invitálta az irodába. Leültette az íróasztala előtt álló székre, megkínálta egy Memphisszel.

– Miért kellett idejönnöm? – szívta le a füstöt mélyen a tüdejébe Stíber.

– Az ügyet lezárjuk – gyújtott rá egy cigarettára a nyomozó is, annál szárazabb már úgysem lehet a szája, mint amilyen.

– És azért hívott, hogy ezt elmondja nekem? – csodálkozott Stíber. – Rendes ember maga, nem hiába a Gazsi fia. Közülünk való...

– Ne barátkozzunk, Stíber úr, nem ezért vagyunk itt! – Igaz Gerő úgy érezte, a szeme menten kiugrik az üregéből. – Előkészítettem egy új vallomást. Maga 13-án, pénteken este berúgott, ezért nem emlékezett pontosan, mi és mikor is történt azon az estén, éjszakán, amikor pedig először itt járt, össze-vissza zagyvált mindent. Istenigazából kilenc óra előtt pár perccel látta veszekedni Nagy Gyulát, és nem holmi kövér emberrel került szóváltásba, hanem egy katonaszökevénnel, aki elrongyolódott honvédzubbonyt viselt.

– De nem így volt – hökkent meg a téglagyári.

– Ha nem így volt, a törvény elé fogják rángatni.

– Miért?

– Nem én döntöm el, miért, Stíber úr – sóhajtott Igaz Gerő. – De jobb, ha aláírja ezt az új vallomást, ha nem akar bajba kerülni. És mivel egy kicsit tényleg maguk közül való vagyok, én bizony azt mondom, nem lenne jó, ha bajba kerülné...

– Nem változik semmi – szívta meg az orrát Stíber Aurél.

– Hogy érti ezt?

– Eddig is szartak a magamfajta szavára, eztán is szarni fognak.

Ahogy mondja, ismerte be magában Igaz Gerő, de közben a tanú elé tolta a papírt.

– Itt – mutatott a lap aljára.

– A pék faszát! – sziszegte Stíber, ennek ellenére fölvette az asztalon heverő tollszárat, belemártotta a tintába, és odakanyarította a nevét, ahová Igaz Gerő kérte. Aztán lecsapta az asztalra a tollat.

– Megkapja az igazolását, ha vár egy percet a kapuban – mondta még a nyomozó.

– Várok – dörmögte Stíber, azzal köszönés nélkül távozott. Talán az ajtót is becsapta volna maga után, ha nem a Gazsi fia ül az irodában.

A nyomozó megírta az igazolást, leküldte az ügyeletessel. Utána az asztalára borulva aludt egy fertályórát, majd ismét hazament, a Liliom utcába, ahol egészen hajnalig tartó üres, mélyfekete álomba zuhant.

Másnap, csütörtökön korán ért a Rákóczi térre, tengett-lengett, nem csinált semmit, Bagdy úr bölcsességeit hallgatta, míg fél háromkor el nem kéredzkedett, mondván, még egy-két szálát el kell varrnia a Nagy Gyula-ügyben.

– Miféléket? – hökkent meg Bagdy úr. Gyanakodva fürkészte Igaz Gerőt.

– Semmi érdemleges, kolléga úr, csak néhány tanú, akivel beszéltem. Ne kezdjenek kombinálni...

– Dicséretes körütekintés! – emelte magasba a jobb keze mutatóujját Bagdy úr, s láthatóan megkönnyebbült.

Igaz Gerő egy halvány mosollyal nyugtázta az elismerést, aztán vette a kabátját-kalapját, azzal rohant is az Európa kávéházba, Klárához.

Az asszony már várta.

– Akkor tehát vége ennek a szerencsétlen ügynek – jegyezte meg, miután eljátszották a véletlen találkozás ceremóniáját, és a nyomozó végül helyet foglalt a nő asztalánál.

– Vége – erősítette meg Igaz Gerő. – Bár, ha rajtam múlna, én szívesen utánajárnék még ennek-annak.

– Túlságosan is lelkiismeretes, Gerő – búgta az asszony. – Gyula, s ezt én magam még mindig nem bírom fölfogni, kém volt, a kémeket pedig időnként elteszik az útból.

– Ez igaz – ismerte be a nyomozó. – Csak éppen engem nagyon is érdekelne, hogy ki tette el az útból. A szerbek? A mieink? A franciák? Vagy egy vita áldozata lett, függetlenül a tevékenységétől? És mi lehetett a megbízása? Netán pont a bolsevikok közé kellett beépülnie...?

– Beépülni?

– Bevett módszer. Mivel Kovács Péterékkal, az ismert és elkötelezett vörösökkel barátkozott, akik a közös frontmúltjuk miatt nyilván annak ellenére bíztak benne, hogy öltönyös ember volt, kitűnő eséllyel férközhetett be közéjük. Jelenleg mindenki fél a bolsevik mételetytől. Ami Orosz-

országban történt, az megtörténhet máshol is. Zavaros és bizonytalan időket élünk...

Klára eltűnődött. Milyen hivatalosnak hangzik, amikor erről beszél, alapította meg, de ezt a megállapítást megtartotta magának.

– Apám pedig már attól tartott... – kezdte.

– Hogy vörössé lesz a veje? – vágott a szavába Igaz Gerő.

– Igen. Pár hete vendégeskedett nálunk Balog Károly, neki említette ezt a félelmét.

– A fuvaros Balog?

– Igen, ő.

Igaz Gerő kutatott az emlékei között egypár másodpercig, s hamar rá is akadt arra, amit keresett: Temesváry doktor egyik leirata említette a fuvaros Balogot, mint az Ébredő Magyarok egyik helyi vezetőjét, veszedelmes fölforgatót és agitátort.

– A rendőrség a fuvaros Balog-féléket csak egy fokkal tartja jobbnak, mint a vörösöket – mondta nyomatékosan.

– Anyám családja rokoni szálakkal kapcsolódik a Balog famíliához – Klára hangja hangyányit fensőbbesen csengett. – Szerintem nem lehet ellene kifogása a rendőrségnek sem.

– Nos, én nem ismerem az urat, csak egy olyan tényről közöltem, amelyet egyébiránt nem is közölhettem volna...

– Ne durcáskodjon! – nevetett föl Klára, és Igaz Gerő önmaga előtt sem tagadhatta, hogy valóban duzzogott egy kicsit, noha úgy vélte, az asszony kezdte – mint a gyerekek a játszótéren, gondolta magában erre.

– Nem teszem – mosolyodott el.

Egymás szemébe nézve kurtán fölnevettek, majd elkomolyodtak a vonásaik, és hosszan, hallgatagon ültek hosszú percekig, a tekintetük összefonódott.

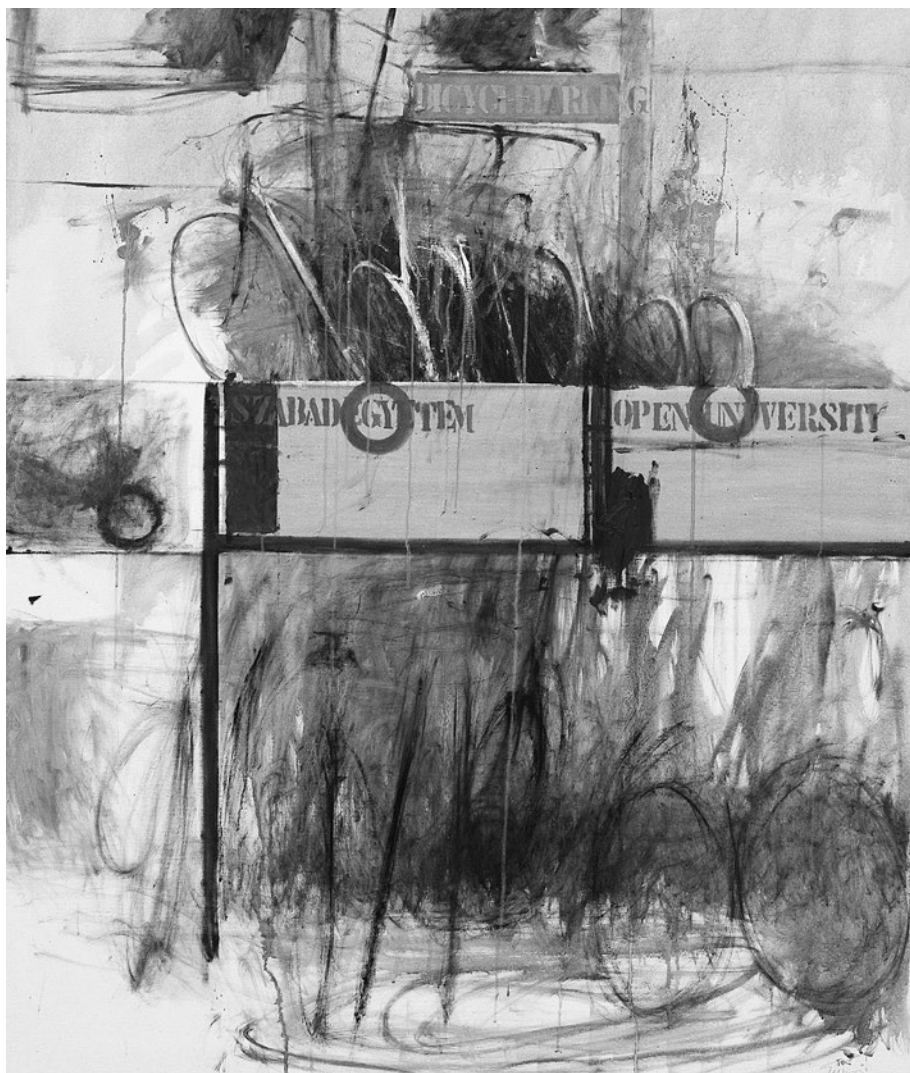
– Menjen haza, Gerő – kapott észbe hirtelen az asszony. – Itt mindenki lát...

Igaz Gerő szó nélkül engedelmeskedett. Még mindig tompa bágyadságot érzett a tagjaiban és az agyában egyaránt, nem is vágyott másra, mint bezárkózni a szobájába, bámulni a plafont, egyik cigarettáról gyújtani a másikra, kiüríteni magából minden kétséget és kellemetlen érzést, lelki-furdalást és aggodalmat. Nemsokára így is tett: ingujjban és kigombolt nadrágban üldögélt az ágya szélén, egyik cigarettáról gyújtott a másikra, aztán hanyatt feküdt, s a sarokban a hálóját szövögető pókot figyelte.

Odakinn szürkült már, amikor halk kopogtatásra lett figyelmes. Biztosan Kisné akar valamit, gondolta, de nem érzett magában elég erőt ahhoz, hogy meghallgassa. Mivel azonban a kopogtató igazán makacsnak bizonyult, a sokadik koppanásra végül csak fölállt, hogy kinyissa az ajtót. Már a nyelve hegyén volt a kérdés, hogy a főbérelője ezúttal hagyja békén, ha lehetséges, ám a meglepetés a torkára forrasztotta a szót. Legnagyobb

megdöbbenésére ugyanis Klára állt előtte. A nő szinte belökte a szobába, és azonmód kulcsra zárta maga mögött az ajtót. Nem szólt egy szót sem, a szája elé tartott mutatóujjával jelezte, hogy ugyanezt várja a férfitől is, és vetkőzni kezdett.

Igaz Gerő nem értett semmit, a teste azonban tudta, mi a feladata.

WILL ALEXANDER

A Tethys-tenger nyelvtana

Víznek lenni
ami farag, és robban.
ami a felrobbanó
égés és marás
ami a luciferi szabvány értelmében
az ősmértékegységen keresztül önmagát irányítja
ahhoz, ami egykor hallucinált nyelvtani formaként létezett
az oxigéndús kizárólagossághoz hasonlóan
a kezdetleges ítélkezést
vagy civilizált előretörés megelőzően
mint vázlatos robbanás
mint geometriai zúzó körforgás
amely a tűzhöz hasonlóan rejtvényként robban fel
pontos
kognitív látogatás nélkül
önmagát alapvetően utánzó természetének következtében

A vakságon, mint rendellenességen túl

Túl a jelenlegi neurológiai elszigeteltségen, túl annak
süketítő testi délibáb záradékain
a bőrt, a hulladékot hosszasan ontó
önnön felbomlásukat sugalmazó
bömbölő veretlenségekhez forrósítja.
A saját klinikai merényletét túlélő hanghoz beszélek,
hogy enteriőr valószínűségeként
szakadékot kutató feneketlen rajongóként
alakuljon Sangoma¹ pontosságúvá
ami isteni esszenciaként a szerves légzés útján hirtelen megvi-
lágosodva
fedezi fel csápjait,
ami a sötétben viselkedés lényegből a napfénytelenítésbe nyúlva
képes lángolni és árnyalni,

1 a dél-afrikai zulu nép körében nagy tiszteletnek örvendő gyógyító, aki diagnosztizálja, felírja és gyakran elvégzi azokat a rituálékat, amelyek fizikailag, mentálisan, érzelmileg vagy spirituálisan gyógyítanak.

képes rejtjelek galaxisaként pörögve
a láng és a kátrány jelenlétén túli fellángolásra,
lángoló kvantumként
kifejezni az élő jelenlétet
túlnyúlva botanikus gyíkokon és tavakon.
Ez a lény, nem fortély vagy kísértet
hanem eleven fölöttes állapot, transzmutált celluláris alrend
ő az, ahogy az üveg ég
minden vakságon, mint rendellenességen túl

Gyukics Gábor fordítása

VILÉM FLUSSER

Utótörténetek

(Írások a történelem utáni világról, a technikai képek korszakáról)

KAPCSOLATUNK

Manapság hajlamosak vagyunk a minket körülvevő világot nem dolgok, nem is folyamatok, hanem kapcsolatok összességeként szemlélni. A világot nem tényállásként, nem is esetként vagy eseményként, hanem kapcsolati mezőként látjuk. És nem pusztán így látjuk, hanem így is kezdjük megélni. Ez legvilágosabban társadalmi életünkön mutatkozik meg. A társadalmat kapcsolat-szövevényként éljük meg: kapcsolatok olyan hálójaként, melynek köszönhetően egyáltalán „mi” vagyunk. Akármi is szeretnék lenni, az egy másik személlyel való viszonyban lehetek, és ha magamat „én”-nek nevezem, ezt azért (és annyiban) tehetem meg, mert engem valaki más „te”-nek nevez. Apa vagyok gyermekem vonatkozásában, barát barátom vonatkozásában, ahogyan „én”-em minden további meghatározásai szintén relációk, amelyek másokkal összekötnek engem. Az „én” kapcsolatok csomópontja: ezek egyrészt mások intencióiként gombolyodnak felém, másrészt pedig mint az „én intencióim” futnak tőlem a társadalom szövedékébe (mások felé). Ha mindezen kapcsolatokat megpróbálnánk eltávolítani hogy felfedezhessük a mögöttük rejtőző „magánvaló Ént”, mindössze egy teoretikus horog (egy kiradírozandó segédalakzat) maradna, melyre a kapcsolatok (az egyedüli konkrét valóság) rá vannak erősítve. Amit „én”-nek nevezünk, és amit korábban „szellemnek” és „léleknek” neveztek, most konkrét kapcsolatokból levezetett absztrakcióként mutatkozik meg – és mint Semmit éljük át: a kapcsolatokon kívül semmi nem vagyok.

A társadalom ezen ontológiájának tulajdonképpen önzetlen viselkedéshez kellene vezetnie. Ha mindaz, ami én vagyok, valójában másokhoz fűződő viszonyaimban vagyok, akkor viselkedésemnek legelső sorban másokra kellene irányulnia. És ha te minden, ami vagy, hozzám fűződő kapcsolatodban vagy, el kellene ismernem téged. Ha az úgynevezett személyes névmások, az ‘én, te, ő’, de a ‘mi, ti, ők’ is, nem személyeket, hanem viszonyokat jelölnek, tulajdonképpen politikailag felelősségteljes tudatnak kellene létrejönnie: politikailag, mert a politika interszubjektivitást, vagyis emberek közötti viszonyt jelent, és felelősségteljes, mert kérdés és válasz együtt alkotja a kapcsolatot. Valójában azonban az új ontológia a tudat totális és totalitárius depolitizálásához vezet. A magyarázat az ezen ontológia által eredményezett társadalommodellben kere-

sendő. A modell egy dinamikus szövevény modellje. Példaként álljon a család: ez nem más, mint fonalak rendkívül komplex módon gombolyított kötege. Magja egy másik család fiának kapcsolata egy harmadik család lányával, vagyis a házasság. A fiú fiú marad, de emellett vő is lesz, a lány pedig lány marad, de ezen kívül meny is lesz. Mindebből újabb kapcsolatsomók jönnek létre. A gyerekek gyerekek a szülők vonatkozásában, az unokák unokák a nagyszülők vonatkozásában, és a testvérek testvérek egymás vonatkozásában. A család egészében és minden egyes csomójával is bele van csomózva a társadalom szövevényébe (a társadalomszövedékbe). Ezen kapcsolatok szálainak számtalan dimenziója van: biológiai, gazdasági, kulturális, politikai, etikai, érzelmi. A család egy fekete doboz. Nem elemezhető maradéktalanul.

Ami a családra érvényes, érvényes minden egyéb társadalmi struktúrára is. Ha meg akarjuk érteni ezeket annak érdekében, hogy megváltoztassuk őket, kibernetikusan kell megpróbálnunk megragadni őket. Ekkor olyan játékként mutatkoznak, melyben kapcsolatok permutációi struktúrákká csomósodnak, például: „osztály”, „nép”, „csoport.” Ezek a permutációk a társadalom játéka [szójáték: az eredetiben érthető társasjátékként is – *a ford.*] során véletlenszerűen jönnek létre, és mihelyt megképződnek, szükségszerűvé is válnak. Ez mindaddig így megy, amíg egy adott társadalom minden permutációs lehetősége ki nem merül. A társadalom ekkor entrópiába hull, vagyis amorf tömeggé válik. Ha az ember ismeri ezeket a játékszabályokat, kívülről bele tud avatkozni a társadalomba és permutációkat siettethet vagy hátráltathat. A társadalmat át tudjuk programozni és képesek vagyunk nem benne, hanem vele játszani: ilyen a társadalomtechnika és a politológia.

Ez a társadalmat totálisan objektiváló modell nem marad elméleti. Ténylegesen ezen modell szerint élünk. Az emberek közötti viszonyokat véletlen, játék-szerű találkozásokként, összeütközéseként éljük meg. Saját magunkat játékfigurákként éljük meg. A társadalom-szövedék rendkívül mozgékonyvá vált: földrajzilag, társadalmilag, információs szempontból, „szellemileg”. Ennek köszönhetően ütközünk véletlenül „mások” egyre nagyobbá váló számával. A társadalom játéka (ez a társasjáték) egyre gazdagabbá válik. Az, hogy „te”-k egyre nagyobb száma által vagyunk „én”-ként megszólítva, kiterjeszti Énünket, amelyről persze tudjuk, hogy pusztán elméleti extrapoláció, amelyet konkrétan mint Semmit élünk meg. Ez azt jelenti, hogy szerepek egyre növekvő számát játsszuk el, és ezzel a szerepgazdagsággal játszani tudunk: a Semmi, ami vagyunk, kívül tart minket a társadalom játékán, és lehetővé teszi a számunkra, hogy „transzcendáljuk” azt.

Ezt a szerepgazdagságot, ezt a mi rezerváltságunkat az emberi kapcsolatokban, ezt a mi transzcendenciánkat, röviden a felelősségnek ezt a hiányát tartjuk szabadságnak. Szabadabbnak tartjuk magunkat az elmúlt generációknál.

A társadalmi kötöttségek lazábbá váltak, az eljátszandó szerepek nagyobb választéka áll rendelkezésünkre. Egyszerre éljük meg mindezt egyrészt a társadalom *reductio ad absurdum*aként, másrészt pedig magányként: a kapcsolatgazdagság ellenére kapcsolatok nélkülivé váltunk. Hiszen a társadalommodellből minden mágikus és történelmi dimenzió eltűnt. A modell „demitizálta” a társadalmat – az egzisztenciális dimenzió árán. Ezért nincsen a társadalomban semmiféle hely az egzisztenciális szabadság számára. Hogy pontosabban fejezzük ki: nincs helye a hűségnek. A hűség a szabadság egzisztenciális alapja.

Annak érdekében, hogy meg tudjuk ragadni a hűséget, korábbi generációk társadalommodelljeihez kell visszanyúlnunk. Modellekhez, melyek nem programatikus, hanem finalisztikus gondolkodáson alapultak; modellekhez, melyek számára a társadalom nem játék, hanem sorsközösség volt. Ezekben a modellekben a kapcsolatok két formája volt megkülönböztethető: a meghatározott és a szabad. A meghatározottakba (például az osztályba vagy a családba) az ember belekerült, beleszületett, de a szabadokat (például a házasságot vagy a barátságot) az ember önmaga teremthette meg. Akkoriban a szabad kapcsolatokat semmiképpen sem a sorsszerű feltételeken való áttörésként fogták fel. Ellenkezőleg, az emberek tudatában voltak annak, hogy minden kapcsolatot a sors irányít. Nő és férfi házasságban való egyesülését a sors játékanak tekintették. Férfi és nő látszólag véletlenszerűen találtak egymásra, ez a véletlen azonban valójában sorsszerűség, és mint olyan, átláthatatlan volt. Ha a férfinak és a nőnek sikerült ezt a sorsot tudatosan elvállalni (ami azt jelentette: hűségesnek lenni egymáshoz), a végzet szabadsággá változott. A házasság olyan ház volt, amelyben meghatározott kötöttségek áttekinthetetlenül sok fonalát a hűség szabad kapcsolattá fonta át: férfi és nő elvállalták egymásért a felelősséget, egyik a másikért élt, és ezáltal az őket megkötő (összekötő) ház erősebb lett a sors által kötözötnél. A kötelék ezen tudatos, hűség által történő megszorításában áll a szabadság.

A hűség archaikussá és nevetségessé vált. Giccses filmekben és demagóg beszédekben tűnik fel. A hűség manapság üres címszó. Amit megélünk, az partnerség: szexpartner, bridzspartner, véletlenszerű ismeretségek, mindig feloldható érdekközösségek. Ilyen összefüggésekben nem lehet hűségről beszélni. És ami funkcionkat illeti, nevetséges lenne a funkcionárius esetében az „apparátushoz való hűségről” beszélni. Az apparátus személytelen, a hűség viszont személyes kapcsolat. A hűségnek nincs helye társadalommodellünkben – ez annak a tünete, hogy az egzisztenciális szabadságnak nemcsak az élményét, hanem a fogalmát is elvesztettük. A szabadságra való képtelenségünk tünete.

Mivel nincs hűség, a legtöbben közülünk egyáltalán nem érzik a szabadság hiányát. A kevesek, akik mégis érzik, akik tudatában vannak a társadalom-játék abszurd mivoltának és az egzisztenciális, kapcsolat-nélküli

magánynak, ezek a kevesek megalkották a hűség egy szurrogátumát: az elkötelezettséget. Az elkötelezettség a hűséghez hasonlóan egy kötöttség tudatos elvállalása. Az elkötelezettség a hűséghez hasonlóan felismeri, hogy a szabadság nem a hozzáférés képességében áll, hanem abban az egzisztenciális döntésben jön létre, melynek következtében a hozzáférhető kötöttségek egyikében elmerülünk. Az elkötelezettség a hozzáférés tudatos feláldozása egy kötöttség javára. De az elkötelezettségnek van egy olyan hangoltsága, amely tökéletesen különbözik a hűségtől: ez a hangoltság a szándék. Az ember azzal a szándékkal köteleződik el, hogy az abszurd társadalom-játéknak értelmet adjon és megtörje a magányt. A hűség ezzel szemben jöllehet tudatos, de szándék nélkül való. Spontán: az ember nem *határoz* a hűség mellett, hanem megtartja azt. Az elkötelezettség hűség szeretet nélkül, és az elkötelezettek szabadsága szeretet nélküli szabadság. Az elkötelezettség szabadság-pótlék és egyúttal szeretetre való képtelenségünk tünete. Ezért nem személyek iránt köteleződik el az ember (vagyis nem más emberek vagy Isten iránt), hanem gondolatok, mozgalmak, dolgok iránt.

A hűség, ahogyan a bizalom is, vallási kategória. Ugyanaz a latin szó jelöli mindkettőt ('fides'). A hűség az aktív, a bizalom pedig a passzív oldala a hitnek. Hűséges vagyok Istenhez, az asszonyomhoz, a barátomhoz, mert bízom bennük. A hűség kétségtelenül meg is haladhatja a bizalmat: olyan helyzetekben is hűséges tudok maradni, amelyekben bizalmamat már elvesztettem. Ilyenkor azonban a hit kétkedésbe fordul. Az emberekkel kapcsolatos tapasztalataink és tudásunk alapján nem tudunk többé másokban (következésképp Istenben sem) bízni. Az derült ki, hogy nem vagyunk képesek kétkedő hűséget fenntartani. Objektíváljuk az embert és a társadalmat, az egészből kivonjuk magunkat, és a játék és felelősségnélküliség pótszer-szerű szabadságában élünk. Vagy elkötelezzük magunkat dolgok mellett. Így meg lehet próbálni, hogy a felelősségnélküliség magányát hit és bizalom híján is megtörjük. Az elveszett, vagy bizalmat nem érdemlő dolgok melletti elköteleződés (például sok kommunista elköteleződése) bizonyítja ezt. Vagy „szabadok” vagyunk, mint a gázmolekulák Brown-mozgása, vagy összeszorított fogakkal elköteleződünk bizonyos szabadság mellett, jobb meggyőződésünk ellenére.

De ez így még nem a teljes igazság. A tény, hogy üresként éljük meg magunkat, hogy többé nem tudunk kitartani egy metafizikus Én mellett, ez a tény egy (meg)nyitás. Az új ontológia, mely szerint kapcsolatok csomópontjai vagyunk, egy másik modellt is lehetővé tesz azon kívül, amely szerint jelenleg működünk (és amiről fentebb szó volt). A korábbi generációknál sokkal jobban nyitva vagyunk a Semmi, a halál számára. Ebben a nyitottságban és éppen ez által a nyitottság által vagyunk képesek arra, hogy a másik személynek szintén a halálra nyitott jelenvalóságában [Dasein] magunkat felismerjük (a másikat pedig elismerjük). A találkozásnak

ez a fajtája mámor: a találkozás elragad bennünket. A művészethez hasonlóan ez a társadalomból „kinyúló”, azon túlmenő mámor. Ez a bódulat a művészet csúcsa, ars amatoria, mert a másikkal (egy másikkal) való konkrét egyesüléshez vezet az egészen másokkal való (absztrakt) egyesülés helyett. Éppen ezért, mert mi ürességünket az előttünk járó generációknál sokkal inkább magányként, a társadalmat pedig abszurd játékként éljük meg; éppen ezért vagyunk nyitva a szeretet számára. Kínos és nehéz erről beszélni, hiszen a szeretet esetében nagyon is privát élményről van szó, tehát olyasvalamiről, ami definíció szerint nem beszélhető meg. Nem „generalizálható”, vagyis nem kodifikálható szimbolikusan. Minden művészetnek (így a szeretet művészetének is) közös jellemzője, hogy a legprivátabból merül fel, hogy azután elöntse a társadalmat. A szeretetet ez eminens módon politikussá teszi. Ha az apparátusoknak mégsem sikerül befoltozni nyitottságunkat a halálra (és ennek következtében másokra), ez a nyitottság végül át fogja alakítani a társadalomszövedéket. Jelenleg nem realiztikus, hogy politikai elköteleződéstől várhassuk el a társadalom megváltoztatását. Ha a társadalom átalakul, akkor ez kizárólag egy olyan magányból kiindulva fog megtörténni, amelyben a szeretetnek helye van. A visszavonulás a privátba, ahol még képesek vagyunk elismerni másokat: ez az egyetlen rés, melyet a minket robotizáló apparátusokon üthetünk. A szeretet az egyetlen megmaradt egzisztenciális kapcsolatunk.

Fordította: Tóth Benedek

LOSONCZ ALPÁR

Tamás Gáspár Miklós démoniája¹

Hogyan kapcsolódnak össze *bennem* az életmű motívumai egy *előre-hátra* mozgó távlatban?

Emlékeim között keresgélek: 1977-ben ötlött fel először a neve. Akkor még az *Új Symposion* szerkesztősége az újvidéki Ifjúsági Tribünön volt: ott történt, hogy a főszerkesztő a félszeg zöldfülű kezébe nyomott egy megjelentetésre szánt TGM-szöveget. Olyan volt az írás, mint egy túlszűfolt térdarabka – a szerző a legépelés után sok mindent újragondolhatott (amúgy: milyen kerülőutakon is juthatott el Kolozsvárról Újvidékre az írás? – persze akkortájt Újvidék volt a fogadó területe mindannak, ami elhajlott a hivatalos kurzustól).

1977 – Ernst Bloch halála okán jött létre az írás. Az *utópia szellemének* írója, az utópikus impulzusok rendszerezője, aki a lehetőségfilozófia kidolgozásával tett kísérletet arra, hogy megjelje azokat az aspektusokat, amelyek a valóság „megmerevedését” akadályozzák, vonatkoztatási pont volt a baloldali reflexivitású szerző számára. Hogyan lehet taglalni azt, ami még-nincs, de úgy, hogy kritikai potenciált hordozzon a jelennel szemben?

Lázadó-misztikába hajló spiritualitás, középkori rebbelis eszmék, amelyek az emberi méltóság gondolatot firtatják, lüktető forradalomfilozófia, amely vallási távlatban mutatkozik meg. Mindez nélkülözhetetlen volt a szerző számára, aki később is visszatér Blochhoz, mint kiapadhatatlan forráshoz – apokrif baloldalisága rengeteget merített belőle. Figyelmet érdemlő, hogy (kimondatlanul) is Bloch fogalmait idézi 2020-as *Az új aszkezis*² című írásában, mármint a „vallásos ateizmust”, valamint a „vallásos várakozást”. Azt magyarázza, hogy bár baljós tendenciák vegyülnek a politikai korrektség gyakorlásába, mindez a cselekvést igénylő „radikális fiatalság” (azaz belföldi és nemzetközi fellépései/írásai valódi befogadójának) felizzott türelmetlenségét jelzi, amely most, rögtön, késedelem nélkül kíván „jó lenni” – magára vállalva a gyorsított megváltás és a tolerancia félretevésének kockázatát. A megváltás szempontjából ugyanis a tolerancia amúgy is ingatag ügye tizedrangú dolog. Mondjuk ugyanezen fiatalokat irritálja, hogy miközben gyűlnek a felderengő katasztrófa jelei, hogy miközben zöld retorikát harsognak világszerte, vagy halmozódnak az olyan ígéreteket szajkózó rendezvények, mint a COP-27, lényegében

1 A *Mércén* megjelent írás módosított változata, <https://merce.hu/2023/02/05/tamas-gaspar-miklos-demoniaja-hianyozni-fog-nekunk/>.

2 <https://magyarnarancs.hu/publicisztika/tamas-gaspar-miklos-az-uj-aszkezis-125999>.

minden marad a régiben. Nem véletlen, hogy a kapitalizmus keretein belüliek elszabotálják saját megmentésüket, a rájuk testált világ megőrzését. Szerkezeti kényszerek készítetnek erre, amelyek közepén ott a „barlang-létezés”, a „lényeg-vakítottak” élete – a fiataloknak mindközönségesen ezért van elégük mindebből.

Bloch az ateizmusra utaló tételével arra utalt, hogy hagyjuk a túlán lévő istent, aki hagyományosan belenyúl a történelem forgatagába – egyébként is mellétalál a gyakori fordítás, mert az isten országa még csak nem is „bennünk”, hanem „köztünk” találtatik.. Ugyanakkor tudni kell, hogy a „messiási” mozzanat, mint a történelem eseménye, minden forradalom valódi, ám rejtett kulcsa. És milyen jellegzetes, hogy a kései TGM ugyanezt az ateizmust gondolja ismét, miközben a még megrontatlan, és elkötelezettségi formákat kereső fiatalság felújult radikalizmusának jelentéseit boncolgatja!

Figyelemre méltó, hogy a gondolkodó, aki korábban óva intette a baloldalt, hogy beleveessen a megváltás előremozdítására (eleve) rendeltetett alanyiség kétségbeesett keresésébe³ (munkások, migránsok, szubalternek, ki tudja), itt egy körülhatárolt szubjektivitást rögzít, amelyet meg lehet szólítani. Az sem lényegtelen, hogy sűrűn szótt publicisztikájában kitapinthatók a pedagógiai célzatú gesztusok, amelyekkel megpróbált lehajolni közönségéhez, és az elfecsérelt rendszerváltás tapasztalatköreiből birtokában sugallni, tanácsokat adni – talán valaki megszívlel valamit, talán mindez hoz valamilyen eredményt.

Jegyezhetjük a tényt, hogy írásait/előadásait gyakran egy-egy szóval zárta – illet ez hozzá. Például „forradalom” – utóbbit Újvidéken mondta így, azaz poentírozva, talán tizen-egynéhány évvel ezelőtt. Emlékeznem kell erre, hiszen akkoriban meg-meg történt, hogy az alkalmi szimultán fordító szerepében tetszelegtem.

„Forradalom, messianizmus, radikális fiatalok meg miegymás: nem tudja ez az ember, hogy a forradalom vérszagú, erőszakittasult, hogy eseményláncolatához hozzátartozik, hogy puskatussal verik az embereket?” Nem okult-e vajon a XX. század gyanús ügyleteiből, és nem egy elsüllyedt lelkiállapot kimódolt maradványa áll-e előttünk – kérdezi az olvasó, akit elborzaszt mindez?!

TGM okult az elmúlt század zezugos útjaiból, reflektált ezekre. Nagyon is ismerte a bűn/forradalom ólomnehéz kérdéskörét. Ráoktrojálni a világra a forradalmat, és a megszabadulás igazságát – ismerte ő mindennek a rettenetét. Valahol a *Symposion*-ban publikált Bloch-írás kontextusában jelent meg (a *Híd*-ban) az apatini zsidóval, Kecskemét ifjú városparancsnokával (1919), a forradalmár odisszeáját jelképező íróval, a végül is Jugoszláviában, Zágrábban–Újvidéken lehorgonyozó értelmiségi-

3 Lásd, *Antitézis*, Bp., Pesti Kalligram, 2021, 331.

vel, Sinkó Ervinrel foglalkozó írásainak egyike – tessék például ezt elolvasni, hogy belássuk az előbbieket.

A forradalmi ténykedés, miközben mindenki feltétlen szabadságának megvalósulását tűzi ki célul, a fennálló világ befolyásolta emberek által életben tartott viszonyok között kénytelen érvényre jutni. Ellenséges közegben fejeződik ki, ez tragédiájának kerete. Következésképpen megsebzí ezeket az embereket, a cél és eszköz viszonylati ellentmondásai okán bűnbe keveredik, és feloldhatatlan, kínzó erkölcsi antinómiák örvényébe jut. Sinkó élte-szenvedte ezeket az antinómiákat a végsőig fokozva – néhány évvel ezelőtt, amikor Budapesten együtt voltunk egy Sinkó-konferencián, TGM Sinkót *expressis verbis* a filozófia legmagasabb polcára tette. Sinkó persze nem volt „filozófus”, „legfeljebb” szívta magába a filozófia paradoxonjait, és hát, ahogy hírlík, szokatlan keretfeszítő előadásokat tartott Goethe-ről meg a többiekéről a Magyar Tanszéken.

TGM-t dühítette ha álszent módon úgy hajbókoltak neki, hogy elismerték hömpölygő tudását, de közben semmibe vették, vagy éppen lefitymálták a mondanivalóját. Semlegesíteni őt, mint egy könyvtárnyi műveltség hordozóját, aki közben túlintellektualizált tartalmakat ismételget – ez meghazudtolná a lényét. Pedig sokan pontosan ezzel a manőverrel akarják csorbítani korkritikájának életét.

Mindenesetre az újabb évtizedek publicisztikájában, a közegellenállást firtatva, már nem az egykori analitikus jellegű érvelés, az erkölcsi ellentmondásokat elemző reflexivitás kerül előtérbe: marad a kikényszerített (ön)írónia. Történik ez példának okáért egy olyan szövegkörnyezetben, amelyben az apokaliptikus hangot pengető szerző meghirdet egy az aszkézis emancipatórikus erejére támaszkodó lemondásprogramot. Így: „A hedonizmus helyett az aszkézis, az individualizmus korlátozásával a közösségi összetartás és kötelességérzet, az érzékiség, szkepszis és irracionalizmus helyett az intellektuális szigor. A fogyasztói derűlátás helyett a memento mori. Haha, mondja a kedves olvasó.”⁴

A baloldal meg csak akkor védheti meg azonosságát ha „nominalista” marad, írta TGM – itt még egyszer visszalépek egy 1980-ban, úgyszintén a *Symposion*ban, megjelent írásához. Ebben Lukács György munkatársainak azon bírálatát vette célba, amely a híres filozófus ontológiai kísértetére vonatkozott. A bírálat bírálata volt ez. Félreteszem a kérdést, hogy a nominalizmus programként következetesen érvényre juttatható-e a baloldal fellépérendszerében. Fontosabb, hogy motívumként úgy húzódik végig az életművön, mint egy vörös fonál, noha folytonosan más és más hangsúlyokat, értelmezéseket kap. TGM sokat emlegetett ösvényein (anarhizmus/misztika-liberalizmus/konzervativizmus-Marx-szerkezeti kényszereket magában foglaló kapitalizmus-bírálat) világában ez állan-

4 <https://www.es.hu/cikk/2021-08-27/tamas-gaspar-miklos/vilagvege-a-vilaghianyban.html>

dó bűvómotívum. És karakterisztikus módon, a helyettesíthetetlen egyén védelme kapcsán mintegy rátalál – még a liberális-konzervatív korszakban! – a „szociális” kérdésre, Rousseau-ra és Marxra, pontosabban vakító fénybe helyezi a kettőjük közötti különbség hallatlan fontosságát. A „szociális részvét”, az őszinte szájalom, az erkölcsi felháborodás a szegénység okozta megtörtség miatt, a szenvedés tényének társadalmi kontextusba való kerülése – így ezek a vonatkozások különös erőre tettek szert, méghozzá a konzervatív korszakban (Eötvös-írása jó példa erre). Viszont fokozatosan mállasztották a liberális-konzervatív alapállás építőköveit, amely veszített igazolási kapacitásaiból.

De még a múlt század nyolcvanas és kilencvenes éveiben vagyunk. És lehet TGM-re akár neheztelni is, hogy a megharcolt rendszerváltozás (amelyet ő később kudarcelinek nevezett) környezetében, a világtörténelem sodrásában, a jobboldalon találta magát. Hiszen voltak olyan pillanatok, amikor az osztrák-brit konzervativizmus dicséretét zengve Hayek-vel, és Margaret Thatcher-rel akarta visszaállítani a szabadság rendjét, és okítani esendő embertársait. Persze ne felejtjük el: sohasem úszott az árral, példának okáért, miközben mindenki az isteni szikrákat teremtő civil társadalomról regélt, ő különútjain kifogásokat emelt. A civil társadalom reflektálatlan dicsőítése mögött pillanatnyi vágyáramlást, lényegi mércéket kilúgozó engedékenységet kell látnunk, létezése pedig olyan, mint az igazságot a tolerancia viszonylagosságába átfordító képződményé. És a konzervativizmus óvatos, meggondolt kvietizmusát ünnepelte („dőrén”,⁵ ahogy később önkritikusan fogalmazott), értsd, legjobb tétlennek maradni, hiszen cselekvéseink olyan szándékainktól elhajló következményeket eredményeznek, amelyeket nem uralhatunk, és elkerülhetetlenül ellenünk fordulnak. Tévedett, mondja majd ő maga, még vezekelt is emiatt, de ha ez tévedésnek bizonyult, akkor is sokatmondó volt.

És ugyanezen évtized második felében már vívódik, és arról szól, hogy szeretné „felszabadítani magát”. Ebből kiolvashatjuk, hogy önértelmzését ekkor már erőteljes válságjelentések övezték. Metamorfózisával nem tért ő vissza sehova sem, hiszen a marxi kritikai hagyomány elemei legfeljebb másodszinten jelentek meg nála még a hetvenes és nyolcvanas évek gondolatfutamaiban is. Viszont innen nézve, még ha alkalomadtán különbséget tett is, de kritikájának nyíla célba vette mind a szabadságot ígérő „liberális”, mind pedig a világszerte diadalt arató „jobboldali” pozícióikat.

És megkezdődik ama korszak, amelynek lényege, hogy belekezd a baloldali kritikai hagyomány gyökeres átgondolásába: születnek aztán írások a posztfasizmusról, azaz a fasizmus továbbéléséről a megváltozott világállapotban, tisztázó erejű szövegek tömkelegét írja a reálszocializ-

5 Tamás Gáspár Miklós, *A helyzet*, Bp., Élet és Irodalom, 2002, 16.

mus mibenlétéről, mondván, hogy a létező magyarázatok félrevisznek, majd eljut ahhoz a következtetéshez, hogy éppen a korábbi szocializmus modernizációs lendülete, valamint a történelmi konfiguráció folytán Közép- és Kelet-Európa az „abszolutizált”, „tisztá” kapitalizmus melegágya. Amelyben a világ folyása okán kitörő lázadást/felháborodást/, így az erkölcsileg motiváltat is, karakterisztikusan a gyökértelenség vádja kíséri.

Mindeközben tengernyi publicisztikát ír, megmutatja a társadalmi összefüggéseket, láttatja ama „abszolút kapitalizmus” magyar dimenzióit, és alig várja, hogy tetten érje azokat a mozgalmakat, amelyek robbantóerővel bírnak a fennállóval szemben. Kíméletlen volt a fennálló uralmi rendszerrel, de ahhoz, hogy az ellenzék (legalábbis meghatározott része) kételymentesen kirakhassa őt a vitrinjébe, el kellene nyomnia aényt, hogy TGM mélykritikájában törte-zúzta a *liberális* kapitalizmust, vagy az „európaiak” jobbantudásának előfeltételezését is.

Ám miért gyűlöli TGM a kapitalizmust? Miért is ostorozza azt a rendszert, amely nem köti gúzsba a gazdaságot, egyúttal lehetővé teszi számára, hogy nyugodtan lélegezzon, és, hogy a titkosszolgálat éber figyelme nélkül küldözgesse írásait külföldre, vagy, hogy tüntessen ha éppen akar? Nem hálátlan-e, miközben kritika alá vonja azt a világot, amely szabadságot ad neki, kérdezi az iménti olvasó? Miért nem talál magának jobb világot?

Hogy „gyűlöli”-e a kapitalizmust – ennél hamisabb kérdést fel sem lehetne tenni TGM kapcsán. Legfeljebb az a szándéka, hogy fényt derítsen arra, mi készítet bennünket ilyen ideologikus kérdések feltevésére. Még a liberális-konzervatív korszakban, ám immáron a radikális baloldal felé „mozogva”, ejtett szót arról, hogy már csak a „tetszés-nem-tetszés” távlatában tudunk szólni a világról. És a világállapot rabjaként elfojtjuk magunkban azt a beszédlehetőséget, hogy azt mondjuk, hogy „ez nem helyes”, „ez nincs rendjén”, sőt, mi több, hogy „semmi nincs rendjén”.

Idézek néhány felettébb útmutató állítást 1998-ból: „A kor legszembeesőbb jellegzetessége a *transzcendencia elfojtása*: radikális kritika; arkangyalok; utópikus mozgalom; üdvterv; eksztázis; halálvágy; »semmi nincs jól« – mindez kimondathatatlanná vált, sőt ízléstelenné. Nem azt mondják, hogy: „*nem igaz*«, hanem, hogy „*nincs kedvem*« – és nincs ennél erősebb érv.”

Ez a kor „változtatni” sem akar, és még a saját erjedéséhez sem tud hozzászólni. „Ez magasztos, buta, és bájos. Engem mulattat. Vakmerő és banális: szünidő” – folytatta ugyanitt. „Szünidő” – mármint megállapodottság a végtelen szubjektív tetszőlegességek világában, amelyben nem nyílik mód többé egyénfeletti elvek megtárgyalására. „Mulattatás” – ebben azonban egyáltalán nem vagyok biztos, hiszen ez a szó valamilyen könnyűséget sugall, mintha ő képes lett volna a kor kényszereit kijátszva, az fölé kerülni

Bizony, nem kellene eltávolítani a filozófiából a radikalizmus tüskéit, mert abból csak a „transzcendencia” elhallgattatása, és a jámbor filozófiatörténeti értelmezésekbe való menekülés következik. Íme, elfojtottuk a „transzcendenciát” – és iszonyatos a veszteség. Valójában TGM a langyos „szünidők” keretein túljutva azt a lehetőséget óhajtotta visszaperelni, hogy kimondathassék „ez nem igaz.” És mintha a liberalizmust/konzervativizmust is azért hagyta volna maga mögött, mert túlságosan erőtlennek tartotta ahhoz, hogy megakadályozza a kapitalizmusból fakadó viszonylagosság uralmát.

Ennek semmi köze a kapitalizmus iránti gyűlölethez. Kimunkált elvi okokat kell keresnünk. A kapitalizmussal szemben állni, kutatni az áttörés lehetőségterét, ám nem pusztán azért, mert az egyik gazdagabb, mint a másik, nem megelégedni azzal, hogy serényen átkot mondunk az egyenlőtlenségekre és a neoliberalizmusra, hanem az elvek szintjén mozogni, furatokat végezni, bizonyítani, hogy a tőkés társadalom az elvontság uralma – ez lehetne a törekvés foglalata.

Van mindközönségesen egy ezoterikus TGM, aki kitartóan azt elemzi, amit mindenki lát, hall, tapasztal (a szociális igazságosság hiánya pl.), ami felháborodásra is ingerel, akár a liberális demokrácia saját mércéi szerint is, és van egy ezoterikus szerző, aki a felület mögé pillantva a kapitalizmus *mélyszerkezetét* boncolja.

Az *Antitéziszről* írva meglepődtem, hogy milyen Hegel-dicséret kerekedik ki benne, pontosabban, hogy a könyv ezzel zárul. Könnyelműen azt hittem, hogy Hegel az ő látóhatárán nem fénylő csillag. Pedig itt egy olyan Hegel lép elénk, aki túlvezet a polgári korszakon, és akinek nevezetes elismerés-elmélete olyan tolmácsolást nyer, amely tisztességes távolságot tart a szokványos értelmezésektől. Ez az eljárás ugyanis elhallgatja a polgári kozmoszt szaggató ellentmondásokat. És TGM: „Hegel démoniája hiányzik”.

Nekünk pedig TGM démoniája fog hiányozni.

Az egyszerűség esztétikája

*„Csak az mond el egy történetet, aki hiszi,
hogy el tud mondani egy történetet”*
(Martos Levente Balázs)

„Az ember azért kapta a nyelvet, hogy elrejtse gondolatait”
(Stendhal)

Nádasdy Ádám kötetét kifinomult humor járja át. A saját létezését, életdarabjait bemutató versekben egyéni történelmet vázol fel. Testének ege és földje között, illetve ezekben benne létezik: „Két felhő között ím lógva maradtam” (*Jól láthatóan lógok itt*), de „micsoda fájdalom, lógva maradni!” (*Hogyhogy nem fájt nekik?*). Meghatározott lokalitásban, meghatározott érzelmeknek (olykor) fogságában, hatalmában létezik, más-kor megéli a szabadságot. „Mégis fénybe álltam. / Most, árva énekem, mi vagy te? A széken¹, / önző önarcképem, szellőzés-igényem. / Ruhámat lehúztam, lenyúztam a bőröm. / Tarts vissza, szoríts le, nehezőkem, őrm.” (*Ijedt zavarban felkapott lepel*). Életének és igazságának feltárása-feltárlkozása-revelációja Marszüász bőréhez hasonló burok, élet és halál között feszülő létezésbőrét megtartja vagy lehullatja, nem ismerve előre a következményeket, de bátran vállalva azokat, a mindennapok szimbolikus Apollónjaival találkozva, verbális és fizikai dialógusokat kialakítva velük, érezve a költészetten keresztül az emberi kihívások realitását is. Önarcképe változik és állandósul, nem életkorának, hanem az élet aktuális alakulásai mentén, a jó és a rossz függvényében. Önmaga Apollónjává is válik, saját magát nyúzhatja meg, ha vállalja a feltárlkozást, gondolatában Shakespeare egyik szonettjének énjével is azonosul: „Szégyen! [...] Te, ki magadhoz oly könnyelmű vagy; / Vagy valld be, sokaknak bálványa lehetnél [...] Óh, változz, s lelkem veled változik! [...] Légy, mint a külsőd, szíves és szelíd, / Vagy legalább magadhoz jószívű [...]”² Mindez a valós jeleket és jegeket mutatja, a kibomlás (kibontás) az őszinteség jegyében történik: „és főleg: alig van szebb szó szerintem, / mint az őszinteség”. (*Volt értékrendje*)

1 Farkas Henrik világít rá: „A szégyenben nem lehetőségeim elidegenedését élem meg. A szabad döntés [...] eltérő lehetőségek felvázolása [...]” Farkas Henrik: Erőmegnyilvánulás és cselekvőképesség (Az interszubjektivitás fenomenológiájához). In: Sartre és Merleau-Ponty. A francia fenomenológia klasszikus korszaka. Sartre és Merleau-Ponty levelezésével. L'Harmattan, Budapest, 2011., 65.

2 Shakespeare X. szonett, Shakespeare Szonettek, fordította: Szabó Lőrinc, Magyar Elektronikus Könyvtár, 5, <https://mek.oszk.hu/00400/00494/00494.pdf>

Nádasdy életkérdéseket tesz fel, melyekre választ egy következő cselekménnyel, verssel ad; moralitása és igaza mindig előtérbe helyezett, és mindig ragaszkodik a saját igényeihez, jelentsen ez testi-lelki, társadalmi vagy egyéb jellegű elhatározásokat („Kell-e a mások igazába bújni” *Jól láthatóan lógok itt*). Természetes érzéke van megkülönböztetni a morális és nem morális cselekményeket, világeseményeket. Megbecsüli a jót, és a „napot, mikor virgoncak a sejtek, / egy napot, mikor könnyen jön a szó, / egy napot, mikor szálát húz magából / és látja, mi a rossz és mi a jó.” (*Egy munkanap*). Saját létezése mellé rendeli az általános gondolatiságot, mások életét és halálát, a költészet és írás halálát is, ennek értelmét, az életben és költészetben rejlő célokat (életcélokat, célzásokat, megcélzásokat), a közlés és az alkotás értelmét. „A temető attól függetlenül / fontos terep, hogy meghalt ez meg az; / az életről szól ez is, mint a villamos, / mely ide-oda jár és célja nincs [...] úgy sorakoznak a betűk, mint a sírok.” (*Úgy sorakoznak a betűk*). A versek önvallomások is, kérdések és ki nem mondott válaszok, beletörődések, megállapítások halmaza, a múlt és a jelen találkozásai és ütköztetései: „Nem kell a napló-hűség. Megsalom magam / közben tudom: sosem volt igazam.” (*A napló*). „Én polgár vagyok, anyagom rugalmas, / ütésnek, használatnak ellenáll. / A porcelán finom és hősie: / reped a csésze és törik a tál. (*Az arisztokraták*). Az ember törekenysége, ellenálló képessége egyénenként különböző, a világban létezés szempontjából ugyanolyan mértékű. A világgal szembeni mindenkori rezisztencia, mások támadásainak és baráti közeledésének a fogadása különböző mértékben hat. Az ember ellenáll, és „úgy dönt, hogy célja van. Még ha nem is / akarta ezt a fészket, sőt nem is / magától érkezett, hanem kötélén, / bilincsbe verve vonszolták ide / az érzelmei. Szégyen. De ha már ide / jutott, fölényesen körülnéz, / keres valami céljához valót.” (*Nem is magától érkezett*). A büszkeség és az ellenállás, a szó szerint vett maga-tartás egy sajátos adalék is az ember létezésében, ahol a más, a plusz, a különlegesség erőt ad, és az átlagból megmenti, kiemeli, de meg is jelöli az egyént. Ez a jelöltség azonban egy elsősorban befelé irányuló érzet.

Az ember a különböző hely(zet)ben sokszor „mellétárcsázik” (*Mellé*), elront bizonyos dolgokat, vagy másként akar eljárni, de rátalál végül a megfelelő megoldásra. A megtalálás felismerését higgadtan viseli, belső öröme, belső bizonytalansága bontakozik ki. Öniróniája, a felvázolt bohócság³, törpeség képében megnyilvánulás (*A bohócot nem bántják, Édes gondok ölén*) olyan kívülálló módon integrálódó egyént formál meg, aki vállalja, megmutatja, felvállalja saját igazi mivoltát, önmaga és mások előtt egy egyszerű zárt pszichében és nyílt társadalomban, közösségben teszi ezt meg. Kimondja: „törpe vagyok, meghúszom magam [...] A törpe élete maga a jókedély [...] a törpe érdekesebb, ha gonosz.” (*Édes gondok ölén*). Bölcsessé-

3 Nádasdy Ádám: A bohócot nem bántják. In: Bárka online, 2017. május 25. <http://www.barkaonline.hu/versek/5817-nadasdy-adam-versei>

ge mégsem engedi az elgondolt gonoszságot a gyakorlatban felszínre jutni, inkább olyan ember alakját vázolja, „akinek minden járna, csak az élet / elfelejtette konnektorba dugni.” (*Úgyhogy tovább gondoltam*).

A városi, urbánus környezetben, közegben a másik jelenléte is kizárólagossá válik. A vibrálás, a követés, a párbeszéd és a különböző minőségben létrejövő kontaktusok és kontextusok a beszéddel kifejezhető és a szavakkal ki nem fejezhető jelenlétekké kapcsolódnak (*Mozdony, Beilleszkedési nehézségek*). A szavak csak vázolnak, de az elbeszélés, elmesélés, az életreflexiók (*Beilleszkedési nehézségek, Végven friss földet, Se fehér, se fekete*) valódi történetiségét, vizualitását, és az összefüggések valódi hátterét a szavakon túli kommunikáció adja meg, az egyének közötti kapcsolatoknál, és az olvasó felé a kimesélés gesztusában is, melyet a szövegek jól értelmezésén át lehet megragadni. A költő megfelelően közöl, olykor kódokkal kiegészítve a történeteket (*Nem mondja, hogy szeret*), vagy filozofikusabb jelleggel ruházza fel a mondanivalót: a Másik látása, látványa, közelsége, megtapasztalhatósága adja meg az én számára a lényegét, amellyel telítődik az én, de ez a töltekezés nem ér(het)i el az abszolút fokát, mert a jelen pillanatból azonnal múlt lesz, az én (meg)figyeli a Másikat, de képtelen az önmagába leképezését tökéletesíteni. A Másik egyszerre van távol és közel, a test és a lélek szemérmességének, dimenzióinak határain kívül és belül. „Fut új cipőben, sáros hajnalon [...] fut ujjával az árkos asztalon. [...] Lezárom, mégis látom a tükörben. / Majd visszajön, ha minden mást fölél.” (*Nem mondja, hogy szeret*). A Másik és az én (ön)ismerete fontossá válik (*Szemeddel befutottad*).

Ebben a tudomásul vett életminőségben (a maga adottságaival, lehetőségeivel) „a vízisíre hasonlít a létem [...] Kapálódzik hülyén / mint ázott pók [...] áll boldogan és büszkén” (*Vízisí*), írja Nádasdy. A kimenekülés, vergődés és félelem mellé a büszkén állás, a stabilitás és a káosz társul, az én megtalálja az egyensúlyt. A humorral a valódi félelmeket leplezi, a kitartó (kitartott) szorongást, mely a mindennapok velejárója, ahogyan a szerelem is, melynek birtokában van („de minden, minden cafat az enyém, / a világból, amit kiharaptam, letéptem, / vagy ami fölszedtem a kövezettről. / Amit az arcomba sodort a szél.” *Minden cafat az enyém*). Mégis jelenhetnek meg, illetve vannak hiányok „a virágládáim helyén, az üres rácsokon / nemcsak az eső ver, körben a balkonon, / hanem a szívem is” (*Kilincs, ágy, határállomás*). Válogathat az élet cafatjai között (utalva egyfelől az életdarabokra, mint tárgyakra, elemekre, szemétre és értékre, vagy a szexualitásra is). A véletlenek és az akarati cselekmények kettősségében egyszerre „sodródó vagyok s bizonytalan [...] A sebemnek édeskés szaga van, / pedig az élet inkább sós. Naivitás?” (*Szalmakalapban*), fogalmazza meg a költő. A szerelem és a kapcsolatok keresésében végzettszerű megoldásokat is keres és talál, kortól függetlenül a megöregedésig jutva el, amely egyszerre az utak, lehetőségek elköpását is jelenti: „megyek utá-

na, minden utca keskeny, / megyek, s közben elkopik a testem” (*Minden utca keskeny*). A végzetszerűségben a halálnak is többértelmű, többszólamú a jelenléte; jelképesen hal meg, vagy hal bele az eseményekbe, a képzelt vagy valós megtörténésekbe az én („Szerelmem bosszús orvosa, az ész, / Látván, hogy minden receptje hiába, / Elhagyott, s most rajtam a csüggedés, / Halál a vágy, mely a gyógyszert nem állja.”⁴). Humora a testlátásban, a testről alkotott véleményében is megmutatkozik: „kis, fehér, uborka / alakú sebhely van a koponyáján [...] a padlizsán / formájú foltban megnyilvánuló / tökéletlenségtől, a koponyától.” (*Padlizsán*).

A hiányok és a meglévő hiánnyá módosulása, minősülése folyamatos (vízzel és lelkiséggel való) megtisztulást jelent: „Elengedek mindent, a fényeket: / ki kell derülnie, hogy odabent, / énbennem van-e elég fényanyag. / Gyorsabban kiderül, ha nincs lakás, / ha nincs föld, nincs víz, nincs ló-tuszlevél.” (*Hútlenségem jeléül*). Az elmúlás felismerése, tudomásulvétele, a dimenziók átlépése a régmúltnak a jelenbe hozatalát, jelenbe idézését is magába foglalja, az antik szépséget időtlen, megváltó jelenséggé emeli a jelenbe, mellyel együtt majd az én is fokozatosan kihalványul az életből (mentális és fizikai értelemben). A dimenzióváltás a szépséget a spiritualitás terében és idejében azonban megtartja, és az én ezt továbbhordozza magában. A hiány(osság) feltérképezése az emberi test szépségét, felépítését is tükrözi, az antikvitás, a romantika és a modernség egységében, az Oscar Wilde-i szépségvilág harmonikusságával, vadságával és oppozícióival. Nádasdy az én testét és a szemlélt testet egymás mellé helyezi: „csak ha gyönyörű, izmos teste van, / akkor áll jól neki az egyszerűség” (*Ott incselkedik*). A szépség az önmaga által megélt szépség és egyszerűség, bölcsesség, valamint a világban létezés mentén fogható fel. A városban látott, és a maga számára létrehozott épületei, építményei, és az építkezései többek között ezt a szépséget⁵ használják alapvetően az élet megformálásához. Nádasdy költészetének is jól áll a minőségi egyszerűség, a letisztult modor. A dimenzióváltásban létrejönnek az élet új szakaszai: „hagyni a régit elgazosodni, / korhadva állni a kert végében [...]” (*Korhadva állni*).

A bújó, sugárzó feltárulkozás a lélek felől a test irányába kifelé történik meg, körvonalazza a verseknek is a reveláció (minden értelemben vett) keretét, súlyát: „Mert igaz: nagy előny a meztelenség, / a zsebtolvaj csak néz és tehetetlen, / az ingedre nem csöppen a zsír, / és nem kapkodsz, hogy hol van a mobil, / és gyűlhetnek a könnyek az öledben.” (*Nagy előny a meztelenség*). A szemérmesség és meztelenség konkrét és jelképes értelemben egyszerre van jelen örömben és szomorúságban. Ádám, a költő és a bibliai

4 Shakespeare CXLVII. szonett. Shakespeare: Szonettek, fordította: Szabó Lőrinc, Magyar Elektronikus Könyvtár, 60, <https://mek.oszk.hu/00400/00494/00494.pdf>

5 Simone Weil *Ami személyes és ami szent* (Vigília Kiadó, Budapest, 1998) című művéből idéz Eszterházy: „Az öröm által a világ szépsége a lelkünkbe hatol, a fájdalommal a testünkbe.” (Márk-változat, 107).

alak meztelenségének, szemérmességének felismerése, a(z élet alatt megszerzett bölcsesség és) tudás fája (virágai, növényei, földjei, társai) általi felismerést, az önmagáért való szemérmesség megtapasztalását is jelenti. Ádám a forróság és a hideg zavartságában egyszerre érzi a maradás és távozás lehetőségét, a telítettséget és ürességet („Különben meztelenre vetköztetem őt, és olyanná teszem, a milyen volt születése napján, és a pusztához teszem hasonlatossá, és olyanná változtatom őt, a milyen a kiaszott föld, és megölöm őt szomjúsággal.”⁶) Megfogalmazza, hogy „miért vágyom az egyenletesre. / Vonatra, amely nem áll meg sehol [...] könyvre, melynek minden lapja fehér. Mert nincs mit mondanom. Hallgatva járok [...]” (*Közlési vágy*). Beszédében, mondanivalójában, tehát a szavakban, a nyelvben is benne rejlik a szemérmesség, a belső elkülönöződés („ha meztelent látsz, felruházzad, és tested előtt el ne rejtse magadat?”⁷). Nádasdy kritikát is megfogalmaz a világgal szemben, saját világával való szembenézésekor: „Mint trükkös toronyóra figurái / forgok, mutatkozom mindenkinek, Ti senkiről nem tudtatok beszélni, / a szátok vicces volt, de jéghideg. / Biztattatok, hogy gömbölyű vagyok, / de hogy kell szembenézni a pokollal?” (*Van orvosom*). Feldolgozza és felfogja a szimbolikus el-kárhozás mikéntjét, hisz az ég és föld közötti állapotban mindvégig, de a dimenziók közötti kapcsolat megszakadásának hite, lehetősége (kései bizonyossága) is felszínen marad: „én nem hiszem, hogy Isten s énközöttem / a kapcsolat aztán is fennmarad.” (*A testemet határozottan elveszi*).

Elrejtőzése a város tágas tereivel ellentétben kis terek felé irányul, „Milyen lehet egy kis szekrényben élni? / Akire rácsukódik, majd megérti. Szűk és sötét, füledt és otthonos. A fal repedt, a plafon csillagos” (*Csak kirándul*).⁸ A feltárulkozás mellett az ember kinövi saját életterét, egzisztenciáját, a templom, a lakás szekrénné, járattá minősül át. Az összetartozás esztétikumá felülírja azonban az anyagi terek és idők szűkösségét, a szépség azonban mindig felette áll az időnek („A gyönyörűt szaporítani vágyunk, / Hogy így örökké rózsálljon a Szép [...]”⁹). A kizárólagosságot egyszerre dialógussal és monológgal, a saját helyzetének elemzésével mutatja be. Ismétléseivel, a Másik stabil jelenlétével állítja, hogy ez a Másik *van*, elérhető, érthető, szerethető. Az egyszerűség esztétikájában valósul meg ez a Másik: „Van egy Márk. Szeretem [...] Van egy Márk. Azóta is van. [...] Van egy Márk. Szeret. [...] Van egy Márk. Szeret. [...] Van egy Márk. Megváltozott, mit mondjak. [...] van egy Márk. Erős férfi. [...] Van egy Márk. Jól beszél

6 Az Ótestamentum könyvei – Hóseás próféta könyve, 2.2. Szent Biblia, 903. URL:

7 Az Ótestamentum könyvei – Ézsaiás próféta könyve, 58.7, Szent Biblia, 750. URL:

8 „Ilyen szekrényem, az idő is: elrejt / És őriz, mint ruhát a ruhatár, / S kivételes üdv a kivételes perc, / Mikor, titkos kincs, egyszerre kitár.” Shakespeare LII. szonett. Shakespeare: Szonettek, fordította: Szabó Lőrinc, Magyar Elektronikus Könyvtár, 22, <https://mek.oszk.hu/00400/00494/00494.pdf>

9 Shakespeare I. szonett, Shakespeare: Szonettek, fordította: Szabó Lőrinc, Magyar Elektronikus Könyvtár, 2, <https://mek.oszk.hu/00400/00494/00494.pdf>

nyelveket. [...] Van egy Márk. Szeretem. [...] Van egy Márk. Orvos.” (*Az igazi Márk-változat*). Ahogyan Nádasdy a kötet végére illeszti a Márk-változatot, Eszterházy Péterhez hasonlóan sugallja, hogy „Nincs vége. Ez a befejezés.”¹⁰

Megfogalmazza, „mert élni jó, és néha kockáztatni kell [...] cipelni kell, ha épül valami, / ha bűneink közt gőg is szerepel. [...] cuppog mögötte, amit elhagyott, / és lendíti a mésszel teli vödröt.” (*Építkezés, lábatlankodás*). Életigenlésével, célkitűzései által bátorítva, tudatos cselekedeteit itt és most teszi meg. Tudatában van a halál jelenlétének is, mely ebben az életépítkezésben végül „lendíti a mésszel teli vödröt” (*Építkezés, lábatlankodás*), ebben a versben a választott szonettforma és annak tartalma alapján Shakespeare CXLVI. szonettjét idézi fel, a sár és a bűn szimbolikájával: „Sár s bűn központja, lelkem, te szegény [...] Mért kínlódsz ott bent, romlás rabjaként [...] Akkor hát, lélek, te használd ki őt, / A szolgálodat, ne rontsd a készletet; / Por-órákon végy isteni időt; / Belül hízz, külsőd hitvány is lehet: Hízz halálon, aki embereken – / Haljon meg csak Ő, többé senki sem!”¹¹ Ezek a gondolatok az élet nehéz(ke)ségeit, az ember sárbaragadó mindennapjait, a bűnök és tisztaságok összefonódását, majd a halál lezáró jelenlétét gyűjtik egybe. A bűn a főbűnökre („jellemgyengeségek, jellemhibák”¹²) is kiterjed, mely egyszerre tágitja és szűkíti az értelmezési teret (*Önismereti sláger, Munkaterület*). Minden megélt (képzelt vagy valós) *bűn*, a *kevélységet* kivéve, virtuális és valós morális vétkek sorává alakul. Kölcsönhatás alakul ki, az én elkövet, és vele is elkövetnek, titkokkal, jelképekkel. „Ha tudták volna, milyen örület / gombolja magát ki-be a fejemben [...] penészes, sötét torkok nyelnek engem.” (*Munkaterület*). Mintha egyszerre a pokol és a purgatórium mezsgyéin járna. Az elnyelés és elnyeletés után az élet megemésztése következik be. A vétkek, vétkezések abban az esetben valódi bűnök, ha átlélik természetes határaikat („Dante mindig az adott dologhoz való perverz viszonyulást tartja főbűnnek”¹³) és erre Nádasdy is felhívja a figyelmet.

A bűnök mellett erények is kísérik a verseket, Nádasdy Ádám sarkalatos erényei a verselésben megmutatkozó életigenlés, az igazságosság, bátorság, mértékletesség, és okosság poétikai vonala, az önmagára reflektáláson keresztül. Költészetére, énjére általában lesz jellemző: „Örülök, hogy megszülettem [...] Csak a minden érdekes.”¹⁴

(Nádasdy Ádám: *Jól láthatóan lógok itt, Magvető, Budapest, 2021*)

HÖRCHER ESZTER

10 Eszterházy Péter, 100. 102. Márk 15:37-39 eredetiben, amit Eszterházy idéz a 118. oldalon: „A vég a kezdés”.

11 Shakespeare CXLVI. szonett. Shakespeare: Szonettek, fordította: Szabó Lőrinc, Magyar Elektronikus Könyvtár, 60, <https://mek.oszk.hu/00400/00494/00494.pdf>

12 Nádasdy Ádám: *A csökkenő költőiség*, Magvető, Budapest, 2021, 154.

13 Nádasdy Ádám: *A csökkenő költőiség*, 155. o. Magvető, Budapest, 2021

14 Eszterházy Péter: Egyszerű történet vessző száz oldal – a Márk-változat. 36. o. Magvető, Budapest, 2014

„A papír az nem szemét. A te életed, az szemét.”

A *Boldog emberek* cselekménye Budapesten játszódik. Az elbeszélő által „fiú”-nak nevezett, valójában egy, a harmincas évei elején járó bölcsész fiatalember útkeresését megjelenítő, de mert az adott korosztályt általában érintő problémákat vet fel, nemzedékregegyként értelmezhető narratíváról van szó.

Kívülálló elbeszélő szemével követjük a „névtelen”, hol Arany Elemérként bemutatkozó, máskor egy Süveges Csaba nevű férfi telefonját használó, megint máskor Jocónak nevezett, szakdolgozata írása (pontosabban: meg nem írása) közben a kukások közé állt főhős történetét; megismerjük gondolatait és tépelődéseit a világról, illetve saját helyzetéről, amit a szemetesekcsi középkorú sofőrjeinek és munkásainak magánbeszéde, vagy (ritkábban) a saját, a kényszerbetegségéről és a szorongásairól szóló (tipográfiailag is elkülönülő) feljegyzései szakítanak meg. Végzettségéhez és entellektüel beállítottságához viszonyítva eléggé „alantas” fizikai munkát végez: sárral, porral, piszokkal, sőt szarral és különböző döögökkel (elhullt állatokkal) kerül a munkavégzés során érintkezésbe. Egy szemétbegyűjtő és újrahasznosító cég alvállalkozójának (másképpen lakásadójának) alkalmazásában szedi heti két alkalommal városszerte a (papír)szemetet. Furcsa módon ezt nem érzi különösebben megalázónak, empátiával viszonyul környezetéhez; igyekszik megérteni a kukások világát. Sajátos (ön)terápiának tekinti munkáját, ugyanis tisztaságmániás kényszerbetegsége van.

Toroczky András regénye azonban tartalmaz egy igen jelentős „csavar”-t is. Lassan ugyanis rájövünk, hogy szó sincs harmadik személyű elbeszélésről: a kukások történeteit, feltehetően a *Boldog emberek* című regényt – korábbi életét kívülről szemlélve – maga a főhős veti papírra. A szemetesek közé került Jocó épp úgy a regényíró alteregója, mint a szemben lakó lányba szerelmes Elemér, a hivatalos helyeken és más közegben újabb neveket megtestesítő elbeszélő, aki még ennél az „alakváltó” játéknál is tovább megy: végül eltemeti egyik lehetséges alakmását. Fejében ugyanis fokozatosan érlelődik a gondolat, hogy nem tiltakozik többé, amikor a mobilján újból és újból Süveges Csabát keresik, hanem felveszi a szerepét és a nevében szól vissza. Végül a volt mobiltulajdonost utolsó útjára kísérő temetési menetben látjuk viszont. Valódi neve sohasem derül ki: vagyis a felsorolt névváltozatok közül nem tudjuk beazonosítani az igazit.

„A papír az nem szemét. A te életed, az szemét.” A *Boldog emberek* tizenhét pontból álló bevezető szövegének, *A papír törvényeinek* ötödik pontját képezi a címben is kiemelt szöveg. Valamiféle kukáskaté szállóigévé lett parancsolata; a narráció és a szereplők diskurzusainak vissza-visszatérő mondata. A szemetesek a papírra nemcsak mint újrahasznosítható anyagra, hanem mint életük legfontosabb megélhetési forrására tekintenek,

míg a fiú számára a mondat metaforikus tartalmai is jelentőséget nyernek. Saját, kényszercselekedetektől (állandó kézmosások, tisztálkodás, fertőtlenítés és takarítás) terhelt, mellékvágányokon (hulladékként) kaláló életét beszéli el, de a kukásoktól hallott történeteket is papírra veti, mi több, az elbeszélés nagyobb hányadát épp ezek a részek teszik ki. A magánfeljegyzések egyre ritkulnak, s csak a záró fejezetben tűnik fel egy rövidebb, a tulajdonképpen utolsó naplójegyzet.

A kukások vele szemben már életük nagyobb részét leélték, valahol mindig a társadalom periferiáján mozogtak (óceánjáró hajókon, börtönben, lebuki kocsmákban töltötték idejük jelentős részét), mégis sokkalta inkább egálban vannak önmagukkal és életükkel, mint a fiatal és még a pályája elején álló értelmiségi. Bizonyos értelemben, legalábbis saját köreikben: „boldog emberek”.

Hárman vannak. A több tonnás kukásautót méreteihez méltó, behemót sofőrök irányítják: Sándor bá', a Professzor, és Gyugyu, azaz Zellei Gyula. Munkaadójuk, Bandi bá, akit kortársai Endrének szólítanak, ritkábban mesél, inkább a kommentátor feladatát látja el. A fiú a kisegítőmunkás szerepében tökéletes hallgatójuk, ritkán vagy csak akkor szólal meg, ha kérdezik. Magában felhőkről gondolkodik (azokat szokta fényképezni), és a vele szemben lakó lányról ábrándozik (később össze is jön vele). Kötelességtudóan nevet az elhangzottakon, amikor azt a beszéd hangulata és menete megkívánja. Egy-egy epizód erejéig feltűnnek mások (Szabi, Iván, Néma, Csucu, Sárközi, Karcsika) is a kukáskocsiban vagy a rakodóhelyeken, sokukról elhangzik egy-egy, többnyire pikáns vagy ordenáré történet; mások csak beszédben vagy már csak emlékekben élnek példázatként.

A két nagybeszédű sofőr megállás nélkül ontja magából a szöveget: saját élményeiket, anekdotákat, vicceket, a televízióban hallottakat vagy a pornófilmekben látottakat mesélik el. Megnyilatkozásaik olykor erősen szélsőségesek: szexista, hungarista, antiszemita, sőt, rasszista nézeteket hirdetnek, összeesküvés-elméletekben hisznek. Hogy mégsem váltanak ki ellenérzést sem az olvasóban, sem társaikban, még a származása miatt komoly holokauszt-traumával terhelt Bandi bá sem – aki egyébként rosszul lesz, ha csak a hamvasztás folyamatairól is szó esik – tiltakozik vagy botránkozik meg miattuk. Mindez abból következik, hogy rájuk a szó szoros értelmében vonatkozik a mondás: „csak a szájuk jár”. Az ő bőbeszédűségük is egyfajta önterápia: egyébként szembe kellene nézniük romos magánéletükkel, nem létező vagy tönkrement kapcsolataikkal, szenvedélybetegségeikkel, az öregedés, az egzisztenciális ellehetetlenülés gondoljaival. Látszólag valamennyien indulóban vannak: fogadkoznak, hogy átmennek máshova dolgozni, kilépnek a cégből, vagy az örökségükre várnak, hogy új életet kezdhessenek. Persze, ezek az ábrándok sohasem valósulnak meg. Maradnak, miközben lassan fogy körülöttük a levegő: egyre rosszabbak lesznek a munkakörülményeik, egyre nagyobb nyomás

nehezedik rájuk, egyre inkább visszaél kiszolgáltatottságukkal a cégvezetés. Ha az elbeszélés legfőbb hiányosságait vesszük sorba, akkor ezen a ponton találjuk meg azokat. Ugyanis a folyamatosan sorjázó anekdoták, rövidtörténetek, viccek, poénok egy idő után óhatatlanul ismétlődnek, nem képesek továbblendíteni a narrációt, ami miatt az egyszerűen „leül”: az olvasó szempontjából unalmassá válik; valóságos kásahegyen kell át-rágnia magát, amin nem segít az sem, hogy a kukástörténetek nagy része igencsak sikamlós, mi több, pornográf jellegű.

A fiúnak is több „kiugrási” kísérlete fullad kudarcba. Miután rövid időre összejön Eszterrel, a szemben lakó lánnyal, betekintést nyer a budapesti értelmiségi középosztály életébe is, próbálkozik fordítói, könyvtári munkát szerezni, de itt is elutasítás várja. Kiábrándul a lány és barátainak képmutató, kiüresedett, de nagyviláginak álcázott életéből, a hazugságokból, a korrupcióból, elkedvetleníti és reménytelenné teszi az a bürokratikus útvesztő, amelyen keresztül például egy jobb és végzettségének megfelelő munkához juthatna. Igaz ugyan, hogy Süveges Csaba temetéséről már az a fiatalember távozik, aki maga mögött hagyta a kukások világát, nős, a felesége fogorvos, van saját otthona, talán valamiféle megélhetése is (egy idő után ugyanis fotóskurzusokat indít), s feltehetően a regényét (lehet, már a szakdolgozatát) is befejezte. De minden jel arra mutat, hogy boldogtalan. Régi lakása felé kószál, s arról gondolkodik, hogy ha megjelenik a lány az erkélyen (azaz, visszakapna valamit a régi életéből), soha többé nem menne haza.

Toroczka András regényének címéről, *Boldog emberek*, eleinte azt hihetjük, hogy ironia. Úgy tűnhet számunkra, hogy kukásnak, kétkezi munkásnak lenni azonos a lecsúszottság állapotával. Ahogy azonban egyre több mesét hallunk az életükről, s a fiú kitörési kísérletei révén a kontrasztját (az értelmiségiek, művészek és tehetős polgárok világát) is megismerjük, rá kell jönnünk, hogy saját elvárásaikhoz képest a szemetek semmivel sem csalódottabbak vagy boldogtalanabbak a nagyvárosi elitnél. Vagyis felmerül bennünk, miként a fiúban is a kérdés, vajon az egyszerű (sőt, az együgyű) emberek boldogsága értéktelenebb-e a társadalmi értelemben fölöttük állókénál? A gondolat több szöveget kap az elbeszélésen belül. Az egyiket a fiú beteges és zenebolond apja jeleníti meg előttünk, akinek külön magatartása és a hóbortjai ugyancsak valamiféle álcát jelentenek: ennek hiányában ugyanis – miként a fiúnak is – szembe kellene nézni régi életük tragédiájával, amelynek szimbólumát az érintetlenül hagyott vidéki ház képezi. Az elbeszélő egyetlen bekezdés erejéig utal rá, hogy minden az anya halálával kezdődött: a fiú kényszeres cselekedetei, és az apa hánykódása is a világban. Másrészt viszont ott vannak a kukások által „gyógyósoknak” nevezett intézetlakók, akik szintúgy a maguk módján igyekeznek azzá válni és megtalálni boldogságukat (segítenek a rakodásnál, különböző érdekszövetségeket alkotnak, testi fogya-

tékosságaikat humoros jelenetek generálására használják fel), s igencsak gondolkodóba ejtik a nagyformátumú életről diskuráló kukásokat.

Mostanában a kérdés igencsak foglalkoztatja az irodalom és más narratív művészetek alkotóit. Többek között 2022-ben került bemutatásra Martin McDonagh *A sziget szellemei* című, egy ír szigeten játszódó – saját, eredetileg drámának szánt forgatókönyve alapján készült – filmje, amelynek fő konfliktusa is ez: elégedett lehet-e az ember az egyszerűek (miként a filmben mondják) „lapos” boldogságával, vagy okvetlenül valamilyen nyomot kell hagyni ebben a világban?

(*Tóroczkay András: Boldog emberek. Magvető, 2021*)

BENCE ERIKA

Némaságba burkolózva

Hallgatni sem könnyű, de elhallgatni még nehezebb. Ilyen, s ehhez hasonló mély gondolatokat ébreszt Molnár T. Eszter legújabb regénye, amely a 2022-ben megjelent magyar regények képzeletbeli listáján biztosan igen előkelő helyet foglalna el, nemcsak a jól kidolgozott karakterek miatt, hanem a történet fokról fokra történő kibontakozása miatt is, ugyanis oldalról oldalra, lassú tempóban haladva kerülnek a helyükre a szükséges darabkák, s bár számos szál a regény végén elvarratlan marad, még sincs olyan érzésünk, hogy lezáratlan lenne a narráció.

A 20. századi modern regény – gondolok itt Marcel Proust és Virginia Woolf regényírására – időkezelési technikái kapcsán szokás azt emlegetni, hogy olyan módon alkalmazzák az ábrázolási eljárást, hogy akár egy pillanatban is meg tudják ragadni az egész életet. Molnár T. Eszter *Hidegkút* című regényének időkerete egyetlen nap, mégis ebben az egy napban részletesen megvilágításra kerülnek az utóbbi öt év eseményei, de a szereplők egymással való kapcsolatának viszonyrendszere, annak kifejlődése majd módosulása időnként olyan eseményekkel is kiegészülnek, amelyek öt évnél korábban történtek, s bár látszólag nem tartoznak szorosan a cselekmény lényegéhez, mégis igen jelentős mértékben hozzájárul(hat)ak az elhallgatáshoz, vagy a részletesebben bemutatott utolsó öt évben Attila némaságához is, hogy bátran kimondható: a felszínen futó történet egy nap, de az ez idő alatt felelevenített események révén mégis a teljes élet befoglaltatik ebbe a napba.

A szövegtest felépítése is igen érdekes, rövid, mindössze néhány oldalas fejezetek váltogatják egymást, s folyamatosan váltakozik az elbeszélői nézőpont. Ez kezdetben némi fejtörést okoz, ugyanis egyszerre nagyon sok szereplő jelenik meg, s nem értjük azonnal, hogy közöttük milyen kapcsolati háló áll fenn, de meglepően gyorsan, már a harmincadik oldal környékén a legfontosabb összefüggések letisztulásra kerülnek, s ettől

kezdve fokozatosan, újabbnál újabb szegmensek beemelésével minden esemény részletesebb kidomborításra és minden szereplő részletesebb bemutatásra kerül, tehát fokozatosan kibontakozó eseményekkel és figurákkal találkozunk, amely még izgalmasabbá teszi a regényt. Ezzel nincs vége az izgalmas megoldásoknak, ugyanis a narrátor hol egyes szám harmadik személyben, hol egyes szám első személyben szólal meg. Barbara és Simon egyes szám harmadik személyű szerepeltetése olyan lehetőségeket teremt, amely a tanár és az orvos szerepét úgy mutatja be, mint akik az adott hivatások egy-egy képviselői, tehát a tanulókkal és a betegekkel való kapcsolatuk megjelenítése betekintést nyújt minden pedagógus és orvos munkahelyi tevékenységébe, azaz általuk sokan – nem csak a pedagógusok és az orvosok – önmagukra ismerhetnek, s ilyen szempontból igen csak hitelesnek tűnik mindkét karakter. Ebből kifolyólag pedig, még úgy is, hogy rengeteg hibát vétettek – elhallgattak – empátiát tudunk irántuk érezni, sőt, még szimpatikusak is lehetnek, de ez már teljes mértékben a szubjektív megítélés kérdéskörébe tartozik. Az egyes szám első személyű narrációk belső monológok. Az egyik a húga halálát követően némává vált tizenéves Attiláé, akit számos trauma ért. Azt feltételezzük, hogy a hallgatás, a némaság fokozatosan teljes elszigetelődéshez vezet, de ebben az esetben nem így történik, ugyanis Attila egy öttagú társaság bandavezére, akik különféle, egyre súlyosabb bűncselekményeket követnek el. A gondolatait az olvasóval egyes szám első személyben megosztó fiú már kezdetben sem szimpatikus, igazi rosszfiú, ugyanakkor ahogy haladunk előre, az egyre csak sötétedő oldalát villantja fel, amelyet a hidegvérűsége csak fokozni tud: cselt szó, kegyetlen, rabol és fosztogat, s az is kiderül, hogy két gyilkossághoz is köze van. A felnőttekben némaságával mégis szánszalmat ébreszt, akik az elkövetett bűncselekmények bizonyítékainak eltüntetésében, vagy hamis alibi biztosításában segítenek neki, ugyanakkor ő nem érez lelkiismeret-furdalást a tettei miatt, s megbocsátást sem vár el senkitől. Barbara arról is meg van győződve, hogy Attilának köze van húga halálához, aki egy kilátóról a mélyben lévő sziklás partra zuhant. Nem szabad megfélekezünk Edit egyes szám első személyű belső monológjairól sem, amelyek elsősorban azt a célt szolgálják – azon kívül, hogy az öregek otthonának hétköznapijaiba is némi betekintést enged –, hogy megvilágítsák Barbara gyermekkori neveltetésének hiányosságait, s hogy a traumák újabb traumákat eredményeznek, amelyeket generációk – Edit, Barbara, Attila – cipelnek a vállukon.

A történetet számos bizonytalanság lengi körül, s ezekhez nagyban hozzájárul a némaság és a már többször is megemlített elhallgatás. A némasága mögé rejtőző kiskorúról – pszichológusi szakvélemény szerint csak megjátszott némaság, de ezzel senki sem ért egyet – sokáig senki sem feltételezi, hogy bűnöző lenne, de amikor agyonverve találják az iskola zenetanárát, a nyomok a bandájához vezetnek, s szülei számára

is egyértelművé válik, hogy a némaság mögött maga a gonosz lapul, bár folyamatosan arról folytatnak eszmecserét, hogy Attila minden cselekedetének nyomós oka van, nem lehet rá nem áldozatként tekinteni. Az elhallgatással járó legnagyobb fájdalmat talán Simon okozza Barbarának. A nő öt éven át abban a meggyőződésben élt, hogy Attila lökte le a húgát a kilátóról, ami után örökre megnémult, de Simon abban az egy napban, amit ténylegesen végig követhetünk a könyvben, felfedi, hogy nem így történt, nem a fiú ölte meg a húgát. Az elhallgatás vétke az igazság leleplezése következtében még súlyosabbá válik, ugyanis az ötévnyi igazságnak vélt hazugság számos pszichés következménnyel járt, de az igazság sem felszabadítóbb, ugyanis, ha Juli öngyilkosságot követett el, akkor az újabb kérdéseket vet fel a szülői felelősségre vonatkozólag. Mindebből az következik, hogy egyre csak mélyülnek a lelki megrázkódtatások, a némaság, az elhallgatás majd a hirtelen nyilvánvalóvá váló igazság feltárulkozása már-már a téboly határára sodorja Simont és Barbarát.

Molnár T. Eszter regénye, amellet, hogy számos izgalmas megoldással teszi érdekfeszítővé az amúgy is igen megrázó történetet, számos olyan kérdéskört jár körül, amely bármikor aktuálissá válhat bármelyikünk életében: munkahelyi kiégés, párkapcsolati problémák, az egymásra szánt nem megfelelő mennyiségű időből adódó elhanyagoltságérzés, az internethasználat szabályainak nem ismerete és annak következményei stb. Nemcsak a *Hidegkút* szövegteste és annak szereplői bontakoznak ki fokozatosan, kockáról kockára, hanem a gondok tetőződése, s azok meg nem beszélése, elhallgatása is lépcsőről lépcsőre haladva eredményezi azt, hogy az egyén, majd a család is elindul lefelé a lejtőn, ahonnan már nincs megállás. Simon azt vallja, hogy a daganatot vagy jól körülhatároljuk és eltávolítjuk, vagy pedig hátat fordítunk a betegnek, s lemondunk róla, s ez átvitt értelemben az emberi kapcsolatokra is jól vonatkoztatható.

Mi, akik az 1990-es években, vagy akik még korábban szocializálódunk, ahhoz vagyunk hozzászokva, hogy ilyen szörnyűséges események csak a filmekben vagy a krimiirodalomban történhetnek meg, vagy ha mégis valóságot öltenek az ezekhez hasonlatos események, akkor azok csakis az Amerikai Egyesült Államokban következhetnek be. Azonban, ahogy olvassuk ezt a kortárs magyar regényt, rá kell jönnünk – ha eddig nem jöttünk rá –, hogy a néhány évtizede a még csak filmvásznon vagy könyvek lapjain életre kelt események mára már ténylegesen is a hétköznapiaink részévé váltak. A hírlapok és hírportálok szinte napi rendszerességgel közölnek cikkeket az iskolai erőszakról, az időről időre letartóztatott pedofilokról, de a gyermekbűnözés is egyre nagyobb méreteket ölt, azzal, hogy ez utóbbi még mindig tabutémának számít.

A könyv borítóját is érdemes lenne megvizsgálni, viszont akkor még több részletet kéne felfednem a regényből, s ezt nem tartom célszerűnek. Annyit viszont meg kell jegyezni, hogy a színek harmóniája és

a borítóra vitt motívumok is igen vonzóvá teszik a könyv küllemét, ami manapság már alapkövetelmény. Amikor rájövünk, hogy a borító miként is függ össze a szöveggel, akkor az újabb élményt biztosít az olvasó számára. Egyetlen egy negatívumot szeretnék csak kiemelni: engem zavart, hogy két-három oldalanként találtam benne gépelési, olykor helyesírási hibákat is. Egyikük sem volt eget rengető, de némelyik a laikus olvasó számára is szemet szúr. A Kalligram Kiadó élen jár a kortárs magyar szövegek számának kiadása tekintetében, ugyanakkor már többször is az volt a véleményem, hogy kiadás előtt még egyszer el kellett volna olvasni a teljes szöveget a végső korrektúra elvégzése végett. Még abban az esetben is, ha a korrektúra korrektúráját jelenteni ez az utolsó, kiadás előtti újraolvasás.

Szeptikusan álltam hozzá a könyv fülszövegében Zoltán Gábor által jegyzett rövid ismertetőhöz, amely szerint, aki elolvassa ezt a könyvet, az sosem fogja elfelejteni. Azonban a *Hidegkút* olyan sokrétűen ábrázolja jelenkorunk elhallgatott dolgait, s ezeknek az egyénre gyakorolt személyiségformáló és személyiségromboló hatását, hogy ha maga a történet nem is, de az azt körül lengő hangulat valóban feledhetetlenné teszi.

(Molnár T. Eszter: *Hidegkút, Kalligram, Budapest, 2022*)

CZINI ZOLTÁN

Úri passzió: könyvtárosélet a mai Magyarországon

A kitelepítésekről viszonylag kevés szépirodalmi alkotás született. Tanulmányok, interjúk, emlékiratok dolgozták fel a történeteket, amikor a kommunista rendszer „osztályellenségének” oda kellett hagynia házát, lakását, birtokait, hogy az ÁVH által megjelölt kényszerlakhelyre költözzék. A legnagyobb méretű akció Budapesten szerveződött, amikor 1951-ben száz-százötvenezer embernek kellett alávetnie magát az aljas, szemforgató rendelkezésnek. Mondanom sem kell, a kitelepítettek között zsidók is voltak, akik a leverte náci diktatúra szörnyűségei után most a szovjet típusú retorziókkal kellett ismerkednie. Löbel Szilvia Honukban otthontalanok címmel szerkesztett a témáról antológiát, Dombi Gábor Osztályellenségek címmel tárta fel az akció hátterét, amely jó tíz évet elvett az érintettek életéből. A téma ironikus feldolgozására a nyolcvanas években kerülhetett sor, Bacsó Péter *Te rongyos élet* című filmjében, vagy visszagondolhatunk Bereményi Géza–Cseh Tamás dalára is, a kissé érzelmes Fegyverszünetre, amely az ócska kerékpáron az elszálló osztálykülönbségeket gúnyolta ki.

Ezért keltett meglepetést az év végén Székesfehérváron megjelent Úri passzió – interjúregény Arató Antallal –, mely egy különleges életpályának állított emléket, az egykori folyamór százados kitelepített fiának történetét elmesélve. A meséltető, az első könyves író, Majer Tamás hihe-

tetlen érzékenységgel azonosult a nyolcvanéves könyvtárigazgató itt-ott elszórt meséivel, s arra vállalkozott, hogy a szerző szavaival adja vissza a meglehetősen fordulatos életrajz eseményeit. S ennek egyik meghatározó pontja a budapesti kitelepítés és következményei.

A bevezetőben az író maga vall szándékáról:” Úri passzióból folytatott beszélgetéseinket 2021-ben jóleső munkává alakította azaz elhatározás, majd lehetőség, hogy interjúkötetbe sűrítsük történeteit. Olvassák így a könyvet: kérdezni nem is kell Tónit, mert bár nem tolakszik, de ha figyelemmel, érdeklődve hallgatjuk, szívesen mondja el élete izgalmas, szóra-koztató epizódjait. Döccenőket és ugratókat. Történeteinek hőse zömmel ő, de hősködésre nem kell számítaniuk, Arató Antal, meglátják, esendő. Ahogy mindenki más.”

A nyitány, az ifjúság, a gyerekkor nem jól indult, hisz a félig-meddig arisztokrata család sarja korán megtapasztalta, milyen is életformát váltani, elhagyni a komfortos lakás ezernyi kényelmét, és egy alföldi kis falu egyszobás kuckójába zsúfolódni, az ÁVH szigorú felügyelete alatt. És a gyerkőc krumpliszedés közben olyan szemsérülést szenvedett, ami egész életére kihatott. Számomra – és gondolom, az olvasók számára is – kíváncsiságot ébresztetett, hogy mire viszi az ötvenes évek mélypontján a kis Tóni, ezekkel a tehertételekkel a nyakában?

Az író 23 fejezetre osztja a csudálatos életpályát, egy kis rezümével az elején, aztán már a főhőse a szó. (A kötet nagyszerű illusztrációi is csak kedvet ébresztenek a feltáruló kalandozások megismeréséhez.) A kitelepítési történetek többnyire ilyen kulcsmondattal kezdődnek: „Éjjel jött értünk egy teherautó.” A kilencéves Tónit és családját, apját, anyját és testvérét, valamint nagyapját Jászapátira költöztetik. Az ínséges időkben a család nélkülözött, az apa rizsföldeken dolgozott, kényszermunkásként, s az otthon maradottak kiéhezve várták az IKKA-csomagokat, aminek a javát a rendőrök „megvámolták”. Még a tüzelőt is szárított ürülékből szedték össze, mármint a gyerekek, de később már néha a lakosok adományával egészült ki a „beszerzés”. Az apa, visszatérve a mezőgazdaságból, egy helyi építkezésen dolgozott, a háztartást vezető Mami is beletörődött a nyuszik fogyasztásába. Feltárul a kitelepítettek élete, szokásaik, egymás kíségetése, az előkerülő ritkaságok szétosztása. A fiúk beilleszkednek a helyi csoportokba, s az iskolában a kalucsni felpróbálása végre némi sikert és aprópénzt hozott a kis Tóninak. A helyi hősöknek mindnek megvan a maga története, a régi életforma törmeléke, amivel vidámbabbá teszik a kitelepítés nyomorúságos napjait. A méltatlan öregkort – ahogy Tóni nagyapja is – szálnalmas körülmények között fejezte be a hadastyán.

Betekintést kapunk a horthysta időkbe is. A háború végén a család a nagyapa óbudai lakásába költözött, ahol társadalmi rangjuknak megfelelő nevelést kaptak a gyerekek. Ám a kitelepítés körülményei között ez is kalandos helyzetek közt zajlott. Emlékezetes a csobánkai Zsigmond atya,

az illegálisan hallgatott hittanórák, de előkerül az olvasmányélményekből Prohászka Ottokár alakja is. Aztán újabb albérlet és település, Dunaharaszti következett. A vándorlás itt sem szakadt meg. Viszont a Papi igen jó álláshoz jutott, előbb a Kék Duna üdülő- és vendéglátóhajó parancsnok-helyettese lett. A folyamőr századosnak azonban ez sem volt elég: Tápén lett a motoros komp vezetője. Ami egyfelől jó volt, ám a Mamira hárult a család fenntartása, a háztartás vezetése, a gyerekek nevelése. De közben állást is keresett, így került Fehér Klára írónőhöz. Némi szóváltás után kiderült, a Mami valamikor újságíró volt, aminek az lett a következménye, hogy takarítói állása megszűnt.

A gimnáziumi tanulmányok is itt kezdődtek, amikor is Pesterzsébetre jár be, a Kossuth Lajos Gimnáziumba. Érzékletes képet kapunk a tantesületről, és a tanulószobából a talponállók világába csöppen, ahol a lumpen világgal is jócskán érintkezik. A soroksári Molnár-sziget a korabeli gyerekvilág központja lett, itt alakult a cejgnadrágos egyesület, amely felvidította a középiskolás éveket. Az érettségi után jött az álláskeresés, előbb szállodaportási betanulással próbálkozott a kis Anti, ám a véletlen szerencse hozta úgy, hogy kis gimnazista előbb a népművelés, majd a könyvtárosság felé tájékozódott. Mikó Zoltán volt az a szakember, aki feltette neki a kérdést: „Nem volna kedves könyvtárosnak lenni?”

És a kis Arató Tóni a fővárosi Szabó Ervin könyvtár gyakornoka lett. A továbbiakban már ezen a pályán mozgott a hatvanas évektől. Első discséretét is ezen a pályán szerezte. Miközben a pesterzsébeti könyvtárban dolgozott, már a levelezőre járt az ELTE magyar-könyvtár szakára. A lumpen sors helyett értelmiségi pályára vette az irányt a már felnőtt ifjú, s innentől kezdve egy más történet zajlott le, mint amit büntetői szántak a kis „osztályidegen gyereknek”. (Megjegyzem, nekem is volt olyan barátom, aki a kitelepítés ellenére elvégezte a Marx Károly Egyetemet, és a pártközpont munkatársa lett.) És az írogató anya öröksége is tovább él a kisfiában, aki már akkor, a hatvanas években publikálni kezdett, különböző, elsősorban könyvtári kiadványokban. A normalitás tortúrái már ismerősek. Nősülés után már főnökéhez fordult lakásügyében. Lakást ugyan nem kapott, de felhívták figyelmét a jászberényi könyvtárigazgatói állására. A Pesti Barnabás utcai képzés megfelelőnek bizonyult, és már az sem számított „nehézségnek”, hogy a családját az ÁVH kitelepítette. Így kapott helyet a jászberényi „kutyaházban”, ahogy a helybeliek elnevezték a káderlakótömböt.

Ahogy végiggondoltam, innen mi következhetett? – egy dolog jutott eszembe. Arató Antal plebejus természete. Lehet, hogy ebbe fél szemének elvesztése is belejátszott, de a mentalitásbeli örökség is dominált magatartásában. Pályája ezért nem lett a behódoló elité, hanem egy olyan emberé, aki a társadalom széles rétegében otthon van, aki szót ért a köznéppel, de kapcsolatot tudott teremteni a szocialista értelmiség jobbjával is.

Jó példa erre, hogy életrajzába nem írta bele a kitelepítést. Ám amikor ismerkedésre ment a tanácselnökhöz, szóba került ez is. Arató pártfogóját, Révész elvtársat akarta említeni, de a tanácselnök megelőzte: „Szervusz. Ha valaki ilyen ember, hogy ide kitelepítették, és ide visszajön dolgozni, az a mi emberünk! – és ezzel lezárta az ügyet. Arató „elvtársat” befogadták, elfogadták, teljes bizalmat kapott. És ezt az évtizedek folyamán többszörösen be is bizonyította, hogy érdemes a bizalomra. Az új igazgató szót tudott érteni mindenkivel. És ehhez járult még képzőművészeti érzékenysége, az ex-librisek kedvelése, gyűjtése és kiállítása. Rá kellett döbbsennie, hogy a nemzeti érzést – ha lopva, feltűnés nélkül el akarják fogadtatni –, akkor ezekre a furcsa figurákra, a művészekre lehet számítani. A Kisgrafika Barátok köre számos új lehetőséget nyitott meg előtte. A kárpátaljai Dalmay Árpád gyűjtő és az Illyés Gyula Olvasó Klub meglepetésként érte. De itthon, a Hazafias Népfront által támogatott olvasómozgalom számos kapcsolatteremtő akciójukat, programjukat legalizálta. A könyvtár új funkciókkal gazdagodott, mind szakmailag, mind politikailag előre lépett.

Arató felfedezi a tanyavilágot, ahova filmeket visz ki, előadásokat tart. Sőt, a redemptusok egykori mozgalmát is újra divatba hozza, s a helyi elismerés sem maradt el: sonka, demizson bor került a mikrobusz hátuljába. A doktorátus témája is ekkor fogant meg benne, összejött Kunszabó Ferenc íróval, de kapcsolatuk – ki tudja miért – megszakadt. A Jászberényi Városi Könyvtár virágzott, a Nyugattal való kapcsolatot is megoldották. S mind jelentősebb írók-költők jelentek meg a könyvtáros vendégeként, az új szolgáltatás, a grafotéka is elismerést szerzett az intézménynek. Persze, hibák is adódtak: október 22-én, a nemzeti lobogó alatt, még a hegyben sem lehetett felvonulást szervezni a kádári időkben. De ez is megbocsátást nyert.

A pozíció magával hozta a magánélet kibontakozását is. Első feleségétől elvált, hogy a másodiknál találja meg szerelmet. Aki két gyereket is hozott a házasságba. És a szakmai karrier, a sikerek magával hozták a kérdést: belépni vagy nem lépni? Mármint a pártba. Némi hezitálás után ez is megtörtént. Itt azért megállhatunk néhány percre. Azt olvashatjuk a szerző szájából: „Személy szerint mindenem megvolt, mindent megkaptam korábban is, nem azért léptem be, mert bármilyen személyes érdekem fűződött hozzá.”

Ezt némileg kételkedve kell fogadnunk. Az apróbb-nagyobb szívességek hálózata megtette a magáét, és a káderállomány gyarapítása ilyen módon is megtörténhetett. A „szocialista örökkévalóság” képze azonban nem mindenkiben élt és hatott. (Pl. bennem nem. Félreértés ne essék: nem vagyok erre büszke. De kételyeimet mindvégig fenntartottam.)

De Aratót is megtörték, vagy behálózták az évek. Teljes szívvel beilleszkedett a jászvilágba, de érezhetően ki is rítt belőle. Az egyik fejezet-

ben olvashatjuk: „Nehéz megmagyarázni, miért jöttem el Jászberényből. Megbecsültek, szerettek a könyvtárosok, a családom is. „Ám de Tóni talán nem akarta észrevenni, mennyire ki is lógott a sorból. S minél mélyebbre merült az alkalmazkodásban, annál inkább kilógott a sorból. Nem kell pszichológusnak lenni, hogy ezt megértsük. És némi budapesti helykeresés után következett Székesfehérvár. A könyvtárnak nem voltak rossz igazgatói, de talán túlzóan zárt világot teremtettek maguk körül. Arató Antal pedig – igazgatóként – kinyitotta ezt, belevetette magát a helyi közéletbe, amely szeretettel fogadta a számos tapasztalattal érkező jövevényt. Percek alatt a helyi folyóirat, az Árgus olvasószerkesztője lett, és szinte észrevétlenül sikerült befogadni a furcsa ismeretlent. És sorra jelennek meg a ma is regnáló szerepelők – no, igaz, néhányan már odaát forgatják a tollat –, és feltűnik Őri Tóth István, a fotóművész, aki egyik lelke volt Székesfehérvárnak. Tanítványokat toborzott a fotószakmának, köztük néhányan magasra emelkedtek, műtermének szomszédságában kiállításokat szervezett, kiadványokat jelentetett meg, és valóban kiváló munkákat tett le az asztalra. Tónival rögtön megértették egymást, s ketőcsük számos értékes programot valósított meg a városban. Az arcképcsarnok számos más forrásból is megismerhető. Talán a Vörös Propeller társasága Tóni előadásából jobban feltárja a helyi kis csoportosulás létrejöttét és tevékenységét, amelynek egyik szervezője volt. Én például neki köszönhetem, hogy megismerkedtem Supka Magdolnával, aki sokat tett azért, hogy az Aba-Novák- pannó méltó helyére kerüljön. (Bár sok vita, veszekedés vette körül a festményt, sorsra ma is bizonytalan.)

Az Arató-életmű nyugdíjazással zárult, és váratlan szerencse, hogy olyan fickóval akadt össze, mint Majer Tamás és fiatal barátai, akiket mesélőkedvével elkápráztatott. A fiatal író megérdemli, hogy hosszabban idézzem a könyv záró sorait: „Interjúregénnyé formált beszélgetéseinket, amelyeket jobbára Tóni fehérvári, alagsori lakásának konyhájában folytattunk, időnként megszakította valami. A szomszéd bőr- és nemi beteg magánorvoshoz érkezők olykor dr. Aratóhoz csöngtetnek be... Esténként telefonhívások szakítottak minket félbe... Alkalomadtán egy-két barát is csatlakozott, sőt csatlakozik az efféle estékhez. Amikor Tóni azt mondja, hogy na, akkor igyuk meg a jánosáldást, akkor vége van a történetnek.”

A fiatal író (szerintem) kiváló munkát végzett. Viszonylag rövid idő alatt felismerte és megvalósította a remek, autentikus szövegű „interjúregényt”, hitelesen felidézte közelmúltunk egy elfeledett epizódját, és egy divatból kiment műfajnak adott hiteles aktualitást.

*(Űri passzió – interjúregény Arató Antallal,
Vesszőparipa Kiadó, Székesfehérvár, 2022)*

PÉNTEK IMRE

ILLÉS ANDREA

Szajkó István művészete

2019 májusában Kecskeméten jártam egy könyvbemutatón Temesi Ferencel, amikor is Füzi László, a Forrás főszerkesztője elvitt bennünket egy „bónusz” kiállításátogatásra, a Kápolna utcai galériába – amikor beléptem a terembe, szíven ütött az ottani világ. Mintha a természet szentélyébe léptem volna be. Fűzfák, galambok, adriai „Csobbanás”. Akárha ablak nyílt volna a természetre. Azóta persze sok mindent megtudtam Szajkó István művészetéről, sőt magáról a művészről is.

Tudom, hogy műveinek állandóan motívuma a táj és annak állat-, növény- vagy „tárgylakói”. Legyen szó madarakról, lovakról, kutyákról, emberekről vagy biciklikről, emlékképeket idéznek fel, asszociációkat keltenek, lappangó érzelmeket szólítanak meg. Mintha addig csak szunynyadtak volna a mélyben ezek az érzések, ám a képeket látva felélednek, és kiszabadulnak merengő álmukból.

Szajkó István a természetet (pl. a bakonyi patakokat, tengert, fűcsomót, rétet, fűzfát, fenyőt) mesteri absztrakcióval, könnyedén, szinte lebegve, légiesen ábrázolja, sejtető figurativitással, a coloritás iránti példátlan érzékkel, pasztellel és olajjal. Művészete nem sorolható be irányzatok korlátja közé. Miként tájképein és természetábrázolásain, a városképein, kapuin, terein, csendéletein is a lényegre ragadja meg, s ugyanígy tesz portréin is, amelyeken – szinte átlátva az ábrázolt személyen – a lelket fogja meg.

Ez a festészet ősi, megrendítő erejű, gesztusaiban több ezer esztendő tudás bölcsességét és világszemléletét őrzi. (Esetleg épp ezért a pasztell, mint a legősbibbi festék iránti vonzalom?) Ez a művészet túllép a világiasságon, a mindennapokon. A hétköznapi tárgyakat, jeleneteket transzcendentálja, emeli művészetté. A festő rendületlen derűje és életigenlése mintha fölötte állna mindenben. Nem evilági e művészet. Mintha lebegne, nem is a földön járna az alkotójuk, hanem egy varázslatos csodavilágban.

*„A kert mindent kifejez,
Látszik rajta az ember keze,
A szívem kert, kézen fogva vezet.”*

Ez az idézet egy kortárs magyar költőtől való, Uri Asaftól, s e pár sor mintha Szajkó művészetével is rokonságot mutatna.

E kertmotívumot fedezhetjük fel számos Szajkó-képen, melyek tobzódnak a színekben: főleg zöldben, de ott vannak a vörösön túli színek, az olvadt arany, a szépiabarna, a sárga és a megfjejthetetlen kékek. Mind-

ezek együtt gyöngyözik életszerűvé s még inkább édenszerűvé a szajkói kertet. Hiszen növények lakják e világot: fűzfák, fenyők, füvek, rózsák, farönkök, és persze madarak. Olykor még emberek is megfordulnak itt, de nyomukat mindenképp itt hagyják: átkerekeznek rajta, vagy titkokat rejtve ott „felejtik” a biciklijüket. A tornyos-galambos Szabadka, az okker Provence, az erdős-patakos Bakony már-már plasztikusan, teremtően metszi e kertvilágot.

És még valami nagyon szembetűnő nekem: a szajkói művészet játékos-sága. A „homo ludens”, a játékos ember, az ötletekkel teli Szajkó István, az örökösen kísérletező művész. Hiszen mit tesz egy képpel egy ráapplikált spárga, a tengerpartot belepő kavicsok, vagy mivé alakítja a lehetfinom vonalkázás a pasztellport? E játékosságtól, e kísérletező kedvtől talán még pillészerűbbek, sejtelmesebbek lesznek Szajkó István művei.

És persze illata is van a Szajkó-féle tájnak. Mediterrán szenvedély árad belőle, vibrál és reszket, napja szikrázik, hava kéken vakít, felhői kerge-tőznek, türkiz tengere magába szív.

Egyértelmű, hogy Szajkó művészete elválaszthatatlanul egybeforrt: nincs önmagában biciklis kép vagy tájkép, portré, akt vagy állatábrázolás – ezek mind annyira az énjéhez tartoznak, mint a bal kéz és a jobb kéz az emberi testhez: ezek mind együtt alkotják a tökéletest.

NÉMETH ISTVÁN PÉTER

A Petőfit olvasó Weöres

A pillanat, amikor Weöres Sándor először Petőfi Sándor lábnyomába lépett, nem pontosítható, de feltehetően kora gyermekkorára datálható. Mivel mind Petőfi, mint Weöres evangélikus volt, ugyanazon fagerendás templom falai között vettek részt az istentiszteleteken, igaz, mintegy évszázadnyi különbséggel. Petőfi Sándor 1839-ben Ostffyasszonyfán nagybátyjánál, Salkovics Péternél házitanítóskodott vendéglátója fia mellett, valamint annak mérnöki irodájában is besegített. Az itteni templomi karzat orgona felőli részéről nézte, nézte csöngei Csáfordi Tóth Rózát. A hagyomány szerint Petőfinek tulajdonítható a következő, latin nyelvű bevésés: SPES CONFISA DEO NUNQUAM CONFUSA RECEDIT. (AZ ISTENBE VETETT REMÉNYSÉG SOHASEM SZÉGYENÍT MEG.)

A Csöngén született és gyermekeskedő Weöres Sándor ennél közelebb nem találhatta meg egy nagy költő hasonló emlékjelét, pedig néhány kilométerre onnan élt Berzsenyi Dániel a kemenessömjéni birtokán. Nem beszélve arról, hogy Weöres Sándort ebben a csöngei templomban keresztelték meg. Weöres Sándor ezt a templomot télen-nyáron láthatta, sőt a *Valse triste*-ben erről a toronydísZRől kellett hogy írja: *Ködben a templom dombja...*

Weöres Sándor Pápán, az evangélikus elemiben kezdte a tanulmányait, s a vasútállomás mellől járt a templom udvarában épült iskolába. Weöres abban a tanteremben tanult, amelyet ma imateremként használnak a hívek. S elmondhatjuk, itt is annak a Petőfinek az emlékével találkozott, aki 1841-ben és 1842-ben szintén ebben a kisvárosban diákoskodott. A kis Weöresnek az Eszterházy út 11. számú házatól kellett indulnia, majd átkelnie a Fő téren, s ha végigment a Kossuth utcán, akkor jutott ki a Március 15. térre, ahonnan már az evangélikus templom felé fordulhattott, jobbra. (Nota bene: a Március 15. téren balra még az 1970-es években is kint volt az egyik kapu fölött egy bizonyos felirat: TÓTH GYULA BÁDOGOS ÉS VÍZVEZETÉKSZERELŐ.)

Ostffyasszonyfán és Pápán Petőfinek már maradandó értékű költeményei születtek. Weöres már háromesztendősen gajdolta Petőfi első verseit. Elkerülhetetlen volt, hogy a sajátjait már le is jegyző kis Cinna előbb-utóbb megszólítsa Petőfi Sándort. Tizenhat esztendősen, a *Halottak* című versében név szerint. Ezek a halottak élnek, szinte mindennapos beszélgetőtársai Weöresnek. Lőcsei Péter így írt róluk és Weöresről: „A tizenhat éves kamasz egy-egy alkotóhoz való »viszonyát« kétsoros képekben, helyszínekben, sztereotípiákban fogalmazza meg. Gyermekként, apródként, segítőtársként, ta-

níványként tűnik föl a múlt nagyjaink körében. Néhány helyen, mint Jókai és Petőfi esetében, finom iróniával érzékelteti értékűletét is [...]:

*Jókai bácsit meghallgattam
és csak nagy-lopva ásítottam.
[...]
És Petőfivel, lánggal telten
szó-vaktöltéseket löveltem.”*

Weöres Sándor úgy szerette és becsülte pályatársaként Petőfi Sándort, mint közelállót, akikkel sokszor kimondottan ellenkedni is szeretett. A Petőfi költészetével szembeni distancia-teremtése – a *Három veréb hat szemmel* című antológiájának tanúsága szerint – idős koráig tartósnak bizonyult. Versválogatásának fő szempontját az alcímbe jelölte meg: *A magyar költészet rejtett értékeiből és furcsaságaiból*. A könyvben szereplő, Petőfitől származó és választott költeményeket elnézve Weöres a furcsaságnak e differentia specifica voltát végig maximálisan figyelembe vette. Petőfi Sándornál jelentősebb magyar költőt nem nevezett meg, jóllehet sokakat tán nálánál is jobban szerethetett:

„A legnagyobb magyar lírikus ama verseiből válogattam – az utolsót kivéve – amiket versköteteiből kihagyott. Nem a nekünk-szánt üzeneteiből válogattam, hanem a papírkosarából.”

Aki valamicskét ismeri Weörest és életművét, egyáltalán nem tartja különösnek, különcknek e szerkesztői szempontját, sőt, igen jellemzőnek tekinti azt a csöngői költő személyiségére vonatkozóan. Kincset tudott előhúzni a papírkosárból, s ugyanúgy rámutatni az addig figyelmen kívül hagyott vagy kellően föl nem ismert csodára. A válogatásában ama utolsó Petőfi-vers egy nyolcsoros. Íme, az első strófa:

*Száll a felhő magasan, magasan,
Az én rózsám messze van, messze van.
Száll a felhő nyugatra, nyugatra,
A napnak is arra van az utja.*

Weöres Sándor szerint e miniatűr remek „közel áll a népdalhoz, 4-3-3 szótagú ütemei tánc-ritmusúak, szokatlanul élénk bizsergésűek”. Weöres megállapítása úgy költői, hogy egyszerre tudósi és érzéki. Neki is kedves ritmusa lehetett, hiszen hasonló háromütemű verssorokat írt:

*Elmehetsz a hiredér' világba,
rólad cincog az egér a zsákba!*

Weöres az ütemhangsúlyos mellett még az időmértékes verselést is alkalmazza, a szimultán ritmus legszigorúbb követelményeinek játszva tesz eleget. Nem tudom megállni, hogy a háromütemű Petőfi- és Weöres-vers-

sorokból ne idézzek még egymás mellé. Látni és hallani való, hogy ezeknek a strófáknak is, igenis!, közük van egymáshoz. Petőfi így írt:

*Paripámnak az ő színe fakó,
Szőre, mint a vert arany, ragyogó;
Paripámnak az ő neve Csillag,
Gyors a lába, mint a hullócsillag.*

Weöres így írt:

*Paripám csodaszép pejki,
ide lép, oda lép, hejhó! [...]
Amikor paripám ballag,
odanéz valahány csillag.*

Weöres még Petőfi rímeit is átvette, de a sorok vadonatúj időmértékes ritmust kaptak a csöngői mestertől.

A Petőfi Sándor Pápán íródott első verseinek egyike az a *Két vándor* című költemény, amely az életművébe is bekerült, közvetlenül az úgynevezett opus 1, *A borozó* után. Weöres, akárcsak egy diáktársát, megróttá, hogy nem volt elég szigorú önmagával, így a bordalváltozatainak sem ártott volna egy kis rostálás. Igaz, a *Két vándor* folyómotívuma végigkísérte a pályáján Weörest. A Dunántúlon Pápától Keszthelyig a kis patakokat is folyónak nevezte a nép. Petőfi Sándor Pápán – s ezt Heine dalaiból is meríthette – egy érdekes versépítési módra lelt. Az ellentétes képek fölcserélésével különös retorikai hatás érhető el. Az égő pipa 'kialudott', az alvó szív pedig 'meggyúlladott'.

A vándor néma idegen földön, míg a patak dalol, de amikor a vándor a szülőhazájába érkezik, ő énekel, s a patak hallgat el. Vachott Sándor írt Petőfi előtt *Vándor dala* címmel verset, amely – Lisztóczy László szerint – kétségkívül hatott Petőfire:

*Völgy patakja, tőled
Nem bucsúzó el:
Együtt utazunk mi
Isten hírével.*

Petőfi Sándor 1842-ben Pápán így kezdte a maga változatát:

*Honán küll a fiú,
Honában a patak
Magas hegyek között
Együtt vándorlanak.*

Petőfi előtt, Petőfi után is egymás mellett haladt s halad a költő és a folyóvíz. A szerzők verseikben vándorokként szerepeltetik költői énjüket. Weöres Sándor is így fog bele *Az ének árnya* című versébe:

*A hang kedves nekem
bár megőrizni nem tudom
a veszélyes uton
mellettem futott a folyó
akkor öledben
az örök vándorlást kipihentem
nyugvó kezéd alatt...*

Petőfi Sándornak több zseniális bordala is van, amelyeket Weöres Sándor sem javasolt volna kirostálásra. Egyik bordalában Petőfi tökéletes metaforaláncot fűz végig az ember nyelvbottlásairól, ugyanakkor az ital által felszabadított elméjéről, amelyből gát nélkül zubognak a képgazdag mondatok, amelyek egymás után ugyan józan logika nélkül, de mégiscsak egy részeg zseniális észjárása nyomán következnek. A másikat a dallama, vagy éppen a szerkezete miatt csodáljuk. A legmeglepőbb mégis az a bordal, amit Petőfi már-már blaszfémiába hajlít. Egy hajdanvolt pápa, egy Orbán (Urbanus) nevű egyházfő alakjával, annak borvirágos orrával évődik. Magyarországon a legkéseibb fagyosszent Orbán, akinek kultusza Franciaországból a német Rajna-vidéken át érkezett hazánkba. Ez a szent nem azonos Szent Cecília kortársával, ő egy későbbi (Langres-i) Szent Orbán. A magyar néphagyományban tisztelet és ócsárlás egyaránt övezte mint a szőlő és a bor védőszentjét. Ha jó volt a termés, szépen forrt a bor, megjutalmazták a szobrát, ha meg nem, mert például a májusi fagy kárt tett a szőlőben, akkor karóval megverték, sárral is bekenték és szidták. Petőfi Sándor tehát nem követett el – túlzottan is – vidám versével valósággyalázást. Sőt – mondhatjuk, csak népi hagyományt követett. Költeményében hibátlan a logika, a humor, az irónia. A sokáig Etelkát sirató Petőfi első igazán vidám egyrímű verse ez:

*Komor, mogorva férfiú
Volt Orbán,
Bár oly vidám hajnal pirult
Az orrán.
De hisz mogorva ép azért
Volt Orbán,
Mert oly vidám hajnal pirul
Az orrán.*

*Oka egyébiránt maga
Volt Orbán,
Hogy oly vidám hajnal pirult
Az orrán.
Temérdek borfélét ivott*

*Meg Orbán,
Vidám hajnal azért pirult
Az orrán.
(Petőfi Sándor, 1845)*

Petőfi verse Weöres Sándort egy ikerköltemény megalkotására készítette:

*Alva jár az Orbán,
Tornyot visz az orrán,
Trombitások ülnek benne
Három szekér polyván,
Hú! – trombitások
Három szekér polyván.*

*Fújják egyre többen,
Polyva szerteröppen,
Rémes álmot lát az Orbán
Polyva-fellegekben,
Hú! – rémes álmot
Polyva-fellegekben.
(Weöres Sándor, 1949)*

Petőfi Sándor versének hőse borvirágos orrot visel. Domenico Ghirlandaio zsánerképével rokoníthatjuk: a festő azon bibircsókossa dekorálta ki az unokájával játszadozó nagypapa nóziját. Weöres Sándor Orbán-verse huszadik századi látomásokhoz hasonló, Gulácsy Lajos groteszk vízióihoz, vagy a szürrealisták félálomi képeihez. Holott Weöres versének értelme is fölfejtethető, még ha az 'alvajárók' világát jeleníti is meg. A szomnambulizmusnak a részegségnél is ijesztőbb állapotát. Ez már távolabb esik az illumináltak vidámságától. Weöres torz felületről vetíti ki a valóság tükörképét. A trombiták belső faláról, a tölcéses fúvóka homorú és fényes fémpalástjáról. (Weöres itt Csontváry Koszta Tivadar anamorfotikus ábrázolásmódját követi.) Szent Orbán tiszteletére szekéren és trombitákkal is érkeztek ünneplők. A dávodiak körmenetéhez például rendre fúvószenekar csatlakozott. Kortárs fotóink szintén pompás felvételeket mutatnak be a trombita szűkülő belsejében körpanorámaszerűvé torzult zenekarról és a helyszínről. A huszadik század történelme megtanította az embereket, hogy a zenés ritmikus muzsikával járó ünnepek lehetnek vidámak, de félelmet keltőek is!

Petőfi kilábolt a fiatalkori depressziójából, ami sokaknak nem sikerül majd az irodalomtörténet jeles alkotói közül. Egyszerűen kiírja magából mindazt, ami őrült gondolat, s csak gondolni szabad, de megtenni nem!

Ha már nem robbanthatta föl valóban önmagával együtt ezt a világot 1846 januárjában:

*Egy bölcs tanított engemet erre,
Ki nagy bolond volt, mert éhenhala.
Mért nem lopott? mért nem rabolt?
Hahaha!
De mit kacagok, mint a bolond?
Hisz sírnom kellene.
Siratni, hogy oly gonosz a világ.
Az isten is felhőszemével
Gyakran siratja, hogy megalkotá.
De mit használ az ég könyűje is?*

Weöres Sándor pastiche-t írt *Petőfi hangja* – *A „Felhők” és „Az őrült” idejéből* címmel. Mímelte Petőfi hangját 1950-ben, bár meglehet, hogy éppolyan lelki gyötrelmeket élt át, mint költőelődje:

*De mért jutottunk e keserves gödörbe,
Mit vétettünk,
Ember, féreg, cinege?
E világ mikor szünteti be.
Folytonos, förtelmes kloakáját,
Hol szétrágott étel, rothadt szírom,
Kőtörmelék, madártoll, Babylon,
Hulla, okádék, álom
Hömpölyög egy-folyáson?
Hol a torkolata?
Gyerünk innen haza!*

Petőfi Sándort 1845 augusztusának végén már Szalkszentmártonban találjuk. Háta mögött olyan támadásokkal, amelyeket Illyés szerint magyar költő még nem kapott, elbúcsúzik Pesttől, elsiratja Etelkát. Hazamegy idősödő szüleikhez. Ekkor születik édesapjához szóló verse, *A jó öreg kocsmáros*. Megpihen, megnyugszik a család bérleményében. A város után örül a falunak. Békeesség fogja el a további küzdelmek előtt, még Dávid líráját is hallani véli az éjszakában, s két vihar között ebben az idillben még egy patriarchális jövőt is kigondol magának:

*Körülem éj van, fényes éjszaka;
A csillagfényes éjben méla csend,
Oly csend, hogy szinte vélem hallani,
Mit a holdban szent Dávid lantja zeng... [...]*

*Feledni kezdem Pestet és zaját,
S jövődöm minden büszke terveit;
Jobb lenne élnem, így gondolkodom,
Jobb lenne élnem elfeledve itt. [...]*

*... S midőn szőlőmből s szántóföldemről
Házamba térek este: hozza be
Majd a piros bort s fehér kenyeret
Piros menyecskének fehér keze.*

(Falun)

Nehéz elképzelni, a 21. században is, hogy Petőfi ezért a polgári vagy vidéki kisnemesi életformáért elfelejtette volna mindazt, amit csak feledni kezdett, de amiről valójában nem mondott le soha. Szép mégis, hogy az emberélet végső időhatáráig, a családi sírboltig képzelte el sorsát. Nem egyetlen gyermekről álmodott, hanem unokákról:

*S ha a késő halálnak ujjai
A férj és nő szemét majd befogák,
Tegyék egy sírba a két aggastyánt
Nem tettetésből síró unokák.*

(Falun)

1846 márciusában ismét Szalkszentmártonban keltezi versét, s ezúttal sem bántja a gondolat, hogy majd népes családjában, unokái között éri az egyáltalán nem hősi, így nem is tragikus végzet:

*Szép kedvesem, ha majd az oltár mellett
Dobog felém szerelmes kebled...
S ha majd körülünk apró gyermekek
Mosolyganak, enyelgenek!...
S ha majd fölénk a szemfedő borúl,
S kivisznek, s rajtunk a sír domború!...
S ha majd hozzánk az unokák kijőnek
Szép alkonyán a sárga, csendes ősznek,
S merengve nézik ákáclombjainkat,
Miket fejfánk nál a lég halkán ingat...*

(Szép kedvesem...)

Petőfi itt olyan leheletfinom enjambement-tokkal hömpölyögteti szép és melankolikusan gyöngéd versét, mint majd Weöres fogja a *Pavane*-ját. De nézzük, hogy Weöres miképpen szőtte szerelmes költeményébe az unokák képét! Szintén több vidám lurkóra gondolt, akik ellensúlyozzák a mulandóság bánatát. Idézem a *Rongyszőnyeg* idevonatkozó 53. darabját:

*Hidd el, ha egyszer meghalunk,
föl a felhőbe suhanunk.
Vének leszünk és ráncosak,
de szívünkben virágosak.*

*Nagy felhő-hintánk csupa láng,
alattunk sűrög a világ,
gurul a labda, sül a fánk,
mosolyog hetven unokánk.*

Petőfi Sándor költői pályafutása kezdetén két alkalommal is emlegette ilyenformán a nagyszülőket, s tudjuk, Weöres szintén igen szerette és becsülte az idős embereket, akikről az *Öregek* című versét írta.

A legnagyobb meglepetés azonban akkor ért mint olvasót, amikor egyetlen Petőfi-versből nem csupán Babits-, hanem Weöres-költeménybe is láttam átlobbanni képet. Márpedig Babits Mihály Weöres Sándor mestere volt, akit Mesternek is szólított. Lehetséges, hogy Petőfi mindkettőjüknek Mestere? Lássuk csak!

*Éj van, csend és nyugalomnak éje,
A magas menny holdas, csillagos;
Szőke gyermek, kékszemű kökényfa,
Drágagyöngyöm! mit csinálsz te most?*

*Engem édes álmak környekeznek,
De nem alszom, ébren álmodom.
Minden álmam egy fényes királyság,
S koronája te vagy, angyalom!*

*Be szeretném most, ha lopni tudnék,
A lopás bármily rút lelki folt!
Meglopnám az álmak kincstárát, hogy
Gazdagítsam a szegény valót.*

(Éj van)

Weöres Sándor száz esztendővel Petőfi után hogy is szólítja meg Őt, aki már nincsen vele?

*Gyöngé ágam, édes párom,
már enyémmnek tudtalak –
távolodsz mint könnyű álom –
minek is bántottalak?
Minden napom tél borúja,
minden éjem új halál.*

*Csak a hideg kályha zúgja:
édes párom, mit csinál?
(Gyöngé ágam)*

A magányos férfiak hasonló gyöngédséggel becézik a kedvesüket, s ugyanazzal a kérdéssel fordulnak a szerelmükhöz:

Drágagyöngyöm! mit csinálsz te most? = Gyöngé ágam, édes párom, [...] édes párom, mit csinál?

S ha szemügyre vesszük Petőfi Sándor versének harmadik strófáját, abban is az álmok gazdag tára és a szegény való szembeállítását, talán már Babits Mihály következő intelme is eszünkbe jut:

*Az álmok síkos gyöngyeit
szorítsd, ki únod a valót:
hímezz belőlük
fázó lelkedre gyöngyös takarót.
(Hunyt szemmel)*

Aztán minden álomnál szebbé lett a való. A kékszemű kökényfa-kisaszszonyban (Mednyánszky Bertában) csalódott Petőfi Sándor megismerte, megszerette és feleségül vette Szendrey Júliát. A beteljesült szerelem boldogsága egy végtelenül derűs elbeszélő költeményt is íratott költőnkkel, a *Bolond Istókot*. Bolond Istók arról ismerszik meg, hogy ő az a garabonciás, aki bekukkantott Debrecenbe. (Petőfi Istókjának történetét Arany János gondolja tovább, s kettejük álarcos önéletrajzi remekét Weöres Sándor is mintának tekinti 1947-ben. Igaz, a rímeket elhagyja, a verssorokat pedig lapszáltól lapszélíg nyújtja. Weöres barátai közül Takáts Gyula tollából született a *Bolond Istók a berken* című költemény 1948-ban!)

1847 júliusában Petőfi Sándor – ezt le is írta útirajzában – Debrecenbe érkezik megint: „*Az idő is gyönyörű volt: felhőtlen, verőfényes, derült nyári reggel... – hejh, jártam én erre már rossz időben is. Debrecenből utaztam Pestre, 1844-ben, februáriusban, kopott ruhában, gyalog, egypár huszassal s egy kötet verssel...*”.

1847 nyarán Petőfi számára minden addigi, embert próbáló nehézség meghozta gyümölcsét: „*De jó, hogy így történt; aki boldogtalan nem volt, nem tudja megbecsülni boldogságát.*” Petőfi Sándor meg tudta becsülni. A *Bolond Istók* strófáiban mint fiatal vándor tanítja az öreg nagyapát arra, hogy amíg az ember boldog nem volt, addig meg nem halhat. Az ősz fejű vendéglátó meghatottan marasztalja a bölcs Bolond Istókot. Nem Debrecenbe érkezik hősünk, hanem egy erdei lakhoz, ahol – mint a mesében – minden vágya teljesül: beleszeret a lányunokába, s a befejező képsorokban Istók fiaival, azaz unokáival játszadozik már a nagyapa. A világ újra kerek és egész. Ehhez annyi kellett, hogy a gondviselés egy záport küld-

jön, aminek – bár egészen addig tudott – Bolond Istók már nem képes parancsolni. Csak beszélt, beszélt az égi áldáshoz, ami a kunyhóba – jövőendő boldogságának színhelyére – kergette:

*„Jó; ha nem hallgatsz rám,
Üssön a mennykő beléd.
Majd meglátom, melyikünk
Unja meg előbb.*

*Istenemre, én vagyok tán
A világon a legjobb keresztyén,
Mert biz annyiszor még senki sem
Keresztelkedett meg, mint én.*

*Mennyit, mennyit mos a zápor engem!
Hanem hiszen szerecsent mos,
Mert biz én amilyen
Egykoron valék, olyan vagyok most.*

*Leáztathat rólam
Az eső minden ruhát,
De nem áztathat le egyet, a
Filozófiát [...]”*

Petőfi Sándor *Bolond Istók*jának e jelenetét Illés Árpád meg is festette. Weöres Sándor pedig Illés festményére írt verset *Bolond Istók* címmel. A következő négy sorost:

*Kopár ágak fölött a téli égen
szekérkerékként gurul a mese:
tán Bolond Istók vonul a vidéken,
vagy más? Mindegy, nem bizonyos sose.*

Petőfi, Arany, az említett évben, 1947-ben pedig Weöres Sándor tekintette egyaránt olyan alteregónak Bolond Istókot, akinek alakjában a sajátját rajzolhatta meg, anélkül, hogy egyes életrajzi elemek fölismerhetők lennének. Amikor Arany János névtelenül közreadta a Bolond Istókot, senki nem tudta azonosítani a szerzőt! (Pedig a színészskaland azért megbújik a strófákban.) Weöres Sándor ezt a Bolond Istók-i álarcot tette az arcára: „A mendemonda csak annyit tud rólam, hogy évente vándorútra kelek s a végén bekukkantok Debrecenbe, de csak kívülről, aztán anélkül hogy bármit cselekednék, visszafordultam ahonnan jöttem: ez az én bolondságom. Mind a többiek bolondsága pedig az, hogy nem csak bekukkantanak, hanem be is mennek, ott sűrögnek-forognak, adnak-vesznek: azt hiszik, valami fontosat és halaszthatatlant művelnek. De nekem a bekukkantás elegendő.”

Weöres Sándor tündérmeséjét és önéletrajzát egybevetni badarság volna, ám világképének esszenciáját teljes egészében megjelöljük a *Bolond Istókban*. (Művének műfaja, egyben alcíme: *Elbeszélő költemény prózában*.) A mese a magyar ősidőkhöz nyúl vissza, de nem történelmi, hanem mitológiai értelemben. Kelet egyik hegyének tetején szemlélődik a teremtetés óta hősrünk, Istók, harmóniában a Nappal és a Holddal. Barátai, a mulattatók is furfangos lények: Vitéz László és Paprika Jancsi. Bolond Istók már éppen felhagyott a varázslással, nem parancsol a halvány szellőknek, se a legbarnább záporoknak. Egy patak ér hozzá, amelynek folyásával szembemegy, hogy a forrást ezúttal ő találja meg. A patakot az a Kólián sírta, akibe éppúgy szerelmes lesz, mint Petőfi hasonló nevű hőse. Weöresnél a földi férfi és az égi női princípiumok együtt a teljességet jelenítik meg, a boldogságot láttatják, mint a görög hitvilágban a még elválasztatlan gömbállatok, az androgün lények. Tizenegy utóduk születik, bár életfonaluk szét-szétválik, akár Csongoré és Tündéé. Bolond Istókot a Weöres-prózában még egy szénégetőné is fogva tartja, akár Odüsszeuszt Kírké. Weöres úgy jellemzi, mintha Gulácsy Lajos Nakonxipánjából került volna az erdőbe:

„Sokszínű ruhát viselt és akkora kalapja volt, mint a malomkerék, teletűzdelve hosszú tarka tollakkal.”

Gondoljunk Petőfi Sándor versbéli sárga nadragjára, amelynek zsebéből kifolyt a tinta, vagy ott van 1847-ből az a Szatmáron írt dala, ami az életének változatosságát szimbolizáló bohócos jelmezéről szólt:

*Drága, ékes uj ruhám volt,
S volt ruhámon folt hátán folt,
Zöldre raktam sárgát, kéket...*
Szent atyám, be tarka élet!

(Tarka élet)

Petőfi színekavalkádjaival – lám! – testvér Weöres Sándor *Rongyszőnyegének* tarka szőtte.

Természetesen nem térhet ki ez az összehasonlító elemzés Weöres Sándor *Bolond Istókjának* részletesebb vizsgálatára, de látni való: mindkét Sándornak csodálatos humora és öniróniája volt. Mindazonáltal meg kell említenünk, hogy történelmi szemléletük viszont tragikus voltában testvériesült. Petőfi Sándor Szilveszterére börtön, majd kivégzés vár, Weöres Bolond Istókjának pedig egy még hadsereget sem tartó, bölcs és humánus uralkodó, Kecalkatli király (Quetzalcoatl az élet, a fény és a bölcsesség, de szél, az eső és a tudás istene is az aztékoknál) országából kell elmenekülnie, mivel Vicipuclí föllázította a népet és terrort vezetett be: „...válogatott

legényei járták a házakat. Aki bármiért nem tetszett nekik, férfi, nő, gyermek: vitték a Gyíkok-rétjére és szőlővesszőketrecbe zárták. Már ezrével sorakoztak a hosszú sorban a ketrecek, el se fértek a réten. Minden éjjel máglyát raktak és a becsukottakat elevenen elégették.”

Petőfi Sándor apostolát fiatalon végzik ki.

Weöres Sándor Bolond Istókja mind a világról, mind önmaga fontosságáról lemond.

Mindkét költőt megérintette a lélekvándorlás tana, s voltak életszakaszai, amikor mindketten egyformán bizonytalanul álltak a lét legnagyobb kérdései előtt:

*Édes öröm, ittalak már,
És hova lett az a pohár,
Amelyből ittalak téged?
Összetörött, cseréppé lett.*

[- -]

*Mozdúlni kezd a levegő,
Halk, de hűvös fuvalom jó,
És tőlem suttogva kérdi:
Nem legjobb-e sosem élni?
(Petőfi Sándor: Édes öröm, ittalak már...)*

*Nem élni könnyebb. Mert kígyómarástól
csak az fél, kinek forró az ere.
Még egy percünk se szűz az elmulástól,
a halál élő nyaka-kötele.*

*Megérint egy változatlan világról
pár kóbor sejtelem ígérete:
mint mérnénk föl: valóság, vagy mese?
lehet-e kévét kötni napsugárból?*

*Nem élni könnyebb. S a szabadulástól
hogy fél, ki öl-zabál és kínba görnyed
s mint szélmalom, buzgón leget lapátol!*

*A fürdőben mennyi víg test ficáncol:
száz év, és óceánban tündökölnék.
Meghalni nem könnyű. Nem élni könnyebb.
(Weöres Sándor: Nem élni könnyebb)*

Nem vagyok – ez az én hatalom-nélküli örök létezésem.

(Weöres Sándor: Bolond Istók.

Az *Epilógus*nak is az utolsó sora.)

Petőfi és Weöres *Bolond Istók*jának jövőképénél maradva azt mondhatjuk, hogy az utódok, a gyermekek szerepeltetése minden további értelmezés nélkül optimizmusra vall a szerzők részéről. Sőt, metafizikai síkra emelték a reményt. A komor, háborús időkben a meg nem született gyermekek csöndje a legnagyobb jajkiáltás. (Lásd Georg Trakl *Grodek* című versét!)

Ady Endre nem ismert nagyobb kitüntetést, mint ha valakire az mondható: Gyermek. Ady Petőfit Gyermeknek nevezte. Jövőbe ható ígéretnek. Petőfi és Weöres költői rangját diákkori példaképem a kislánya szavaival érttette meg velem a legplasztikusabban: Kormos Istvánnal Csukás István készített életinterjút, amit a Magyar Televízió csak a költő halála után vetített le, 1978. november 14-én. Ekkor hallottam először, felvételtől azt a történetet, amelyben Petőfi és Weöres közös magasban láttatik. Mégpedig egy gyermek szemével. Kormos István így mesélt Luca nevű kislányáról:

„Weöres Sándor nevét nagyon jól megjegyezte már. Múltkor az Erzsébet hídon jöttem vele haza, Őrmezőre, autóbuszon, és kérdezte tőlem, hogy mi a másik híd neve. Mondom neki, a Szabadság híd, azt mondja: Utána ugye a Petőfi Sándor híd van? Mert a Petőfi hidat ő Petőfi Sándor hídnak tudja. Mondtam, igen. Azt mondja: Weöres Sándor híd nincs? Elmondhatja Weöres Sándor, hogy ifjú szívekben él, ha már egy négyéves kislány elképzei, hogy híd jár neki.”

IRODALOM:

Írásom címe nyilvánvaló rájátszás tanárom, Szigethy Gábor: Shakespeare-t olvasó Petőfi című könyvének címére.

Lócsei Péter: *Vázlatok, versek, szövegváltozatok Weöres Sándor csöngői füzetéből.* 6. szám. 858. o. Itk, 2021

Weöres Sándor: *Három veréb hat szemmel. Antológia a magyar költészet rejtett értékeiből és furcsaságaiból.* 508-509.o. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1977

Lisztóczy László: *Petőfi és a Va(c)hot(t) fivérek.* 186. o. Agria, 2020

Takáts Gyula: *Bolond Istók a berken.* = *Mézöntő.* 65. o. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1958

Kormos István: *A vasmozsár törője alatt. Összegyűjtött prózai írások.* 249. o. Szépirodalmi Kiadó, Budapest, 1982

SIMEK VALÉRIA

Tél és szél

Kiadta mérgét a tél.
Fehér hegyeket fújt
a kertek alá.
Szél jajgatott, nadrágját
két kezével rázta.
Lopva leselkedett
a meghajló fákra.
A tárva-nyitva maradt
kertkapun beosont,
és megszelídült az
udvar oltalmában.

Felleg

Égen úszó kicsiny felhő,
ruhád szürke, maszatos.
Mosd ki a kék tengerekben,
legyen tiszta és habos.
Szellő vigyen négy keréken,
hullámozz az égre fel.
Nap paripád rád ragyogjon,
reggel, este énekelj.
Völgyek ölén, hegyek hátán
fejed felett ott honol.
Látod te is, én is nézem,
tőlem hozzád vándorol.

Azzá légy

Azzá légy, aki lehetsz.
Vállad hát önmagad.
Felemelnek, kinevetnek,
félrelöknek, rád lépnek.

Magasban vagy porban,
nappal vagy éjjel, világítson
benned belül lényed.
Azzá légy, aki lehetsz.
S minek látnak Téged?
Kitárt ajtónak, elbújó
denevérnek. Letört
rózsának a hajnali
szélben. Pislogó fénynek
az est ölében. Megfeszített
harangnak, konduló
csendnek. Jajgató
kétségbeesésnek.
Táncoló hópihének.
Bolondnak. Olvadó cseppnek
az eresz alatt. Semmivé
folyt hűségnek, örökös
ígéretnek. Dalnak az
ablak alatt. Zsebre tett
kéznek. Útnak és tengernek.
Északnak és Délnek.
Egy múltó szenvedélynek.
Légy azzá, aki lehetsz.
Világítson benned belül
lényed.

Ez a pillanat

A vasárnap hangulata
hirtelen elöntött mindent.
A széken a lavór, mosakszol.
Homlokodon az egész nyár
begyűjtött napfénye.
Nézlek, de Te észre sem
veszed, hogy tekintetemmel
csüngök rajtad.
Ez a pillanat is elúszik
szobád felsározott,
porba omló ígéivel.
Már csak a cipőd látom,
bizonyítékként a kórház

folyosóján, hogy nélkülem
sétálsz a kéklő magasságban,
mezítláb, mint nyáron
az út porában.

LEOPOLD PISTOLI

A döglött kutyából drótok lógtak

A döglött kutyából drótok lógtak
diszkrétén, ahogy a napon napok óta puffadt.
Hozzányúlni nem volt érdemes, felrobbantani a piac mellett
nem lehetett.
A szaga napról napra tovább kúszott a kereszteződésekben.
Néha már a konténerben is éreztem,
de az agyam tisztábbik fele tudta,
hogy az nem lehet.
Senki nem tudta, hogy
kutyabomba,
vagy csak ráesett egy csomó kábelre,
és úgy maradt.

Irak, Bagdad, 2004. április

Visszahullócsillag a sivatagban

(Ivan Caban kubai nemzetiségű amerikai őrnagy emlékére)

A sivatag piros takaró
alatta tűszúrásnyi csend,
de levegőt nem terem
csak lassan fuldokló halált.
Míg az éj leszáll
vele kél a szél,
lisztszerű homok szítál,
s a dermedő izzadsággal
cementkérget von az arcomon.
A sómarta egyenruha is megkeményedik,
ahogy a robbanásokat számolom.
Nem jelent semmit, hogy közelednek.
Össze-vissza lőnek.
Ma itt, holnap ott.
Ma te lősz, holnap én meghalok.

Ússzam meg, vagy gyors legyen.
A kubai menekültekből lett amerikai katonák dominikai szívnak
(csak mert az nem embargós).
Ez már az Armageddon, mondja nevetve
Ivan Caban, s zubbonyát levetve
a gúlába rakott karabélyok közt
salsázni kezd,
ahogy tehetette Havannában,
kölyökként,
mielőtt egy teknőbe szállt,
hogya átszeljen tengert és óceánt,
majd az ígéret földjére érve
Key West valamelyik öblében,
–ahol nem az álmok várták, csak a Parti Őrség,
hogya Kubába azonnal visszaküldjék,
nyolc év börtönbe,
vagy aláír öt évet, s így inkább –
az amerikai hadseregbe lépett
egy zöld kártyáért és pár zöld bankóért,
s amikor három hónap múlva kiképezték ágyútolteléknek,
Irakba, majd Afganisztánba küldték,
mert érte, érted, és a hozzánk hasonlóért
nem sírnak és tüntetnek az amerikai adófizetők.
(Fel is robbantották, valahol Afganisztánban,
de én most is úgy látom, ahogy
izzadtan, egyenruhában,
Irakban, Bagdadban a kalifa városában,
az elfoglalt Szaddam-palotában
táncol.)

A vörös hold előtt a csenevész datolyapálmák
Rejtőt siratják.
Az éjben arab Kalasnyikovok
hullócsillagokat dobálnak vissza az égbe.

Ha hullócsillagot látsz, és gyorsan kívánsz valamit,
az teljesül.
Akkor ha visszafelé hulló csillagot látsz,
és kívánsz valamit,
az nem teljesül?
Vagy ha nem kívánsz valamit,
az teljesül?

Vagy ha nem kívánsz valamit,
az nem teljesül?
Körülöttem a hangzavar, de én nem tudok szabadulni ettől a
matematikai problémától.
Mit kellene kívánni, hogy jó legyen, amikor nyomjelzős löve-
déssel lövik az eget?
Békét vagy háborút?
Halált vagy életet?

Irak, Bagdad, 2004. július

Anya, én nagyon félek

Anya, én nagyon félek:
kérlek, ne halj meg!
Mi lesz akkor velem?
Ne hagyj itt, fogd még meg, fogd még meg a kezem.
Anya, én nagyon félek,
én nem akarom, hogy fájjon Neked.
Tudom, hogy bibis, de ugye majd elmúlik
és nem fáj, és jó lesz veled?
Anya, majd elmegyünk Világosra,
ne félj, majd én megveszem,
sok pénzem lesz,
annyi, hogy leesik majd kettő is az asztalról,
ha az egészret ráteszem.
Megveszem majd a Világost, a Szakszervezetit,
tudom, hogy most egy csúnya bácsié,
de majd sokat adok, és akkor biztos engedi.
Anya, majd rajzolkok a fatönkre
filctollal, mint negyven évvel ezelőtt,
szalonnát sütünk, de senki nem kéri,
csak a tűz lesz jó a hullámok fölött.
És én megveszem Berényt is,
ahol az első otthonunk volt Veled,
és rendbe hozom, és az Angolkertbe járunk,
és elviszlek fagyizni is, ha lehet.
Anya, most, én fogom, most én fogom a kis kezéd,
anya ne halj meg kérlek,
nagyon hiányzol nekem.

Látod, itt vagyok, a rákot állom,
állom, ha bennem támad is,
Te is álld, kérlek, akarj még élni,
sétálj, neved még egy kicsit.

Anya, én félek.
Csak homályosan látom a messzeséget.
Anya, apa, legyetek itt mögöttem,
én nem tudom, Ti hogy csináltátok, hogy nem féltetek,
hiszen csak kölykök voltatok,
alig felnőttek, de mégis,
nekem olyan erősnek tűntetek.

Kazan, 2019. január 16.

Kezemhez ért az ősz

Kezemhez ért az ősz, kézen fogott, magával húzott
a szőlők az arcomig és a napsugárban értek,
néhány bódult darázs keringett lassú napsütésben
dió neszelt a lábam alatt, mint ijedt kisegér.
Télen kanapéről néztünk felszálló hópihéket,
ahogy üvegfal előtt győztek a gravitáción
és a parkban néha fehér bundájú mókus ébredt,
hogy kövéren, álmosan elfogadjon némi magot.

Genf, 2019. október 22.

Ma jó nagyon

Ma jól vagyok és ma jó nagyon.
Ma felvetted, végre felvetted a telefont.
Ma tavasz van, s hogy kint levél hull, hát az se baj.
Ma boldog vagyok, és boldogan táncol a szélben az avar.
Avar...avarszín szikrák a szürke szemedben,
és a nyakad oly fehér!
Az öled... az öled göndör fekete fürtje kincset, világot ér.
Ma hazamennék, hogy megöleljelek.
Hogy érezzem újra az ízedet.
Hogy naplementét nézzünk ott... tudod, ott Velence felett.

Genf, 2019. október 24.

IVÁNOVICS BEATRIX

Lapjai a szobák

Nagyszüleim házában, ahol gyermekkorom nyarait töltöttem, az az apró helyiség, amely az egybekapcsolódó szobák körlabirintusában a nap-palit a gyerekszobával összekötötte – vagy épp szétválasztotta, kinek-kinek ízlése szerint –, padlótól plafonig érő polcaival nem könyvszobának volt berendezve, hanem lomtárnak. A papírilatú varázslatok helyett szakadt kartondobozokkal, rongyos törülközőkkel, csorba porcelánokkal teltek meg a polcok, csupa nyomasztó, fölösleges kacat, belépni se volt kedve ide senkinek. Néha azért elcsentem egy aranyszín virágcserpet – a lepattogzott festék, akár egy különös térképrajzolat –, vagy egy nyél nélküli seprűt, hogy aztán a melegház rejtett zugában vizsgálgassam, hátha elröpít valahová, ahol nincs annyi galéria és nincs annyi kapu. Illetve veszekedés és kiabálás, ezt akartam mondani, csak ahogy a seprűre gondoltam, megzavartak az összekuszálódott szálak.

Szétszálazom, legyen inkább így: az udvaron játszadoztam naphosszat. Egészséges, barnára sült gyerek voltam, pozsgás arcú, mint a többiek, és mondjuk Bóbitának becéztek a gúnyos penészvirág helyett. Odakint tehát, nem félhomályos szobákban, várt a labda, a hinta, a homokozólapát. Később a hajlott törzsű diófa vagy a közeli horgászto partján szendergő kacsázókövek. Felfedeztem mindent, mi élém kívánczított: várat építettem a gallyakból, és sáskát dobtam a tűzre, kitépkedtem a legyek szárnyát, és pillangókat számoltam, feltörtem a csigaházakat. Szemlélttem mindezt ártatlan kíváncsisággal, ahogy a pinceablak rácsain keresztültuszkolt kiscicát, ki vinnyogva kapaszkodott karomba, karmolt és harapott, de olyan apró volt, liliputi macska, az életerős gyermeköntudatban nem tehetett kárt. Először láttam a világot, és a világban önmagát találtam, másnak mutatkozni előttem nem akart. Sem útvesztő, sem megfejtésre váró titok, csak föld, fa, szél, zivatar. Vagy talán Ház, Kapu, Híd, Korsó. Nem nevet adni: meglévő nevükön tanultam nevezni a dolgokat.

Ha lomtár helyett az az apró helyiség könyvszobának lett volna berendezve, eleinte szüleim mesét olvastak volna nekem lefekvés előtt. Később ehhez túl fáradttá és türelmetlenné váltak volna, számomra pedig, akár halandók számára Valinor, oly elérhetetlenné – a vállakra nehezedő, makacs felnőttgondok így bennem érlelik ki a hiányt. Talán ezért tanulok meg olvasni, hamarabb, mint illene, szavakat pótolni szavakkal, elfedni az űrt. Az ágyban magamat ölelem, magamat altatom, magamnak mesélek ezeregy éjen át. Akkor se fogják kezem, amikor a könyvtárban kóborlok, ismeretlen világok rengetegében, senki sem int: ezt szabad,

nem szabad. A vadon szavára hallgatva észrevétlenül szivárgott volna át belém a magány.

De fogták kezem. Vezettek keresztül egy másféle vadonon, és arra a jövőre készítettek fel, ami vár. Nekifutásból ugrani át az árkot, és két lábbal érkezni a pocsolyába. Megcsúszni mégis, és hanyatt esni benne, szívből kacagni ki az elhibázott lépéseket. Dalolni a szélnek, és táncolni, ha dúl az égi háború, tudni mellé, ha nem tudhattuk is: a zene, előbb-utóbb, úgyis megjön valahonnan. A sárból süteményt készítettem, az esővízből gyógyerejű teát, zsúrt rendeztem a plüssöknek a teraszon, kisütött a nap. Babámat, kit Milady helyet Cindynek szólítottam, magam mellé ültettem a fénybe, új ruhát varrtam neki, és kifésültem a haját. Befontam a haját. Kifésültem a haját. Újra befontam. Szébbé tettem azt is, ami eleve szép.

Később Bogi haját fésültem, így teltek a középiskolás évek. A szertárba szöktünk be lyukasórák alatt, földig érő aranyhaját divatos tincsekbe rendeztem, magazinokból lestük el a fortélyokat. És elcsentük mellé, ami kellett: ő a fürdőszobaszekrényből egy lángvörös rúzszt, én apám dobozából két szál cigarettát. Illegettük magunkat kuncogva, és figyeltük ahogy – mozdulataink, mintha nők volnánk már, medicinlabdák és polifoamok között bujkáló dámák – ajkunk nyomot hagy a cigarettaszálon. Máskor az udvarra szaladtunk a többiek nyomában, csúszkálni a jeges betonon, vagy oly bőszen, mintha gyermekek volnánk még, hócsatát vívni egymással. Eszünkbe se jutott, ha becsöngetéskor maradt kezünkben pár hógolyó, más táskájába gyömöszölni azokat, a közeli nyírfát céloztuk inkább, e türelmes ellenfelet, ki győzni hagy akkor is, ha fogytán az idő. Diadalittasan ugrottunk aztán a fiúk nyakába, és pirultunk, mint aki tilosban jár – elpárolgott a hirtelen forróságtól a kabátunk alá beszóródott hó.

Ha lett volna abban a házban, ahol gyermekkorom nyarait töltöttem, egy apró könyvszoba, egészen másképp alakult volna minden. Akkor talán börtönnek találok, mi kézzelfogható, és hogy gúzsba köt a varázstalan világ. Szökni akarván folyton, pillangónak képzelem magam, súlytalan pillének, akit a törvény – a mélybe húzó gravitáció – nem gátol, szárnyalásban meg nem akaszt. Lyukasórák alatt a könyvtárba röppenek, és elbújok a sorok között, ne törje meg a képzeletet se hang, se zűrzavar. Lehajtott fejjel óvom magam. De néha mégis felpillantok, ki, az ablakon túli világra, és sóvárogva lesem, hogyan játszanak, ölelnek és pirulnak azok a mások, akik közül egy már soha nem lehetek. Óvva magam, én bujkálok idebent, mégis ők a könnyűek és szabadok. Akár a pille, ez hogy lehet? Lám, tartozhatna így is, önfeledt és őszinte módon, boldog kötelékben fonódva össze, mint a tincsek: mindenki mindenkihez.

De én később sem tartozom teljesen senkihez, ágyamban papírlapok zizegnek, a jelenlétből minduntalan kiragad egy szó. A gondolatok kioltják egymást, vagy épp – kinek-kinek ízlése szerint – egymást le nem győzhetik, fájdalmasan tapad hozzám, akár egy hátamba fúródó alma, a

hiábavaló küzdelem. Jelek és jelentések kusza szálait bogoznám, de mit kioldok, másutt folyton összeakad: fészülhetetlen szövedékké szűkül a tér. És ahogy fölnézek az égre egy sosem élt élet gőzei alól, azt kutatom, hogy e szövedék mikor feslik fel mégis valahol. Így történne, tudom biztosan. Vagyis történt volna, ha az az apró helyiség a szobák körlabirintusában, az a helyiség, amely a nappalit a gyerekszobával összekötötte, az a csöppnyi tér, amelyben gyermekkorom nyarait töltöttem, lomtár helyett mégiscsak könyvszoba lett volna.

De nem volt az, másképp történt hát minden – Dáviddal gabalyodtunk egymásba, akár a véletlenek. Megint egy macska, fekete behemót: vinyogva kapaszkodott a lámpavasba, és ahogy segíteni rajta felé nyújtóztam, válaszul – tán bosszút kívánva állni gyermeki vétkemért – morogni és fújtatni kezdett, majd rám ugrott hirtelen. Elég egy rossz mozdulat, és fejem veszi, hittem, de ekkor őzbarna tekintet villant, s ott termett ő: kacagva emelni le rólam a galád állatot. És ahogy ijedségem feloldódott gondtalan nevetésében, akként oldódott minden kérdés és kétely, maradék bizonytalanság. Őbenne oldódott fel egész jövődóm. Miféle elvakult szerzetesek büntetnének ezért az önfeledt kacagásért, miféle rút istenség tiltaná az öröm diadalát? Szébbé tenni, ami eleve szép – esküdtük egymásnak a teremtet világ színe előtt, és mosolygott, aki látott, a föld, a fa, a szél, a zivatar, s mert szent mind, ami él: áldását adta ránk az ég.

Az idő homokja új kezdetekben ázik, dúdoltam, és nem zavart, hogy közhely, egy minden célra idézhető filozófia – s mint olyat, súgni önmagunknak csak titokban szabad –, hiszen nem tudtam róla, hogy az. Azt tudtam csak, hogy változunk mi is, miként az évszakok, de e változásban egymás kezét el nem engedjük soha. Most is együtt figyeljük, ahogy újra kihajt a tövig metszett boglárkacserje, együtt várjuk, hogy a fiatal diófa, idén először, termést hozzon. Gyermekeinket, kik egyaránt örökölték apjuk őzbarna szemét és a halhatatlanok nevetését, vigyázva keresztülvezetjük a vadonon. És arra a jövőre készítjük fel őket, ami rájuk vár. A föld termékeny, az állatok egészségesek, otthonunkban mindenkinek jut egy meleg, biztonságos zug. Azt az apró helyiséget pedig, ami az egybekapcsolódó szobák körlabirintusában összeköti – vagy szétválasztja, kinek-kinek ízlése szerint – a nappalit és a hálósobánkat, nem könyvszobának rendeztük be, hanem mosókonyhának. Körben polcok, a polcokon csupa prózai dolog – tisztítószer, papírtörölő, vasaló –, hogy rend legyen és tisztaság, és miként körülöttünk, úgy a világban is: harmónia. Helyére került minden. És nem keresem helyét annak, amit nem hoztam magammal. Megérkeztem.

És ha nem így? Akkor talán a magam polcaira is jól fészült, mennydörgő szavakat zsúfolnék. És amikor rájuk nézek, nem tehetnék mást: kénytelen volnék a házat is valóban labirintusnak, a labirintust a létezés szimbólumának látni, és olyan egyedül valónak érezném magam újra,

mint Aszterión a megszámlálhatatlan galéria és kapu között. És ebben a magányban óhatatlanul könyvtárnak gondolnám a világot, egymásból nyíló könyvszobák végtelenjének, és halálomig kutatnám azt az egyetlen könyvet, amely magában foglalja a mindenséget. De végül talán rájönnék, hogy ez az egyetlen, ez az utolsó könyv maga a könyvtár, hogy lapjai a szobák, mondatai a polcok, és hogy egyik lassan, de szükségszerűen fakuló betűjében, miként Isten az Alefben, benne vagyok én is. Betűkké porladunk mindannyian, gondolnám ekkor, egyszerre válna minden otthonosan súlyossá és felfoghatatlanul könnyűvé, és tudnám, hogy ezerféleképp alakulhat az élet:

Ha nagyszüleim házában az az apró helyiség nem könyvszoba lett volna, én sem lettem volna egészen én.

HANNOS GÁBOR
prelúdiumok egy gyászmiséhez

talpalatnyi föld

egy ki nem kényszerített szerelem
koreográfiája, avagy
a lány pliszírozott szoknyában
vastagon szőtt garbóban toporog
a bábeli torony negyedik fokán

szemben vele egy hájas nagytőkés
közhelyességbe horpadó képe magasodik
osztálytársadalom fossziliájának
metaforáján csüngünk mi hárman
ismeretlen egymással

önkény és rend

egy széthasadó gránit sztélé
rajta szó harsan, és
a mattfeketére csiszolt
szöveggháló sorai közül
aszimmetrikusan
tükröződik vissza egy régmúlt

el nem hált
nászéjszakák derekán
esetleges időt tapintok
míg a szó és a szem
tetten éri a vágy delíriumát

szüzességét bitoroltam
ezeregy nappalokon át
a görbe hátú lánynak
ebben a megismerhetetlenségig
nivellált világban

atlasz összerogy

barbár vidéket láttam
ősatyák sírkövén
elnyúlva

itt egy matuzsálem
ráncos ujjbegyeiben
megbúvó jajszó
kaparja el
jelenem egy életbe

s a barbár vidék most
felhorkan
a mészkőhegység repedésein
barát szól hozzám:
vesd el magad
egy elme földjébe
be nem váltott álmaidon
ezen a barbár vidéken

és... és barbár a vidék
a puszta meg lomhán
szikkad el egy
ciklikusan visszatérő
gyilkosság parafrázisaként

a barbár vidék pedig kuncog
könnyei a vénámat mossák
át
a történelem így nem állt meg

Az argonauták elhulltak...

egy antagónia

vízben poshadó holttestet
ábrázoló triptichon, és
meglelem benne apámat, az aggastyánt
görvélykórtól üszkösödve
elmúlt ősök roskadozó mementóján
kézrátételért rimáncodott

ma – végül – nincs már más
csak az „én” borús képzete

beszédre ösztökél az eszmény
a fenyőtengeren áthajlik
kibelez, majd odavet
az ok és az esemény ütközőpontjára

szentek és dáliák

sosem leltem otthont
e szakadár földön
ahol anyám méhéből
kiszakadván
először hallottam meg
a nyelv hívását

a szülész a szememben
hiányt pillantott
és elhajított messze,
messze anyámtól

megnyílt alattam a szakadár föld
hol mészárlás tárult elém
a kiomló belek és
elkenődő vérpázmák
kételyt hasítanak
a kollektív emlékezetbe

óvodakertben értem földet
ahol Chapman és
Salinger marakodtak
egy indíték költőiségén

én azért hiszem
hogy majd
egy esetleges élet
tengelypontján
mégis otthont lelek
e szakadár földön

8,4 a Richter-skálán

sans-cullotte

kiapadó emlékek medrében
tapintom a kényszert
hogy fogjam és
elvágjam a rangidős torkát
vagy kiigyam a forrást
ahonnan a vágy fakad

karját nyújtja felém
egy indok, mert rábírt
hogy levessem
kihunyt önazonosságom
csipkés palástját

ma már bromélia hajlik
nyakam reneszánsz ívére
és kifakasztja belőle
a megalomán életörömet
egy tagadás domborművén

és vállat von a kvéker

a vakmerő pacifista
egy értelmetlennek tűnő
konfliktus peremén
elbeszéli
a bőr sercegését

az altruista nyögi
a represszió fájdalmát
hogy kineveti
a hadúr és
kétrét görnyed a kegy

Az elszenesedő hús
mementóját egy
ötemeletes betonmonstrum
rögzíti egy eljövendőnek
míg az ifjak és az özvegy pedig
sír, hogy Emilynek felejtetni kell

Oda hát az ártatlanság

az albatrosz letekint a bajkál tóra

Állok a kobaltkék ég peremén
egy szakaszosan csordogáló
eszmét kutatva

Élettel mosdatva
rakom egy toronyba
a bakkhánsnő
tetemének darabjait

Ha a tömeg forrong is
és lelkeket a bitón látná
én majd szavakat sziszegek
egy fokföldi jósdában

tornácon ért a megváltás

kitört a szó egy
jövővé híguló jelenben
és a beszéd nem sért

identitásba sodronyozva
nyelven rohad az „Én”
vagy a receptorokon sápad
fossilikus történelemben

ami hátramarad
az mégis
valami végletesen
és közhelyesen emberi

porlepte

fakó gyolcsing
az elszalasztottban felöltve

és a világ belém szakad

megvalósulatlan allegóriák
maró ösztönkésztetése
kielégületlenül
egy belpesti szuterénben

elkallódott múltjaink,
az érzelem felhasad
a Másik elbeszélhetetlenségében

SZÁMUNK SZERZŐI

Fábián László (1940, Zennye) író, műfordító, esztéta. 1964-ben végzett az ELTE Bölcsészettudományi Kar magyar-orsz szakán, ahol Hont Ferenc, Benedek Marcell, Füst Milán esztétikai stúdiumait is hallgatta. Budapesten él.

Iancu Laura (1978, Magyarfalú) József Attila-díjas író és költő, néprajzkutató. Középfokú tanulmányait a csíkszeredai Nagy István Zenei és Képzőművészeti Líceumban végezte. Budapesten óvodapedagógusként, majd teológus-hittanárként diplomázott. A Szegedi Tudományegyetemen néprajzusként végzett, majd a Pécsi Tudományegyetem Néprajzi Tanszékén szerezte meg PhD fokozatát. Tagja az Magyar Művészeti Akadémiának.

Ayhan Gökhan (1986, Budapest) költő, újságíró, az Üveghegy gyerekirodalmi portál szerkesztője.

Benedek Miklós ((1984, Topolya) vajdasági magyar költő, műfordító. A Magyar Szó újságírója. Palicson él.

Vasas Tamás (1989, Debrecen) jogtudományi és teológiai egyetemet végzett. Doktori iskola hallgatója. Budapesten él.

Bene Zoltán (1973, Kecskemét) író, költő. Iskoláit Tiszakécskén és Szegeden végezte. A Szegedi Tudományegyetem filozófiai doktori iskolájának hallgatója. Szegeden él.

Will Alexander (1948, Los Angeles) kaliforniai író, költő, képzőművész és zongorista számos verseskötetet publikált - a Compression & Purity, az Across the Vapour Gulf és a Singing In Magnetic Hoofbeat - Essays, Prosa, Texts, Interviews, and a Lecture, amely 2014-ben elnyerte az American Book Award díjat. A Roof Books kiadónál 2021-ben jelent meg a The Combustion Cycle című kötete. Los Angelesben él.

Villém Flussner (1920-1991) filozófus Prágában született. Évtizedekig Braziliában, Sao Paoloban tanított, majd Franciaországban költözött. Műveit több nyelvre lefordították. Szülővárosában halt meg.

Losoncz Alpár (1958, Temerin) vajdasági magyar filozófus, közgazdász, egyetemi tanár. Az Új Symposion harmadik nemzedékének volt tagja. A Szerb Tudományos és Művészeti Akadémia 2018-ban választotta tagjai közé.

Hörcher Eszter (1984, Budapest) irodalom- és művészettörténész. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem doktori iskolájának hallgatója. A Holokauszt Emlékmúzeum munkatárasa.

Bence Erika (1967, Bezdán) egyetemi tanár, irodalomtörténész. Az Újvidéki Egyetem BTK magyar tanszékén tanít. Kupuszinán él.

Czini Zoltán (1985, Zrenjanin) középiskolai tanár Nagybecskerekén.

Péntek Imre (1942, Lenti) költő, szerkesztő, újságíró. Legfontosabb díjai: József Attila-díj (1994), Magyarország Babérkoszorúja (2022). Székesfehérváron él. Legutóbbi kötete: Elpergő évek (Művészetek Háza Veszprém, 2022)

Illés Andrea Budapesten született. A Scholar könyvkiadó főszerkesztője. Budapesten és Lókúton él.

Németh István Péter (1960, Tapolca) író, költő, tanár. Tapolcán él.

Simek Valéria (1953, Bakonycsérnye) költő, tanár.

Leopold Pistoli (1976, Székesfehérvár) Genfben él és dolgozik.

Ivánovics Beatrix (1985, Nagyvárad): Élete nagy részét Budapesten, színházi rendezőasszisztensként töltötte. Jelenleg Szécsénkén él és első regényén dolgozik.

Hannos Gábor (1996, Keszthely) a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen végzett szociológusként, jelenleg a Pécsi Tudományegyetemen folytat kulturális antropológiai tanulmányokat.

A Vár Ucca Műhely számait a következő üzletekben biztosan meg tudja vásárolni

Relay Café 1446 Aréna – **1148 Budapest**, Hungária körút 48.
Inmedio 2410 Óbuda Auchan – **1033 Budapest**, Szentendrei út 115.
Inmedio 2401 Bp Campona – **1223 Budapest**, Nagytétényi út 37-47.
Inmedio 2417 Bp Pólus Center – **1152 Budapest**, Szentmihályi út 131.
Inmedio 2103 Soroksár Auchan – **1239 Budapest**, Auchan Soroksár, Bevásárló utca
Inmedio 2441 Budaörs Tesco – **2040 Budaörs**, Kinizsi út 1.
Inmedio 2102 Budaörs Auchan – **2040 Budaörs**, Auchan, Sport utca 2.
Inmedio 2104 Törökbálint Auchan – **2045 Törökbálint**, Torbágy utca 1. B/420
Inmedio 2135 Budakalász Auchan – **2011 Budakalász**, Omsz Park 1.
Relay 1113 Érd Stop Shop – **2030 Érd**, Budai út 13.
Inmedio 2126 Solymár Auchan – **2083 Solymár**, Szent Flórián utca 2.
Inmedio 2101 Fót Auchan – **2151 Fót**, Fehérkő út 1.
Inmedio 2847 Dunakeszi -Fót Té – **2120 Dunakeszi**, Fóti út 120.
Inmedio 2150 Maglód Auchan – **2234 Maglód**, Eszterházy János utca 1.
Inmedio 2105 Sz.miklós Auchan – **2310 Szigetszentmiklós**, M0, Háros utca 120.
Relay 1101 Tatabánya MÁV – **2800 Tatabánya**, Győri út 1.
Inmedio 2506 Komárom Igmándi u – **2900 Komárom**, Igmándi út 11.
Inmedio 2112 Salgótarján – **3100 Salgótarján**, Erzsébet tér 5.
Inmedio 2305 Mezőkövesd – **3400 Mezőkövesd**, Mátyás király út 101.
Inmedio 2303 Miskolc Auchan ex – **3500 Miskolc**, Pesti út 9.
Inmedio 2327 Miskolc Auchan – **3527 Miskolc**, József Attila utca 87.
Inmedio 2707 Debrecen Malom... – **4027 Debrecen**, Füredi út 27.
Inmedio 2702 Debrecen Auchan – **4031 Debrecen**, Kishatár utca 7.
Inmedio 2715 Debrecen Tesco – **4031 Debrecen**, Kishegyesi út 1-11.
Inmedio 2706 Fehérgyarmat – **4900 Fehérgyarmat**, Kossuth tér 3-5.
Relay 1702 Szolnok MÁV – **5000 Szolnok**, Vasútállomás, Jubileum tér
Inmedio 2809 Szolnok Auchan – **5000 Szolnok**, Szandaszőlős, Felső Szandai rét
Inmedio 2920 Szolnok Volán Üzlet – **5000 Szolnok**, Ady Endre út 15.
Inmedio 2805 Orosháza Vásárcsarnok – **5900 Orosháza**, Könd utca 47-49.
Inmedio 2830 Orosháza Tesco – **5900 Orosháza**, Vásárhelyi út 23/a.
Inmedio 2220 Kecskemét Auchan – **6000 Kecskemét**, Dunaföldvári út 2.
Inmedio 2209 Csongrád Fő u – **6640 Csongrád**, Fő utca 2-4.
Inmedio 2202 Szeged Auchan – **6722 Szeged**, Zápor utca 4.
Inmedio 2508 Bonyhád – **7150 Bonyhád**, Szabadság tér 12.
Inmedio 2902 Kaposvár Pláza – **7400 Kaposvár**, Kaposvár Plaza, Berzsenyi utca
Inmedio 2504 Pécs Árkád – **7622 Pécs**, Árkád, Bajcsy-Zsilinszky utca
Inmedio 2109 Szfvár Auchan – **8000 Székesfehérvár**, Holland fasor 2.
Inmedio 2002 Pápa Kossuth u. 3 – **8500 Pápa**, Kossuth Lajos utca 30.
Inmedio 2915 Nagykanizsa TESCO – **8800 Nagykanizsa**, Tesco, Boszorkány utca 2.
Inmedio 2613 Győr Vásárcsarnok – **9001 Győr**, Herman Ottó utca 25.
Inmedio 2632 Győr Árkád – **9001 Győr**, Árkád, Budai út 1.
Inmedio 2602 Sopron – **9400 Sopron**, Széchenyi tér 13.
Inmedio 2608 Szombathely Szűrcs – **9700 Szombathely**, Szűrcsapó utca 4.
Inmedio 2612 Kőszeg Városház u – **9730 Kőszeg**, Városház utca 5.

Keresse lapunkat a Relay vagy az Inmedio üzleteiben!

valamint kapható az Írók boltjában (Budapest, Andrássy út 45.)
és Veszprémben a Művészetek Házában.